

Hoe nu verder met de curriculumherziening? Een analyse...

Wim van de Hulst,

31 augustus 2020

Ik ben leraar wiskunde in het voortgezet onderwijs, voornamelijk Havo en VWO en zowel boven- en onderbouw. De laatste jaren heb ik vooral in invalbanen gewerkt op verschillende scholen. Daarnaast ben ik sinds een aantal jaren actief in het bestuderen van literatuur en onderzoek over het reken- en wiskundeonderwijs, mede ook door het bijwonen van conferenties op dit terrein. Sinds anderhalf jaar verdiep ik mij ook in het proces van de curriculumherziening in Nederland. Ik schreef deze analyse onbezoldigd en op persoonlijke titel.

Wim van de Hulst

 wgvdh@xs4all.nl
 [@wimvandehulst](https://twitter.com/wimvandehulst)

1	Inleiding	3
	De opbouw van mijn analyse	3
	De problematiek ook in een breder verband bekeken	4
	Excuses en wensen	4
2	Het traject tot nu toe	5
	De informatierondes van de Kamercommissie (januari 2020)	5
	Het AO en VAO in de Kamer (maart en juni 2020).....	5
3	De stand van zaken	7
	De eerste reacties na de besluitvorming in de Kamer	7
	Pessimisme versus optimisme	7
	De situatie van dit moment	7
	Een ‘rare’ actie van de SLO... ..	8
	Kiest het ministerie wel werkelijk een nieuwe koers?.....	8
4	Suggesties voor het vervolgtraject (over het proces)	10
	# 1 Van (knellende) uniformiteit naar prioritering, fasering en diversiteit	10
	# 2 “Waarom” is die herziening eigenlijk nodig?	10
	# 3 Gebruik bestaande informatie en bronnen	11
	# 4 Werk beter en slimmer aan betrokkenheid, transparantie en draagvlak.....	12
	# 5 Zie regelgeving als een afzonderlijk aandachtspunt.....	12
	# 6 Stop met het krampachtig vermijden van het spreken over ‘het hoe’	13
	# 7 Op wie is de herziening gericht?.....	13
5	Inventarisatie van de inbreng van vakverenigingen e.d. en (meer inhoudelijke) suggesties voor het vervolgtraject	14
	# 8 Benoem (en besef) dat het meeste helemaal niet verandert	14
	# 9 De leergebieden <i>Bewegen & Sport</i> en <i>Kunst & Cultuur</i>	14
	# 10 Het thema “gezondheid”	16
	# 11 De leergebieden <i>Mens & Maatschappij</i> en <i>Mens & Natuur</i>	16
	# 12 Aanbeveling: Stel voor het po een eigen ontwikkelteam in	17
	# 13 Aanbeveling: Kies in het vo voor een meer vakgerichte benadering	17
	# 14 Moderne vreemde talen	19
	# 15 Ga serieus aan de slag met het thema <i>Toetsing en Examinering</i>	20
	# 16 Nederlands.....	21
	# 17 Hoe benaderen we het jonge kind?	22
	# 18 Rekenen & Wiskunde	23
	# 19 Digitale geletterdheid.....	25
	# 20 Het leergebied <i>Burgerschap</i>	26
	# 21 Naast <i>Kwalificatie</i> ook <i>Socialisatie</i> en <i>Subjectificatie</i>	27
	# 22 Klassieke talen.....	29
	# 23 Loopbaanoriëntatie en -begeleiding.....	29
6	De curriculumdiscussie in breder perspectief	31
	De positie van het beroepsonderwijs.....	31
	De lastige ‘grens’ tussen het vmbo en havo/vwo	32
	Een beetje aandacht voor het beroepsonderwijs op de basisschool...?.....	33
	Over samenhang gesproken... ..	34
	De mening en de rol van de scholieren	35
	Het belang en de inbreng van de VO-raad	36
	<i>Evidence-informed onderwijs</i> ... Op weg naar een nieuwe schoolstrijd?	38
7	Conclusies	39
	De hoofdlijnen van mijn analyse	39
	De diepere problemen van de onderwijsbeleids- en organisatiestructuur	40
	Maar hoe kan de onderwijsbeleids- en organisatiestructuur verbeterd worden...?	41
	De vinger op de zere plek...?.....	42
	Hoe nu verder...?.....	44
	Geef nu vooral de <i>inhoud</i> van het onderwijs de focus die het verdient.....	44
	Bijlage: Overzicht inbreng hoorzittingen Kamercommissie	46

[Samenvatting]

Dit document bevat geen samenvatting. Het ligt in mijn bedoeling om naar aanleiding van deze analyse een blog te publiceren. Ik wil trachten dit blog zo te schrijven dat het beschouwd kan worden en kan functioneren als samenvatting.¹

1. Inleiding

Dit voorjaar vond in de Tweede Kamer de tussentijdse politieke besluitvorming plaats over “*Curriculum.nu*”, het grootschalige project om te komen tot een herziening van het curriculum van het primair onderwijs (po) en de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vo). Hoewel de aandacht binnen de onderwijsgemeenschap de komende weken vermoedelijk vooral nog uit zal gaan naar vraagstukken rond het Corona-virus (besmettelijkheid, ventilatie e.d.), is het mijns inziens toch ook van belang om de curriculumdiscussie zorgvuldig te blijven volgen. Het gesprek over de koers en inhoud van ons onderwijs bevindt zich op dit moment immers in een cruciale fase: Hoe zal het vervolgtraject er nu precies uit gaan zien? En er is op dit punt aanleiding tot zorg: Wil men op het ministerie en bij de SLO wel echt een nieuwe, andere koers inzetten? Er zijn signalen die wijzen op het tegendeel.²

Vorige zomer maakte ik al eens een uitgebreide analyse van het traject van *Curriculum.nu*. Dit leidde tot een tweetal blogs, die in de eerste maanden van dit jaar gepubliceerd werden.³ Later bleek de Kamer in hun besluitvorming inderdaad de richting te kiezen die ik ook steeds bepleit had, namelijk het volgen van het advies van de Onderwijsraad om eerst een ‘*Curriculumcommissie*’ in te stellen die de gemaakte voorstellen op bruikbaarheid kan beoordelen en die kan adviseren over het verdere vervolgtraject. Ik kon dus tevreden zijn, zo leek het... Maar toen kwamen er deze zomer dus de eerste signalen over het vervolgtraject. Die deden bij mij (en niet alleen bij mij, zo zag ik op twitter...) een nieuw wantrouwen ontstaan. Voor mij is dit aanleiding geweest om deze zomer opnieuw de materie in te duiken en deze nieuwe, grondige analyse te schrijven.

De opbouw van mijn analyse

Naast een aantal eigen ideeën over het proces (hst. 4) is de kern van mijn analyse vooral een uitgebreide inventarisatie die ik getracht heb te maken van de inbreng van de verschillende vakverenigingen over de diverse vakken en leergebieden (hst. 5). Mede door de hoorzittingen die de Kamercommissie georganiseerd had (en de uitstekende wijze waarop deze door de Kamerleden uitgevoerd zijn) is er een ruime hoeveelheid informatie beschikbaar over hoe er door de direct betrokkenen tegen het proces van *Curriculum.nu* en tegen de voorstellen van de ontwikkelteams aangekeken wordt. Ik heb getracht deze informatie te ordenen en daar eerste conclusies uit te trekken.

¹ Het blog staat inmiddels online: Wim van de Hulst, *Overdenkingen rond curriculum.nu 3*, Blogcollectief Onderwijs en Onderzoek, 2 september 2020. Zie: <https://onderzoekonderwijs.net/?p=20958>

² Zie: *Nieuwsbrief Curriculum.nu*, juli 2020: <https://mailchi.mp/curriculum/update-curriculumnu?e=6129227f2d>

³ Wim van de Hulst, *Overdenkingen rond curriculum.nu*, Blogcollectief Onderwijs en Onderzoek, 2 januari 2020
Zie: <https://onderzoekonderwijs.net/2020/01/02/overdenkingen-rond-curriculum-nu-gastblog/>,
en: Wim van de Hulst, *Overdenkingen rond curriculum.nu 2*, Blogcollectief Onderwijs en Onderzoek, 2 maart 2020
Zie: <https://onderzoekonderwijs.net/2020/03/02/overdenkingen-rond-curriculum-nu-2-gastblog/>

[Naar aanleiding van het eerste van deze blogs werd ik zelf overigens ook gevraagd om (als invaller) deel te nemen aan het ‘ronde-tafel-debat’ met de Kamercommissie, zie noot 7.]

Deze twee hoofdstukken met suggesties en aanbevelingen worden voorafgegaan door eerst een hoofdstuk met een korte terugblik (hst. 2) en daarna een hoofdstuk over de situatie zoals die op dit moment, na de tussentijdse besluitvorming in de Kamer, ontstaan is (hst. 3).

De problematiek ook in een breder verband bekeken

Tijdens het maken van mijn inventarisatie van de inbreng van de vakverenigingen, en ook door het bestuderen van relevante beleidsstukken, werd mij echter steeds duidelijker dat het niet volstaat om over (het proces van) de curriculumherziening te spreken, zonder deze problematiek ook – zowel politiek als inhoudelijk – in een breder verband te plaatsen.

Na de twee hoofdstukken met de analyses en aanbevelingen heb ik daarom een hoofdstuk toegevoegd (hst. 6) waarin ik ook een aantal andere aspecten van het Nederlandse onderwijsbeleid bij mijn analyse betrek. Allerlei beleidslijnen zijn immers vaak nauw verweven en ze vormen gezamenlijk, in al hun complexiteit, de totale (politieke) aansturing van ons onderwijs. Dit gegeven van verwevenheid, en de wijze waarop verschillende actoren (op dit moment) omgaan met die complexiteit, zal vervolgens dan ook een belangrijke plaats innemen bij mijn conclusies in het laatste hoofdstuk (hst. 7). Mijn stelling is uiteindelijk dat het voor een goede en vruchtbare discussie over het curriculum noodzakelijk is om ook de organisatie en vormgeving van het (geïnstitutionaliseerde) overleg binnen het Nederlandse onderwijs kritisch te bezien en op onderdelen echt ook aan te passen. Ik zal aangeven hoe daar naar mijn idee op korte termijn ook een eerste concrete aanzet toe gegeven kan worden.

Excuses en wensen ...

Dit voorgaande allemaal gezegd hebbend is het duidelijk dat mijn ambitie zeker niet bescheiden is geweest. Mij past daarom anderzijds dan ook enige terughoudendheid en relativering: Ik heb op mijn manier mijn best gedaan, maar ik mis in zekere zin natuurlijk volstrekt de expertise en kennis die nodig is om deze analyse '100% waterdicht' te laten zijn (als 100% überhaupt al mogelijk zou zijn...). Evident is het dat ik mogelijk hier en daar wat al te kort door de bocht ga en dat ik soms, zeker waar het meer specifieke details betreft, de plank misschien mis sla of mogelijk simpelweg onvoldoende recht doe aan plannen die er al lang liggen en aan werk dat al lang verzet is. Bij voorbaat mijn excuses hiervoor.

Daarnaast realiseer ik me ook terdege dat ik, met al mijn aanbevelingen en suggesties, al danig het terrein van de nog in te stellen Commissie betreed. Ook dit is nogal onbescheiden van mijn kant. Mogelijk immers dat de Commissie later met andere en veel betere ideeën zal komen. Dat is heel goed denkbaar. Misschien loop ik dus wat al te ver en al te veel voor de muziek uit... Ook daarvoor op voorhand mijn excuses.

Desalniettemin hoop ik dat mijn ideeën waardevol genoeg zijn om een plaats te krijgen in het debat. Wellicht blijken een aantal elementen van mijn overwegingen en van mijn suggesties ook in de keuzes van de Commissie goed een plaats te kunnen krijgen. Dat zou mooi zijn!

Ik hoop tenslotte dat mijn betoog, ondanks de (te?) grote hoeveelheid hooi die ik regelmatig op mijn vork trachtte te tillen, toch ook duidelijk en enigszins overzichtelijk is gebleven. Moge in ieder geval de kern en essentie van mijn betoog maar (kristal)helder blijken te zijn...

Wim van de Hulst

2. Het traject tot nu toe

Vorig najaar, 10 oktober 2019, zijn de voorstellen van de ontwikkelteams van *Curriculum.nu* aan minister Slob aangeboden. De minister heeft vervolgens, op 9 december, zijn reactie en zijn voorstellen voor het vervoltraject in een brief aan de Kamer gestuurd.⁴ Toen was het dit voorjaar aan de Kamer om over deze voorstellen een oordeel te vellen.

De informatierondes van de Kamercommissie (januari 2020)

Voorafgaand aan hun besluitvorming hebben de leden van de vaste Kamercommissie voor Onderwijs zich zeer uitgebreid laten informeren: Op 15 januari startte dit met twee technische briefings: Een met vertegenwoordigers van de Onderwijsraad⁵ en een met vertegenwoordigers van de het project zelf⁶. Diezelfde middag vond er ten behoeve van de Kamerleden ook nog een 'ronde-tafel-debat' plaats tussen een aantal betrokkenen bij het project en enkele kritische buitenstaanders⁷. Op 20 en 27 januari volgden tenslotte nog twee dagen met hoorzittingen, waarin in totaal 36 mensen, steeds in blokken van 3 bevestigd door enkele leden van de Kamercommissie, elk circa een kwartier de tijd kregen om hun visie op het project (en op de mogelijke voortzetting ervan) toe te lichten. Het ging hierbij om een aantal wetenschappers, vertegenwoordigers van organisaties van belanghebbenden en van diverse onderwijsvakverenigingen en tenslotte om een aantal docenten die bij het project betrokken waren geweest, dan wel die daar juist kritisch tegenover stonden.^{8,9}

Het AO en VAO in de Kamer (maart en juni 2020)

Op 5 maart volgde vervolgens het debat, het algemeen overleg (AO), in de Kamer¹⁰. Ondanks het gegeven dat de toonzetting en vraagstelling tijdens de hierboven genoemde informatierondes al onmiskenbaar die kant op hadden gewezen, bleek minister Slob tijdens dit AO toch nog enigszins verrast te zijn door de wens van de meerderheid in de Kamer om het

⁴ Tweede Kamer: Brief regering, *Kabinetsreactie op adviezen voor verbetering van het curriculum voor het primair en voortgezet onderwijs (Curriculum.nu)*, 9 december 2019

Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z24479&did=2019D50495

⁵ Tweede Kamer: Technische briefing vaste Kamercommissie OCW met Onderwijsraad, 15 jan. 2020.

Zie: <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/onderwijsraadadvies-curriculumherziening>

Impressie/commentaar: <https://didactiefonline.nl/artikel/curriculumnu-zwijgen-onderwijsraad-is-geen-toestemming>

⁶ Tweede Kamer: Technische briefing vaste Kamercommissie OCW met vertegenwoordiging Curriculum.nu, 15 jan. 2020

Zie: <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/curriculumnu>

⁷ Tweede Kamer: 'Ronde-tafel-debat' vaste Kamercommissie OCW met genodigden, 15 jan. 2020

Zie: <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/rondetafel-debat-curriculumnu>

Lijst genodigden, zie: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2019A04423 (punt 2)

Impressie/commentaar: <https://didactiefonline.nl/artikel/consensus-experts-let-op-kennis-en-vaardigheid-niet-gelijkwaardig>

⁸ Tweede Kamer: Hoorzitting vaste Kamercommissie OCW over curriculum.nu, dag 1, 20 januari 2020

Zie: <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/curriculumnu-0>

Zie verder de bijlage (*Bijlage: Overzicht inbreng hoorzittingen Kamercommissie*, pag. 47)

⁹ Tweede Kamer: Hoorzitting vaste Kamercommissie OCW over curriculum.nu, dag 2, 27 januari 2020

Zie: <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/curriculumnu-1>

Zie verder de bijlage (*Bijlage: Overzicht inbreng hoorzittingen Kamercommissie*, pag. 47)

¹⁰ Tweede Kamer: Algemeen overleg vaste Kamercommissie OCW over curriculum.nu, 5 maart 2020

Zie: <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/curriculumnu-2>

Impressie/verslag op twitter: <https://twitter.com/Es7788/status/1235581034143637505>

(of: <https://threadreaderapp.com/thread/1235494490430988288.html>)

traject op onderdelen wezenlijk bij te stellen. Door vertraging als gevolg van de Corona-uitbraak kreeg de minister echter onverwacht extra tijd voor het meegekregen 'huiswerk'.

In zijn brief aan de Kamer van 10 juni¹¹ kwam de minister inderdaad grotendeels aan de wensen van de Kamer tegemoet. Hij liet weten de regie van het verdere traject grotendeels in handen te zullen leggen van een nog in te stellen 'onafhankelijke wetenschappelijke curriculumcommissie'. Over de oude 'Coördinatiegroep' werd in de brief in het geheel niet meer gesproken en de eerder voorgestelde voorzetting in de geest van de grootse 'Curriculum.nu-aanpak' (met bijvoorbeeld nieuwe ontwikkelteams voor de bovenbouw van het vo) was de facto van de baan.

Een en ander werd bekrachtigd in het voortgezet algemeen overleg (VAO) van de Kamer op 16 juni¹² en stemmingen op 23 juni over een veertiental moties¹³.

¹¹ Tweede Kamer: Brief regering, *Bijstelling en aanscherping en vervolgproces actualisatie curriculum primair en voortgezet onderwijs*, 10 juni 2020.

Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z10693&did=2020D23166

¹² Tweede Kamer: Voortgezet algemeen overleg Curriculum.nu, 16 juni 2020

Zie: <https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/curriculumnu-3>

¹³ Tweede Kamer: Moties ingediend bij het VAO Curriculum.nu, 23 juni 2020

Zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/stemmingsuitslagen/detail?id=2020P09894>

3. De stand van zaken

De eerste reacties na de besluitvorming in de Kamer

Duidelijk is dat de discussie rond *Curriculum.nu* – naast de wat pijnlijke onbekendheid in het veld – de gemoederen in sommige kringen danig bezig heeft gehouden. De politieke besluitvorming werd dan ook van verschillende kanten met een intense belangstelling gevolgd.

Begrijpelijk is het dat de leraren en de andere betrokkenen die aan het project hadden meegewerkt natuurlijk teleurgesteld waren over het verloop van het debat. De meesten van hen geloofden oprecht dat hun integere en intensieve inzet – over de integriteit en over de inzet van leden van de ontwikkelteams werd doorgaans louter positief gesproken – inderdaad (en vanzelfsprekend...) ook mooie en goede voorstellen hadden opgeleverd.

Anderzijds waren er de critici, die veelal juist intensief oppositie tegen het project hadden gevoerd. Zij waren uiteraard verheugd dat de Kamerleden zich kritisch bleven opstellen en in ieder geval eerst een Commissie nader naar de voorstellen wilde laten kijken.

Toch waren niet alle critici enthousiast. Economieleraar en columnist Ton van Haperen zag in het voornemen om een wetenschappelijke Commissie in te stellen vooral een uitstel van broodnodige politieke keuzes. Op twitter schreef hij over de brief van de minister: *“Het lijkt mij beter eerst een aantal heldere inhoudelijke keuzes te maken, wat kinderen wel of niet leren is een politieke kwestie, pas daarna kun je een commissie samenstellen. Deze brief is laf procedureel. Op naar het volgende compromis van een compromis. Vrij hopeloos dit.”*¹⁴

Pessimisme versus optimisme

Natuurlijk heeft Ton van Haperen in zekere zin gelijk. Na het traject van eerst *Onderwijs2032* en aansluitend *Curriculum.nu* zijn we wat betreft het de inhoud van ons onderwijs met de politieke besluitvorming van de afgelopen maanden nog niet heel erg veel opgeschoten. En dat terwijl andere, vaak urgentere problemen (lerarentekort, kansenongelijkheid, enzovoort) zich ondertussen huizenhoog op lijken te stapelen... Waar Van Haperen echter pessimistisch is (en alle vertrouwen dat het ooit nog goed komt met het Nederlandse onderwijsbeleid soms wel volledig verloren lijkt te hebben¹⁵) probeer ik toch nog optimistisch te zijn.

Noem me gerust naïef of idealistisch, maar het is toch hoopvol dat de Kamerleden niet zijn meegegaan in de vaak holle retoriek van de PR-machinerie rond *Curriculum.nu*. Nee, zij hebben zich zeer goed en uitgebreid laten informeren en er is toch een aanzet gegeven voor een potentieel goed vervolg. Van mijn kant niets anders dan respect daarvoor!!

De situatie van dit moment

Waarschijnlijk was de keuze voor het instellen van een wetenschappelijke Commissie simpelweg ook de enige keuze die op dit moment politiek en maatschappelijk haalbaar was.

Maar er is nu inderdaad wel een raar soort vacuüm ontstaan. Daarin heeft Van Haperen wel gelijk. Zowel de bezinning als belangrijke keuzes wat betreft de voortgang worden nu in handen gelegd van een Commissie die eerst nog samengesteld moet gaan worden. Het kan dus nog alle kanten op. Het is een beetje als een ‘mystery guest’ die een feestje kan doen slagen,

¹⁴ Ton van Haperen, Twitter, 11 juni 2020. Zie: <https://twitter.com/tonvanhaperen/status/1271000985691926529>

¹⁵ Beluister bijvoorbeeld de ‘Tjipcast’ van Tjip de Jong met Ton Van Haperen: *“Hoe zit het nu eigenlijk met het geld in het onderwijs”* van 23 februari 2020 (waarin Van Haperen zijn pessimisme toelicht en wel degelijk adequaat onderbouwt!) <https://tjipcast.nl/onderwijs/hoe-zit-het-nu-eigenlijk-met-het-geld-in-het-onderwijs-tjipcast-063-met-ton-van-haperen/> [Lees overigens ook het (recentere): <https://tonvanhaperen.com/2020/08/18/het-bezwaar-is-een-politieke-kwestie/>]

maar die evenzeer een grote deceptie zal kunnen blijken te zijn. Op korte termijn (of mogelijk al als ik deze tekst net klaar heb) zal hierover (een begin van) meer duidelijkheid zijn.

Een 'rare' actie van de SLO...

Het is ondertussen wel onbegrijpelijk dat de SLO, ons nationale instituut voor leerplanontwikkeling, inmiddels al een voorschot leek te nemen op het vervolgtraject. Daags na de afronding van de stemmingen in de Kamer liet zij enthousiast het volgende bericht uitgaan: "Op 23 juni heeft de Tweede Kamer ingestemd met het voorstel van minister Slob voor de herziening van het curriculum. Daarmee is het startsein gegeven voor het vervolgtraject van Curriculum.nu".¹⁶ Geen woord over de nog in te stellen Commissie, laat staan over het gegeven dat de echte start van vervolgtraject pas *na* het samenstellen van die Commissie en pas *na* het vaststellen van de verdere werkopdracht aan de SLO kan gaan plaatsvinden.

Nu kan je dit nieuwsbericht nog afdoen als een publicitaire onhandigheid, net zoals ook de keuze om de oude naam te blijven gebruiken in mijn ogen niet erg voor de hand lag. Maar op de site van Curriculum.nu werd – ik neem aan onder verantwoordelijkheid van de SLO – ook al gestart met de werving van vakdidactici en lerarenopleiders voor negen nieuw in te stellen ontwikkelteams.¹⁷ Vermoedelijk zal deze werving op enig moment toch stopgezet gaan worden, verwacht ik. In zijn brief aan de Kamer schreef de minister immers expliciet dat er in de bijgestelde vervolgaanpak "geen grootschalige ontwikkelteams ingesteld worden".¹⁸ Maar de fout is wel pijnlijk omdat het immers juist de SLO is die hoe dan ook een belangrijke rol zal krijgen in het vervolgtraject. In verband met het gewenste te realiseren draagvlak (en het vertrouwen dat daarvoor gecreëerd moet worden) zou de SLO dit soort voorbarige en eigenstandige acties toch beter achterwege kunnen laten.

Kiest het ministerie wel werkelijk een nieuwe koers?

Maar over wat wel en niet te doen tijdens het 'wachten' op het instellen van de Commissie (en op de werkopdracht die deze moet formuleren) zal ongetwijfeld ook overleg geweest zijn tussen de SLO en het ministerie. De hierboven besproken vreemde actie van de SLO zou dus een symptoom kunnen zijn van een breder en dieper liggend probleem. Ik ben bang dat dit het geval is. Maar dit vereist eerst enige achtergrondinformatie.

Bij de keuze om te pleiten voor het instellen van een wetenschappelijke Commissie baseert de Kamer zich op een advies van de Onderwijsraad uit 2014¹⁹. Dit advies werd met betrekking tot de voortgang van Curriculum.nu nog eens geactualiseerd in december 2018²⁰. Kern van dit advies was niet zozeer alleen het instellen van zo'n Commissie, maar vooral ook dat mede hierdoor een meer 'dynamische' opzet van de curriculumontwikkeling gerealiseerd zou kunnen worden. De Raad oordeelde dat helderheid en scherpte bij Curriculum.nu

¹⁶ SLO, *Vervolgtraject Curriculum.nu van start na politieke besluitvorming*, nieuwsbericht SLO-site, 24 juni 2020

Zie: <https://www.slo.nl/over-slo/nieuws/@16760/vervolgtraject-curriculumnu-van-start/>

Zie overigens wat betreft deze berichtgeving ook noot 2.

¹⁷ Curriculum.nu, *Meewerken aan het landelijk curriculum? Meld je aan*, wervingsbericht op site curriculum.nu, juli 2020

Zie: <https://www.curriculum.nu/meewerken-aan-het-landelijk-curriculum-meld-je-aan/#>

[OPMERKELIJK: Inmiddels, eind augustus, heeft men op de site de term "ontwikkelteams" vervangen door "kendoelenteams". Wellicht dat men hoopt dat het zo minder – of minder opvallend... – in strijd is met de brief van de minister]

¹⁸ Tweede Kamer: Brief regering, 10 juni 2020. (Zie noot 11).

¹⁹ Onderwijsraad (2014). *Een eigentijds curriculum* (advies). Den Haag: Onderwijsraad.

Zie: <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2014/05/19/een-eigentijds-curriculum>

²⁰ Onderwijsraad (2018). *Curriculumvernieuwing* (advies). Den Haag: Onderwijsraad.

Zie: <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2018/12/13/curriculumvernieuwing>

ontbrak omdat diverse processen, waarvan het wenselijk was dat deze onderscheiden zouden worden, te veel door elkaar liepen. Tevens concludeerde de raad dat bij de opdracht voor *Curriculum.nu* vooral gekozen was voor het inhoudelijke perspectief (wat wordt geleerd?) terwijl de Raad ook redeneerde vanuit een technisch-professioneel perspectief en vanuit een sociaal-politiek perspectief (hoe kan het proces geoptimaliseerd worden?, respectievelijk hoe verloopt het besluitvormingsproces?).²¹

Zelf denk ik dat de Kamer met het pleiten voor het instellen van de Commissie ook bedoeld heeft dat het proces eveneens in bepaalde mate echt een wijziging zou moeten ondergaan in de zin zoals de Onderwijsraad geadviseerd had. Het lijkt er op dat deze bedoeling van de Kamer op het ministerie (en bij de SLO) nog onvoldoende 'geland' is. Het lijkt dat men wel zegt "Oké, laten we die Commissie dan maar doen", maar dat men ondertussen vooral gewoon snel af wil maken waar men mee bezig was. En dan het liefst zonder al te grote aanpassingen in de aanpak of in de benadering van het proces...

Dat is jammer. Voor mij staat als een paal boven water dat de curriculumvernieuwing nooit een succes zal worden als het ministerie en de SLO nu angstig en benepen te veel blijven vastklampen aan een voortzetting van het project in de oude sfeer. Goede elementen uit de oude voorstellen mogen (ja *moeten*, zo mogelijk) uiteraard behouden blijven en gebruikt worden. Maar een meer open en een frisse nieuwe aanpak is nu wel beslist gewenst!

²¹ Voor meer inzicht in het advies van de Onderwijsraad is het eventueel nuttig om eventueel nog een keer de toelichting te bekijken die René Keyber op 15 januari namens de Raad aan de Kamercommissie gaf (zie noot 5).

4. Suggesties voor het vervolgtraject (over het proces)

Voor ik later zal trachten uitgebreid de inbreng van o.a. de vakverenigingen te inventariseren (om zo ook een aantal concretere en meer inhoudelijke suggesties voor het vervolgtraject kunnen doen), wil ik eerst een aantal aandachtspunten benoemen die ik zelf vooral voor het proces en voor de opzet van de vernieuwing van belang acht.

In mijn inleiding gaf ik overigens al aan dat ik mij hiermee natuurlijk al op het terrein van de nog in te stellen Commissie begeef. Nogmaals mijn excuses voor mijn onbescheidenheid op dit punt. Maar hopelijk zijn mijn punten een waardevolle bijdrage in het debat en mogelijk toch ook een goede en bruikbare input voor het werk van de Commissie. Ik hoop het.

1 Van (knellende) uniformiteit naar prioritering, fasering en diversiteit

Deze eerste suggestie ligt voor de hand. Groot euvel in de oude opzet van *Curriculum.nu* was de grootschalige en uniforme opzet die nagestreefd en opgelegd werd. Van diverse kanten is, onder andere tijdens de hoorzittingen met de Kamercommissie, aangegeven dat deze opgelegde uniformiteit soms contraproductief was voor de inhoudelijke verbeteringen die gewenst werden. In het vervolgproces zal men toe moeten naar een prioritering en fasering wat betreft de verschillende aandachtspunten. Deze prioritering en fasering moet enigszins flexibel zijn om een meer dynamisch karakter van het proces ook mogelijk te maken (zie wat ik eerder ook schreef over het advies van de Onderwijsraad).

Ik stel mij voor dat er bijvoorbeeld gewerkt kan gaan worden met verschillende ‘themagroepen’ waarbij samenstelling en tijdspad op maat en naar specifieke behoefte vastgesteld (en eventueel tussentijds herzien) kunnen worden. De themagroepen (zoals ik ze nu maar even genoemd heb) hoeven niet allemaal gericht te zijn op curriculuminhouden (of bijvoorbeeld op leergebieden), zoals in de oude situatie. Het thema van zo’n groep kan ook heel anders van aard zijn, zoals bijvoorbeeld “toetsing en examinering”. Ik zal later nog een aantal voorbeelden geven van thema’s die naar mijn idee ‘bediend’ zouden kunnen en moeten worden.

Vanzelfsprekend kan er een grote variatie zijn in de werkwijze van verschillende themagroepen. Bij het ene thema kan misschien een kleine groep in relatieve beslotenheid werken aan een meer technische uitwerking van hun onderwerp, terwijl andere thema’s vragen om een langere, bredere en meer open aanpak, waarbij mogelijk bijvoorbeeld in grote bijeenkomsten – een soort symposia – ook buitenstaanders een rol in de discussie kunnen krijgen. Ik zal benoemen bij welke thema’s dit mijns inziens een goede aanpak zou kunnen zijn.

De Commissie zal uiteraard het overzicht moeten houden en de samenhang moeten bewaken. Hierbij zal er wat betreft de verantwoordelijkheden een heldere afstemming met het ministerie moeten zijn. Waarschijnlijk zal ook ondersteuning door een soort coördinerende ‘stuurgroep’ gewenst zijn.

2 “Waarom” is die herziening eigenlijk nodig?

De vraag naar het *waarom* van de vernieuwingsoperatie is, ook na het stranden van *Onderwijs2032*, altijd als een hardnekkige kwelgeest rond de *Curriculum.nu* blijven spoken. Een echt bevredigend antwoord is, zeker waar het de grootschaligheid van de aanpak betreft, immers nooit gegeven. Mede daardoor ontstond er veel wantrouwen.

Een belangrijk probleem in dit verband is bijvoorbeeld het gegeven dat de discussie over het veronderstelde belang van de zogenaamde ‘21st-century-skills’ in Nederland nooit echt

goed gevoerd is. In de voorstellen van *Curriculum.nu* is (hoewel al veel minder dan eerder bij *Onderwijs2032*) nog steeds, als een soort onontkoombaar leidmotief, op allerlei niveaus dit idee terug te vinden van het belang van brede en generieke vaardigheden²². Anderen daarentegen stellen het belang, of zelfs het bestaan van dit soort vaardigheden – laat staan de mogelijkheid ze te onderwijzen, juist stellig ter discussie²³. Om verder te komen moeten we de discussie hierover toch wel een keer met elkaar aan durven gaan. Dit is heel urgent.

Nu is het niet waarschijnlijk dat we in Nederland over dit onderwerp snel een volledige consensus zullen bereiken. Daarom pleit ik ook niet voor een nieuwe brede ‘maatschappelijke’ discussie. Dit is met *Onderwijs2032* eerder geprobeerd en dit bleek geen succes. De oplossing ligt immers juist niet in grootse vergezichten of in loze kretologie (“...*het onderwijs van morgen*”). Laten we bij de discussie over het *waarom* (waaronder dus ook het gesprek over de plaats van – laat ik me behoedzaam uitdrukken – de “meer-generieke vaardigheden”) trachten ‘onze voeten op de grond’ te houden en laten we ons in eerste instantie vooral richten op de concrete en kleinere zaken, ‘dicht bij huis’. Daar ligt naar mijn idee de basis voor een zinnige en vruchtbare uitwisseling van ideeën. Ook over de “brede” vaardigheden.

3 Gebruik bestaande informatie en bronnen

Wat betreft de “*waarom*”-vraag is er nog een punt dat m.i. aandacht verdient:

Niet voor niets heb ik in het begin van mijn tekst, bij de terugblik op het besluitvormingsproces, vrij uitgebreid stil gestaan bij de uitgebreide informatierondes van de Kamercommissie. Ter voorbereiding op deze analyse heb ik zelf de hoorzittingen van 20 en 27 januari²⁴ integraal teruggekeken en alle positionpapers²⁵ opnieuw bestudeerd. Nu ik niet langer keek en luisterde met de prangende vraag ‘wat er beslist zou gaan worden’ viel mij pas echt de kwaliteit op van de informatie die de Kamerleden in de totaal 9 uur van de hoorzittingen boven water hadden weten te krijgen. Qua genodigden was er een goede en diverse keuze gemaakt en de vraagstelling was goed voorbereid en rustig maar ook scherp in de uitvoering. Groot respect hiervoor!

Feitelijk waren de hoorzittingen van de Kamer daarmee al een soort kleinschalige analyse van de problemen die in het Nederlandse onderwijs wel en niet ervaren worden rond het curriculum. Laten hier nu vooral ons voordeel mee doen. Ik durf de stelling aan dat deze input al diverse hele goede aanknopingspunten bevat om toekomstig beleid op te baseren, zeker als deze nog aangevuld wordt met andere informatie die op dit moment al lang op grote schaal in adviezen, rapporten en onderzoeken en dergelijke aanwezig is. Men moet alleen wel het lef hebben om de goede analyses te maken (en daarbij mogelijk soms, indien nodig,

²² Zie voor een indruk van de propaganda voor de ‘21st-century skills’ vanuit de hoek van grote internationale (economische) samenwerkingsverbanden bijvoorbeeld (N.B. niet volledig en mogelijk niet de beste bronnen):

- Andreas Schleicher, *The case of the 21st-century skills*, OECD-site

<https://www.oecd.org/general/thecasefor21st-centurylearning.htm> ,

- OECD (2018). *The future we want: The future of education and skills, Education 2030*.

[https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) , of

- World Economic Forum (2016). *What are the 21st-century skills every student needs?*

<https://www.weforum.org/agenda/2016/03/21st-century-skills-future-jobs-students/>

[Een makkelijk toegankelijk beeld van de internationale economische invalshoek op onderwijsvernieuwing is ook te vinden in: “*The high cost of low educational performance*”, een Youtubeclip met Andreas Schleicher n.a.v. OECD Lisbon Council meeting, Januari 2010, <https://www.youtube.com/watch?v=LsthK7oWpi0> . Let ook op de muziek...!]

²³ Zie bijvoorbeeld de inbreng van Paul Kirschner tijdens het ‘ronde-tafel-debat’ op 15 januari (zie noot 7).

²⁴ Zie noten 8 en 9 en uitgebreider de bijlage (*Bijlage: Overzicht inbreng hoorzittingen Kamercommissie*, pag. 47).

²⁵ De positionpapers (ik gebruik toch maar consequent deze Engelse term) zijn bij mijn weten nergens gezamenlijk gepubliceerd. Ik had voor mijn analyse zelf wel de beschikking gekregen over alle positionpapers die ingediend waren. Een aantal is op internet ook wel terug te vinden. Waar van toepassing verwijs ik hiernaar in latere voetnoten.

enige afstand willen nemen van de eigen ingesleten voorkeuren). Er ligt hier denk ik een mooie taak voor de nieuwe Commissie om juist dit proces ook aan te sturen.

4 Werk beter en slimmer aan betrokkenheid, transparantie en draagvlak

Hoewel men bij *Curriculum.nu* denk ik oprecht getracht heeft om openheid en transparantie na te streven blijkt dit niet goed uit de verf gekomen te zijn. Knelpunt is denk ik geweest dat bij de (goed bedoelde) feedbackrondes toch altijd pas achteraf gereageerd kon worden op ideeën die al uitgedacht en vaak al uitgewerkt waren. Het was als het ware reageren op een 'rijdende trein'. Sommigen probeerden hierbij, mogelijk ook vanuit de wens de eigen belangen veilig te stellen, als passagier aan boord te blijven. Anderen probeerden juist vooral zo veel mogelijk stenen op de rails te werpen. Tot veel zinvolle discussies heeft het niet geleid.

In het nu volgende traject moet deze fout niet opnieuw gemaakt worden. Het is zaak er naar te streven dat alle betrokkenen, ook de critici, zoveel mogelijk al direct een plaats krijgen in de discussies en bij de afwegingen. Vandaar dat ik eerder, toen ik het had over in te richten themagroepen, ook sprak over mogelijke 'symposia'. Juist bij onderwerpen waarvan bekend is dat de meningen in het veld verdeeld liggen is het denk ik een optie om een dag (of meerdere dagen) uit te trekken om vertegenwoordigers van verschillende visies met elkaar in gesprek te laten gaan. Zo kan onderzocht worden waar compromissen mogelijk zijn, waar desnoods diversiteit beter geaccepteerd en toegestaan kan worden en waar toch echt knopen doorgehakt zullen moeten worden. Dat geeft een helderheid die nu vaak ontbreekt. En als hierin keuzes gemaakt worden (of dit nu compromissen, aanvaarden van diversiteit of juist doorgehakte knopen zijn) zal de verslaglegging en onderbouwing uiteraard altijd *en* duidelijk, *en* compleet, *en* transparant moeten zijn.

Met deze aanpak zal 'draagvlak' ook niet langer een heikel onderwerp zijn dat achteraf nog getoetst moet worden. Door iedereen *echt* goed bij de discussie te betrekken zou draagvlak gedurende het proces al kunnen ontstaan. En als dit onvoldoende gebeurt is de discussie gewoon (nog) niet op de goede wijze gevoerd...

5 Zie regelgeving als een afzonderlijk aandachtspunt

Een hele andere kwestie is het volgende: Wanneer het ministerie bezig is met het curriculum dan werkt men uiteraard toe naar regelgeving. Dat is daar immers een van de primaire invalshoeken. Maar een open gesprek en afwegingen over wat je precies met je onderwijs voor ogen hebt is toch heel wat anders dan de vraag over hoe je datgene wat je wilt ook vastlegt in regelgeving. Ik heb het idee dat het goed is dit onderscheid expliciet als aandachtspunt te benoemen: Als we spreken over "het curriculum", bedoelen we dan dat wat we (in brede zin) samen als maatschappij als doelen en inhoud van ons onderwijs zien? Of spreken we dan (in enge zin) over het stelsel van regelgeving waarin inhouden en eisen zijn vastgelegd? Idealiter is er uiteraard niet al te veel discrepantie tussen deze twee, maar de realiteit is vaak anders. En in de nu lopende discussie wordt het onderscheid mijns inziens doorgaans onvoldoende onderkent. Hierdoor ontstaat soms, onnodig, veel verwarring.

Regelgeving is sowieso een lastig onderwerp. Een curriculum (in brede zin) kan (in enge zin) vertaald worden naar leerdoelen en leerinhouden die bijvoorbeeld vastgelegd worden in de vorm van kerndoelen en eindtermen. Maar anderzijds blijken bijvoorbeeld ook exameneisen en de toezichthoudende kaders van de inspectie vormen van regelgeving die sturing geven aan de inhoud en inrichting van het onderwijs. Later zal ik nog specifiek ingaan op het thema van toetsing en examinering. Maar waar het de politiek-juridische materie van regelgeving betreft ben ik verrast door de (onnodige...?) complexiteit waarvan hierbij soms al sprake is.

Kernpunt dat ik hier wil aangeven is dat hoofddiscussie rond het curriculum in eerste instantie niet te veel moet gaan over de problematiek van regelgeving, maar vooral over de vraag wat we met elkaar met ons onderwijs willen. Ministerie en SLO lijken soms al veel te veel gefocust op het eerste. Leraren en scholen willen vooral duidelijkheid over wat er van hen verwacht wordt. En dan het liefst zonder al te veel haken en ogen en juridische poespas...!

6 Stop met het krampachtig vermijden van het spreken over 'het hoe'

In het licht van het voorgaande punt is het ook verstandig om toch nog even stil te staan bij het beruchte onderscheid tussen het 'hoe' en het 'wat'. Vooral sinds het rapport van de Commissie Dijsselbloem²⁶ wordt middels dit adagium 'bewaakt' dat de overheid (in verband met de grondwettelijke vrijheid van onderwijs) zich louter bemoeit met de inhoud van het onderwijs, het 'wat', en zich niet bemoeit met de uitvoering, het 'hoe'. Nog los van de kwestie dat het onderscheid vaak enigszins kunstmatig is (en hier en daar gewoonweg niet echt goed te maken is), frustrleert het krampachtig vasthouden aan het onderscheid op veel plaatsen het open gesprek en de goede uitwisseling van ideeën en denkbeelden.

Laten we daarom eens wat minder paranoïde omgaan met dit onderscheid! In de grondwet wordt immers niet verboden dat in de *discussie* ook het 'hoe' aan de orde komt. Mits we er maar voor waken dat in de uiteindelijke regelgeving dit 'hoe' niet verplicht voorgeschreven wordt (of dat er langs andere wegen sprake is van te grote mate van sturing op dit vlak). Laat de SLO vooral meerdere leerlijnen en aanpakken uitwerken waarin ook het 'hoe' in bepaalde mate benoemd wordt of een rol speelt. Zo kan mogelijk een soort 'staalkaart' aan opties ontstaan, waaruit scholen en leraren kunnen kiezen of die inspiratie kunnen vormen voor een toch meer school-eigen invulling of uitwerking. Mits binnen de kaders van het 'wat', die wel echt bindend zijn, en die wel helder omschreven en vastgelegd moeten zijn.

7 Op wie is de herziening gericht?

Een laatste punt waar ik wat betreft het proces op wil wijzen is de vraag: Op wie is het vernieuwingsproces eigenlijk gericht? Het belang van deze vraag kwam regelmatig aan de orde in een studiegroep over kwesties rond implementatie, waar ik anderhalf jaar geleden aan deelnam²⁷. De vraag lijkt op het eerste gezicht heel simpel en de beantwoording lijkt vaak voor de hand te liggen. Toch bleek deze vraag tijdens deze werkgroep soms ook een opening naar nieuwe gezichtspunten. Indien de vraag gesteld wordt op wie de herziening van het curriculum gericht is, dan lijkt het voor de hand liggende antwoord: Op de leerlingen. De stukken staan immers vol over wat de *leerling* moet kennen en kunnen, en ook de discussie richt zich doorgaans volledig op de vraag wat we van *de leerling* willen, kunnen en mogen verwachten. Toch kan de vraag ook anders beantwoord worden: Ook leraren en scholen kunnen gezien worden als 'doelgroep' van de curriculumvernieuwing. Het curriculum is immers een opdracht die wij als maatschappij meegeven aan de scholen en de leraren. *Zij* moeten er mee aan de slag en *zij* moeten er uitvoering aan (kunnen) geven. Juist in verband met de implementeerbaarheid van de plannen is het daarom verstandig en verrijkend om af en toe bewust dit andere perspectief te kiezen. Ik kom hier later nog op terug, onder meer in samenhang met het thema van de overladenheid van het curriculum.

²⁶ Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen (2008). *Tijd voor Onderwijs*. Den Haag: Sdu Uitgevers. (Bekend als het "rapport Commissie Dijsselbloem"). Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31007-6.html>

²⁷ TWG 23 (*Implementation of Research Findings in Mathematics Education*), 11th Congress of the European Society for Research in Mathematics Education (CERME11), Utrecht, 6 - 10 februari 2019. Zie: <https://cerme11.org/>

5. Inventarisatie van de inbreng van vakverenigingen e.d. en (meer inhoudelijke) suggesties voor het vervolgtraject

In het voorgaande deel heb ik een aantal aandachtspunten en invalshoeken benoemd die vooral het proces en de opzet van het vervolgtraject betreffen. Ik zal ik nu trachten een aantal meer specifieke en meer praktische, meer inhoudelijke suggesties doen.

De suggesties ontleen ik in belangrijke mate aan de verschillende soorten van inbreng die onder meer door de verschillende vakverenigingen (o.a. tijdens de hoorzittingen van de Kamercommissie) gedaan zijn. Ik heb deze uitgebreid geïnventariseerd en bestudeerd.

Een waarschuwing vooraf is echter op zijn plaats: Ik probeer hier, nogal overmoedig, om de curriculumherziening in de volle breedte onder de loep te nemen. Maar het ontbreekt mij uiteraard aan de benodigde kennis en expertise om op alle verschillende terreinen ook echt voldoende diepgang te bereiken. Het blijven daarom vaak de grote lijnen die mij opvielen en het zijn ook vaak slechts brede, meer algemene waarnemingen die ik met u zal delen. En zelfs dan is het niet uitgesloten dat ik mogelijk hier en daar de plank nog compleet mis sla. In de inleiding maakte ik al op voorhand mijn excuses hiervoor.

8 Benoem (en besef) dat het meeste helemaal niet verandert

Dit eerste punt is direct een vrij essentieel punt. Ondanks de bombarie waarmee *Curriculum.nu* zichzelf steeds gepresenteerd heeft zal het grootste deel van het curriculum hoe dan ook geen al te substantiële wijzigingen ondergaan. Wel is het nodig om ‘technisch’ onderhoud uit te voeren (bijvoorbeeld waar kerndoelen en referentieniveaus o.a. qua formuleringen en terminologie onvoldoende op elkaar zijn afgestemd)²⁸. En op een aantal plaatsen is er de behoefte om de kerndoelen gewoon duidelijker en specifieker te formuleren. Hier is niemand tegen! Voor dit gewone ‘groot onderhoud’ is het echter niet nodig om nieuwe ontwikkelteams samen te stellen. Dit is werk dat door de SLO uitgevoerd kan worden, waarbij er dan tussentijds ruggespraak kan zijn met vakverenigingen en/of externe deskundigen. Hetzelfde geldt denk ik voor eventuele ‘reguliere’ actualisering van de kerndoelen op basis van bijvoorbeeld recente wetenschappelijke of maatschappelijke ontwikkelingen.

Het is te betreuren dat de grootschalige insteek van *Curriculum.nu*, gecombineerd met de nooit echt breed gedragen maar wel alom aanwezige ‘agenda’ van o.a. de brede vaardigheden, het gesprek over en de uitvoering van dit (in essentie dus niet problematische) ‘groot onderhoud’ tot nu toe zo belast en gefrustreerd heeft. Door beter te onderscheiden wat simpelweg regulier onderhoud is en wat dan wel echt de voorstellen tot verandering zijn, kan de discussie meer op maat en to-the-point gevoerd worden. Laten we ons dit realiseren!

9 De leergebieden *Bewegen & Sport* en *Kunst & Cultuur*

Ik zal nu trachten ook op de verschillende leergebieden in te gaan. Eerder heb ik al aangegeven dat vooral ook de inbreng van de genodigden bij de hoorzittingen met de Kamercommissie²⁹ een waardevolle bron van informatie en inspiratie is geweest voor mijn afwegingen.

²⁸ SLO-medewerkers Suzanne Sjoers en Marc van Zanten presenteerden tijdens de opening van de laatste Panama-conferentie (9 en 10 januari 2020 in Zeist) bijvoorbeeld de resultaten van een gedetailleerde analyse van de nieuwe voorstellen voor Rekenen en wiskunde ten opzichte van de bestaande regelgeving. Kern van hun bevindingen was dat er bij Rekenen en wiskunde vele malen meer overeenkomst is tussen de voorstellen en de huidige doelen dan dat er verschillen zijn. Zij gaven echter aan dat (meer uniformiteit in) de gebruikte terminologie wel een punt van aandacht is.

²⁹ Zie de noten 8 en 9.

De leergebieden **Bewegen & Sport** en **Kunst & Cultuur** werden tijdens de hoorzittingen vertegenwoordigd door de twee belangrijkste vakverenigingen, de KVLO en VONKC³⁰.

Beide vertegenwoordigers waren opmerkelijk positief over de voorstellen. Zij benadrukten beiden ook de goede samenwerking die er geweest was tussen de ontwikkelteams en de vakverenigingen. Het lijkt er dus op dat de voorstellen bij deze leergebieden een goede basis zijn voor een verdere uitwerking. SLO, Gauw aan de slag dus, zeg maar...

Natuurlijk zijn dit ook de leergebieden waar traditioneel de zorg bestaat of hun positie wel voldoende geborgd is ten opzichte van de meer cognitieve vakken. In het gesprek met de vertegenwoordiger van de **KVLO** ging het dan ook al snel over deze borging. Waar de positie van het vak lichamelijke opvoeding in het vo, met verplichte uren, vakdocenten en goede faciliteiten, tot tevredenheid stemt, is de situatie in het po zorgelijker. De KVLO pleit daarom ook voor constructies om bijvoorbeeld samen met gemeentes en met sportverenigingen te komen tot een groter aantal uren bewegen voor de leerlingen.³¹ Een deel van die uren is dan ook echt 'bewegingsonderricht' waarvoor uren binnen de reguliere lestijd beschikbaar moeten zijn (en waarvan de inhoud, overeenkomstig de voorstellen, in het curriculum vastgelegd zal moeten zijn).

Maar in hun positionpaper was er daarnaast dus vooral die zorg over de praktische randvoorwaarden. Dat deze zorg niet onterecht is wordt bevestigd door de constatering dat eerder beleid om de positie van het bewegingsonderwijs in het po te versterken nog niet tot de gewenste verbeteringen heeft geleid. Zo bleek o.a. uit een brief die (toevalligerwijs) heel kort na de hoorzittingen door de minister aan de Kamer gestuurd werd.³²

Feitelijk zijn dit natuurlijk geen zaken die rechtstreeks de inhoud van het *beoogde* curriculum bepalen, maar des te meer wel het *gerealiseerde* curriculum. En waar doen we het nu voor?

Ook vanuit **VONKC** werden nadrukkelijk juist kanttekeningen geplaatst bij praktische randvoorwaarden. Men acht de gewenste expertise voor het realiseren van de doelen vooral in het po nog onvoldoende aanwezig. Hier is meer inbreng van echte vakdocenten wenselijk en moet er voldoende geld en ruimte zijn voor extra scholing. Toch overheerste het positieve oordeel dat de voorstellen mooie en goede aanknopingspunten bevatten om het "maken en betekenis geven en het meemaken en betekenis geven" door de leerlingen concreet vorm te geven. De spreekster gaf aan dat de wat lastige positie van het aanwezig zijn van de verschillende disciplines binnen het leergebied gedurende het traject en in goede samenspraak met het ontwikkelteam een bevredigende benadering had gekregen.

In dit verband is het wel opmerkelijk dat de **VLS** (Vereniging Leraren Schoolmuziek, niet apart uitgenodigd bij de hoorzittingen) in haar eerdere reactie wel pleitte voor het vaststellen van een minimum aantal verplichte uren specifiek voor muziek.³³ Hier speelt denk ik een rol dat muziek historisch gezien meer een traditie kent als zelfstandig schoolvak dan bijvoorbeeld dans of drama.

³⁰ ● Cees Klaassen, Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke opvoeding, **KVLO** (dag 1, blok 3, zie bijlage). Het positionpaper van de KVLO is te vinden op: https://www.kvlo.nl/mysite/modules/MDIA0100/view.php?fil_id=4464
● Yvonne Lebbink, Vereniging Onderwijs Kunst en Cultuur, **VONKC** (dag 2, blok 4, zie bijlage). Het positionpaper van VONKC is te vinden op: https://vonkc.nl/downloads/position-paper-vonkc-hoorzitting-vkc-ocv-27-januari-2020_def.pdf

³¹ In het positionpaper van de KVLO (zie noot 30) werd hierbij ook verwezen naar het "Arnhemse model", dat hiervoor als een mogelijk concreet voorbeeld zou kunnen dienen.

³² Tweede Kamer: Brief regering. *Voortgang sectorakkoorden funderend onderwijs*, 31 januari 2020 (met bijlage: *Oplossingen voor het bewegingsonderwijs. Hoe komen we verder? Eindrapportage*. Ecorys, 22 november 2019)
Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z01815&did=2020D03817

³³ Vereniging Leraren Schoolmuziek (VLS), *Reactie op de opbrengsten van curriculum.nu* (Zit er muziek in ons nieuwe onderwijs?), 10 oktober 2019. Zie: <https://www.vls-cmhf.nl/reactie-op-de-opbrengsten-van-curriculum-nu/>

10 Het thema “gezondheid”

Overigens werd er tijdens de hoorzittingen in het geheel niet gesproken over **gezondheid** als aandachtspunt binnen het curriculum. Dit is een van de vier ‘*cross-curricular themes*’ die de OECD (naast duurzaamheid, technologie en globalisering) aangewezen heeft in hun *Education2030*-project³⁴. In de OECD-analyse van de voorstellen van *Curriculum.nu*³⁵ werd al geconcludeerd dat aan dit thema, in vergelijking met andere ontwikkelde landen, in het Nederlandse curriculum relatief weinig aandacht besteed wordt. Mocht men hier nog verandering in aan willen brengen (wat mij betreft niet zozeer omdat de OECD dit aanbeveelt, maar gewoon omdat het toch een belangrijk maatschappelijk thema is...) dan ligt het voor de hand om dit wellicht (mede) ook in samenhang met het leergebied *Bewegen & Sport* te doen. Mogelijk zou rond ‘gezondheid’ een aparte (beperkte) themagroep aan de slag kunnen gaan.

11 De leergebieden Mens & Maatschappij en Mens & Natuur

Ook de leergebieden **Mens & Maatschappij** en **Mens & Natuur** waren tijdens de hoorzittingen vertegenwoordigd door een aantal verschillende vakverenigingen³⁶.

Uiteraard is het volstrekt onmogelijk voor mij om bij deze leergebieden in detail op de voorstellen in te gaan. Dat gebeurde tijdens de hoorzittingsdagen uiteraard ook niet echt. Maar des te meer sprongen de globale overeenkomsten zo enorm in het oog...!

Vertegenwoordigers vanuit beide leergebieden bleken een grote overeenkomst ten toon te spreiden in hun commentaren op de voorstellen voor het po. Ik vat ze samen:

- Het is goed dat leerlingen in het po er kennis mee maken om vanuit een bepaald perspectief (historisch, economisch, natuurwetenschappelijk, etc.) naar de wereld om hen heen te (kunnen) kijken. Dit doel komt goed in de voorstellen naar voren.
- Het ontbreekt de leraren van het po aan voldoende vakinhoudelijke en vakdidactische kennis om aan de beoogde inhoud van het onderwijs in deze leergebieden voldoende diepgang te kunnen verlenen. Extra scholing is noodzakelijk. (Merk overigens op dat deze opmerking ook al vanuit *Kunst & Cultuur* al gemaakt werd...)
- Nadere bezinning op in de voorstellen genoemde kennis-inhouden is nodig. Er lijkt hier eerder sprake van toename dan van afname van de overladenheid.³⁷

³⁴ Zie: <https://www.oecd.org/education/2030-project/>

³⁵ OECD (2019). *Education 2030 Curriculum Content Mapping: An Analysis of the Netherlands Curriculum Proposal*
Zie: https://www.oecd.org/education/2030-project/contact/E2030_CCM_analysis_NLD_curriculum_proposal.pdf

³⁶ • Jeannet Hommel, Vereniging van leraren in de Economisch/maatschappelijke vakken, **VECON** (dag 2, blok 2, zie bijlage). Positionpaper: <https://www.vecon.nl/document/33363/position-paper-vecon-januari-2020>
• Coen Gelinck, Nederlandse Vereniging Leraren Maatschappijleer, **NVLM** (zie verder noot 92).
• Ton van der Schans, Vereniging van docenten Geschiedenis en maatschappijleer in Nederland, **VGN-Kleio** (dag 2, blok 4, zie bijlage). Van de VGN heb ik het positionpaper niet online kunnen traceren, maar ook hier wel de eerdere reactie op de voorstellen: <http://www.vgnkleio.nl/content/uploads/2019/10/VGN-aanbevelingen-Versie-10-oktober.docx>
• Tine Béneker, Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, **knag** (dag 2, blok 3, zie bijlage). Het positionpaper van het knag: <https://geografie.nl/sites/geografie.nl/files/paragraph/attachment/file/KNAG%20standpunten%20voor%20hoorzitting%20OCW.pdf> [En aanvullende documenten van het knag, betreffende curriculum.nu, zijn te vinden via: <https://geografie.nl/onderwijs/belangenbehartiging/curriculumnu>; zie bijvoorbeeld ook noot 71]
• Diederik Jekel, Nederlandse Natuurkundige Vereniging, **NNV** (dag 2, blok 3, zie bijlage). Het positionpaper van de NNV: https://www.nnv.nl/media/files/Reactie_Curriculum.nu_door_NNV_-_2020-01-14.pdf
[Overigens is, vanuit deze hoek, de (beknopte) reactie van de Nederlandse Vereniging voor het Onderwijs in de Natuurwetenschappen, **NVON**, die naast de NNV niet apart uitgenodigd was, mogelijk ook wel interessant: <https://www.nvon.nl/uploads/Curriculum.nu/201910%20Persbericht%20van%20de%20NVON%20over%20de%20presentatie%20van%20de%20voorstellen%20van%20de%20ontwikkelteams%20Curriculum.nu.pdf>]

³⁷ Een constatering van deze strekking werd eerder ook al nadrukkelijk gemaakt door Harrie Eijkelhof, tijdens het ‘rondetafel-debat’ met de Kamercommissie (zie noot 7)

Ook wat betreft het vo was er, in ieder geval qua ondertoon, sprake van een grote overeenkomst in de commentaren. Soms meer impliciet, soms meer expliciet, stelde men:

- De afzonderlijke vakken komen in de voorstellen onvoldoende tot hun recht. Hier dient nog een duidelijke verbetering in plaats te vinden.

12 Aanbeveling: Stel voor het po een eigen ontwikkelteam in

Op basis van de zojuist geconstateerde eenstemmigheid in de reacties van de verschillende vakverenigingen kom ik tot twee concrete aanbevelingen. De eerste daarvan is om nu snel een “**ontwikkelteam po**” in te stellen. Dit team kan dan in goede samenhang bekijken wat voor het po het gewenste curriculum zou moeten zijn. Het is in verband met de doorlopende leerlijnen een goede zaak geweest dat gewerkt is met ontwikkelteams waarin zowel leraren uit het po als uit het vo deelnamen. Het gesprek dat zo van de grond kwam is waarschijnlijk het voornaamste winstpunt van *Curriculum.nu* geweest. Maar er lijkt nu een tijd aangebroken om deze opzet (in ieder geval deels) ook weer te verlaten.

Door het po integraal te benaderen zal niet alleen de samenhang gewaarborgd zijn, ook kan er op deze manier eindelijk echt werk gemaakt worden van de benodigde bestrijding van de overladenheid. Terwijl de verschillende perspectieven (historisch, economisch, natuurwetenschappelijk, etc.) kwalitatief goed uitgewerkt worden zal men namelijk tegelijkertijd ‘met een snoeischaar’ het teveel aan al te ambitieuze kenniselementen terug kunnen snoeien.

Het mes (of in dit geval de ‘snoeischaar’) snijdt hierbij aan twee kanten. Door bij dit werk vooral ook de leraren uit het po te betrekken kan niet alleen de overladenheid voor de leerlingen teruggedrongen worden, maar kan ook gewaakt worden voor al te hoge verwachtingen over de leraren. Dit zijn en blijven immers generalisten (en zijn, om het in voetbaltermen te zeggen, ook niet allemaal “Messi’s, Frenkie de Jong’s of Matthijs de Ligt” ...). Tot nu toe constateerde ik al dat er al vanuit drie leergebieden gepleit werd voor extra scholing voor de leraren in het po. Dit is niet realistisch. Uiteraard mag en moet er ambitie zijn, maar een te hoge verwachting van de mogelijkheden van de leraren kan (met name in het po) contraproductief werken en zou een nadelige invloed kunnen hebben op de werkbeleving.

In dit verband pleitte ik eerder, in punt # 7 van het vorige deel, al voor een hele ander benadering van de herziening. Juist bijvoorbeeld hier kan het verstandig en zinvol zijn om het curriculum mede ook te benaderen als iets (een ‘opdracht’) voor de leraren en niet alleen als iets voor de leerlingen. Zo kan gewerkt worden aan een pakket dat niet overambitieuze is, maar, naast inhoudelijke kwaliteit, gekenmerkt wordt door een realistische visie op de uitvoerbaarheid. Ik ben er zelf van overtuigd dat deze benadering het enthousiasme over en het draagvlak voor de plannen in het po aanmerkelijk zal kunnen doen toenemen. Wel kunnen lijnen voor o.a. taal en rekenen uiteraard in aparte ‘deelteams’ uitgewerkt worden.

Een goed overzichtelijk en uitgebalanceerd pakket aangeboden krijgen kan ook een stimulans zijn voor het onderlinge gesprek. Het is in ieder geval toch heel wat anders dan negen afzonderlijke dikke en onleesbare voorstellen, waar je als generalist mee aan de slag moet.

13 Aanbeveling: Kies in het vo voor een meer vakgerichte benadering

In het vo, zeker in de bovenbouw van havo en vwo, leiden de regelmatig terugkerende pleidooien om tot meer vakkenintegratie te komen even regelmatig ook tot brede irritatie. De echte vakdocent, bij voorkeur academisch geschoold, is immers de beste waarborg voor de kwaliteit van het verzorgde onderwijs, zo vinden velen.³⁸ “*De inbreng en zichtbaarheid van*

³⁸ Zie o.a. de inbreng van Ad Verbrugge tijdens het ‘ronde-tafel-debat’ met de Tweede Kamer, zie noot 7).

de schoolvakken in deze M&M en M&N leergebieden is ook de enige manier waarop draagvlak onder docenten in het VO kan worden bewerkstelligd.” stelde het knag dan ook.³⁹

Nu wordt er uiteraard heel divers gedacht over de wenselijkheid van meer samenhang. Zo was Mark Boode, kunstdocent en actief in *Teachers for Climate*,⁴⁰ tijdens de hoorzittingen bijvoorbeeld juist heel enthousiast over het feit dat er in de voorstellen van *Curriculum.nu* “eindelijk verbanden worden gelegd” en dat er “grote overkoepelende thema’s” kunnen worden aangeboden. Hij verwacht dat het onderwijs zo meer relevant wordt voor de leerlingen. Maar op basis van een literatuurstudie zijn Arie Wilschut en Monique Pijls veel terughoudender: Zij vinden geen doorslaggevende aanwijzingen voor of tegen vakkenintegratie.⁴¹

In de tekst over “curriculaire samenhang” uit de *SLO-curriculumspiegel 2017* komt ook Elvira Folmer tot een genuanceerd beeld: “Overigens komt in veel bronnen naar voren dat een stem vóór samenhang niet automatisch een stem tégen de disciplines impliceert. Naast het belang van interdisciplinaire kennis is en blijft een gedegen vakkennis van belang.”⁴², pag.35 Zij stelt dat er steeds meer vraag is naar academici die beschikken over het “T-profiel”, waarbij de T niet staat voor Techniek, maar waarbij het gaat om de vorm van de T: brede kennis van meerdere vakgebieden in combinatie met verdieping in een bepaald vakgebied. Conclusie moet denk ik zijn dat meer integratieve projecten en benaderingen heel goed mogelijk zijn en naar eigen inzicht op scholen en door docenten vorm gegeven zouden kunnen worden⁴³, maar dat een goede invulling vanuit de vakdiscipline in het curriculum van het vo, zeker in de bovenbouw, leidend zal moeten blijven.⁴⁴ Hierbij kunnen dan ook wensen en eisen uit het vervolgonderwijs een grotere rol spelen dan tot nu toe bij *Curriculum.nu* het geval is geweest. Van verschillende kanten is daar op aangedrongen⁴⁵.

Resumerend lijkt het er op dat in het po een meer integratieve benadering wenselijk is⁴⁶, terwijl in de bovenbouw van het vo, met name bij havo en vwo, toch een meer **vakgerichte benadering** van het curriculum gewenst is. Voor de onderbouw van het vo (en mogelijk voor het hele vmbo) betekent dit mijns inziens dan daar dan mogelijk een praktijk zou kunnen ontstaan waar in de uitvoering van het curriculum wat betreft samenhang een meer school-eigen praktijk ontwikkeld kan worden. Dit betekent echter dat samenhang in het curriculum hier niet al te zeer ‘dwingend’ voorgeschreven zou moeten zijn, al kunnen opties uiteraard eventueel wel als inspirerende voorbeelden uitgewerkt worden. De te sterke sturing die op dit terrein bij *Curriculum.nu* aanwezig was⁴⁷ dient echter beslist vermeden te worden.

³⁹ Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, positionpaper hoorzitting Tweede Kamer (zie noot 36)

⁴⁰ ● Mark Boode, *Teachers for Climate* (dag 1, blok 5, zie bijlage).
Positionpaper: <https://academievoorduurzaamonderwijs.nl/news/een-pleidooi-voor-curriculum-nu/>

⁴¹ Wilschut, A., & Pijls, M. (2018). *Effecten van vakkenintegratie: Een literatuurstudie*. HVA. Zie: <https://www.hva.nl/kc-onderwijs-opvoeding/gedeelde-content/publicaties/publicaties-algemeen/2018/effecten-van-vakkenintegratie.html>

⁴² Elvira Folmer (2017). Curriculaire samenhang: “Samenhangend onderwijs. Ja, graag, maar hoe?” In: Folmer, E., Koopmans-van Noorel, A. & Kuiper, W. (eds.) *Curriculumspiegel 2017*. Enschede, SLO (p. 29 – 60).
Zie: <https://www.slo.nl/thema/meer/samenhang-curriculum/@4586/curriculumspiegel-1/>

⁴³ Zie bijvoorbeeld de recente oproep rond het examenthema filosofie: <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mens-maatschappij-morele-markten/>

⁴⁴ Opmerkelijk genoeg geven ook leerlingen een zekere voorkeur in deze richting aan. Ik zal dit later nog toelichten als ik uitgebreider in ga op de wensen en meningen van de leerlingen. [Zie bij noot 133, blz. 36]

⁴⁵ Bijvoorbeeld door Ad Verbrugge tijdens het ‘ronde-tafel-debat’ (zie noot 7) en door ● Cecile Heesterman, docent wis-kunde, tijdens de hoorzittingen (dag 1, blok 4, zie bijlage). [Het positionpaper van Cecile Heesterman is te vinden op: <https://newsroom.didactiefonline.nl/uploads/PDF/inbreng%20Heesterman%20TK%20curriculum.pdf>]

⁴⁶ In een antwoord op de NRO-kennisrotonde wordt gesteld dat *in het po* een geïntegreerde benadering wel geschikt is. Zie: <https://www.nro.nl/kennisrotondevragenopenrij/wat-zijn-de-opbrengsten-van-vakintegratie/>

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld: <https://www.slo.nl/thema/meer/samenhang-curriculum/ontwerpprincipes/>

14 Moderne vreemde talen

De Vereniging van leraren in de **Levende Talen**, pleit voor een duidelijke wijziging in de opzet en in de aansturing van het proces. Maar toch ook voor tempo: *“Ga door, alsjeblieft. En snel... Want wij zitten al vanaf 2013 te wachten op allerlei wijzigingen in het curriculum, met name bij de eindexamens. (--) Wij weten wat we willen. Dat is al lang bekend.”* verklaart Judith Richters (ook namens Nederlands) tijdens de hoorzittingen.⁴⁸ Hiermee wordt al direct de urgentie van een herziening van het curriculum voor de vakken in dit leergebied benadrukt. Maar, hoewel men tevreden is over de samenwerking met de ontwikkelteams, lijkt de boodschap ook: Zo’n groot project als *Curriculum.nu* is helemaal niet nodig en werkt vooral vertragend. Laat ons het zelf liever uitzoeken, samen met de SLO. Daar komen we wel uit... Een gedachte die ook onderbouwd en ondersteund wordt door de grote hoeveelheid studies en stukken die in eigen kring inderdaad reeds opgesteld en gedeeld zijn.

Tegelijkertijd leidt jarenlange afbraak tot enige moedeloosheid, zo klinkt door. *“Sinds de Tweede Fase zijn de talen onderuit geschouwd”* stelt Charlotte Goulmy⁴⁹. En mede doordat het ontwikkelteam zich meer op Engels richtte dan op bijvoorbeeld Frans en Duits twijfelt zij er zelfs aan of het wel echt de intentie is om Frans en Duits te laten voortbestaan in het vo: *“Als je doorgaat met Frans en Duits dan moet je ook terug naar een oud curriculum en zeggen: fatsoenlijk aantal uren, gewoon weer normaal, inhoudelijk, deugdelijk”*.

De positie van de zogenaamde ‘buurtalen’ is al langer, bijvoorbeeld ook rond *Onderwijs2032*, een onderwerp van extra aandacht⁵⁰. De *Visiegroep Buurtalen*⁵¹ kwam dit voorjaar in het kader van de discussies rond *Curriculum.nu* nog met een aantal concrete aanbevelingen⁵². Nu is het natuurlijk de realiteit dat ook andere talen, zoals bijvoorbeeld Spaans en Chinees, inmiddels een plaats verworven hebben binnen het vo. Er zijn ook argumenten aan te voeren die die keuze (ruimte) ondersteunen⁵³.

Maar als relatieve buitenstaander valt mij vooral de wens op om in ieder geval echte kwaliteit te eisen: Als een taal aangeboden wordt, doe dat dan in ieder geval goed. Met een goed curriculum en een goed en relevant examen. En misschien is (o.a. door de sterke propaganda voor de bètavakken) de positie van de talen binnen het onderwijs de laatste decennia inderdaad te veel ondergraven. Herstel lijkt nodig.

⁴⁸ ● Judith Richters, Vereniging van leraren in de Levende Talen, kortweg: **Levende Talen** (dag 1, blok 3, zie bijlage). Vanuit Levende Talen zijn i.v.m. de hoorzitting twee positionpapers ingediend: een namens de sectie MVT (moderne vreemde talen) en een namens Levende talen Nederlands (LTN). Beide secties hebben ook later nog een notitie ingediend, kort voor het overleg in de Kamer. De inhoud van de tweede notitie van LTN is (als die er al geweest is) mij niet bekend. Uitsluitend de tweede reactie van de sectie MVT heb ik online getraceerd: Vereniging van leraren in Levende Talen, *Notitie ten behoeve van het Algemeen Overleg over Curriculum.nu 5 maart*, 28 februari 2020. Zie: https://levendetalen.nl/wp-content/uploads/2020/03/Notitie-Levende-Talen-t.b.v.-algemeen-overleg-Curriculum.nu_.pdf
Een eerder advies over de bovenbouw is ook beschikbaar: Levende Talen – Sectie MVT. *Advies curriculum Engels/MVT in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs*, Juli 2019. [Zie voor vergelijkbaar advies over Nederlands noot 63]
Zie: <https://levendetalen.nl/wp-content/uploads/2019/09/LT-advies-curriculum-Engelsmvt-2019.pdf>

⁴⁹ ● Charlotte Goulmy, docente Frans (dag 2, blok 6, zie bijlage). Zij heeft veel oppositie gevoerd tegen Curriculum.nu. Haar positionpaper staat hier: <https://didactiefonline.nl/blog/vriend-en-vijand/een-leraar-frans-over-curriculumnu>

⁵⁰ Zie bijvoorbeeld de motie *“over recht doen aan de bijzondere status van het Nederlands als eigen taal”* (31293-301), 15 maart 2016, waarin ook extra aandacht gevraagd wordt voor de beheersing van de grenstalen.
Zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2016Z05271&did=2016D10824>

⁵¹ <http://www.buurtaalonderwijs.nl/>

⁵² Visiegroep Buurtalen. Brief aan de Kamercommissie OCW, 11 januari 2020. Zie: <https://duits.levendetalen.nl/wp-content/uploads/sites/2/2020/01/200122-Brief-Visiegroep-Buurtalen-mbt-vervolg-Curriculumnu.pdf>

⁵³ Zie bijvoorbeeld: Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen, *Visie op de toekomst van het curriculum Moderne Vreemde Talen*, maart 2018 (met een nadruk op taalvaardigheid, taalbewustzijn en cultuurbewustzijn als belangrijke *“interculturele communicatieve competenties”*). Zie: <https://modernevreemdetalen.vakdidactiek.nl/wp-content/uploads/sites/6/2018/03/Aanbevelingstekst-MT-MVT.pdf>

Overigens plaatst docent Duits Martin Ringenaldus⁵⁴ ook vraagtekens bij de gedachte dat het curriculum overladen zou zijn. Onderzoek dat eerst eens stelt hij. *“Wat is er aan de hand op de scholen waardoor er lestijd is ingeleverd? (–) Is er wel sprake van overladenheid van het programma of is er heel veel lestijd [binnen de ‘onderwijstijd’, WvdH] verloren gegaan?”*

15 Ga serieus aan de slag met het thema *Toetsing en Examinering*

In mijn eerdere blogs kaartte ik al aan dat het heel vreemd was dat het thema **“Toetsing en Examinering”** bij *Curriculum.nu* vooral vooruit werd geschoven. “Toetsing volgt het curriculum” was dan het simplistische maar vooral een ontwijkend adagium. Bij het vorige punt heb ik het niet echt uitgewerkt, maar tijdens de hoorzittingen bleek dat juist ook problemen rond de examens een belangrijke rol spelen bij het (dis)functioneren van het curriculum van de talen op dit moment. En ook dat die problematiek urgent is. Dit probleem speelt ook bij Nederlands, zo betoogde Jeroen Steenbakkers⁵⁵. De sterke gerichtheid op meetbare doelen zoals het eindexamen doet afbreuk aan wat je wilt met je vak: *“Dan ligt het voor de hand om meer eindexamentraining te gaan geven. Daarmee kan ik wellicht wat hoger scoren, maar mijn vak gaat er op achteruit want het eindexamen is geen heel sterk eindexamen”*.

Dat er, met name bij de talen, dus sprake is van een grote problematiek rond de examens is helder. Dat er voor deze problematiek nu snel een oplossing gevonden moet worden ook. Zelf pleit ik er voor om dit probleem ook mede in het licht van de curriculumherziening te bekijken. In de literatuur wordt de *didactische specificatie* (gericht op curriculumontwikkeling) onderscheiden van de *evaluatieve specificatie* (gericht op toetsontwikkeling). Er kan voor gepleit worden om de evaluatieve specificatie beter voorafgaand aan de didactische specificatie te laten plaatsvinden.^{56, p. 42} Hoe dan ook bestaat er een rijke literatuur die dit probleem van ‘*curriculum alignment*’ goed in kaart brengt⁵⁷. Laten we deze gebruiken!

Des te teleurstellend is het dat de werkgroep van Curriculum.nu wat betreft toetsing en examinering niet verder gekomen was dan een wat warrig document⁵⁸ waarin de problematiek naar mijn idee minder overzichtelijk uitgewerkt is dan in de diverse, veelal goede bronnen waarnaar men verwijst. Er is een reden dat ik dit hier speciaal even vermeld. Ik zal later nog aandacht besteden aan de taak en rol van enkele gremia en groepen in het proces, maar in deze ‘verkenning’ over toetsing en examinering is onmiskenbaar en ook expliciet de sturende invloed van de VO-raad zichtbaar. Er is in dit document namelijk een helder en tegelijkertijd ontluisterend voorbeeld te vinden van de wijze waarop de discussie soms gestuurd werd en de ‘teachers’ dus vaak juist niet ‘in the lead’ waren. Ik kom hier later dus op terug.

⁵⁴ ● Martin Ringenaldus, docent Duits (dag 2, blok 6, zie bijlage).

Zijn positionpaper voor de hoorzitting heb ik niet online kunnen traceren. Andere relevante teksten van zijn hand zijn bijvoorbeeld: <https://didactiefonline.nl/blog/vriend-en-vijand/curriculumnu-en-de-kleren-van-de-keizer> (12 maart 2019) en <https://didactiefonline.nl/blog/vriend-en-vijand/hoe-valide-is-het-eindexamen-duits> (1 juni 2018).

⁵⁵ ● Jeroen Steenbakkers, leraar Nederlands en onderzoeker (dag 1, blok 6, zie bijlage). Zijn positionpaper voor de hoorzittingen lijkt niet ergens online te staan. Een publicatie en impressies van zijn visie zijn te vinden via: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/leraar-jeroen-steenbakkers-voorstellen-onderwijs-zijn-geen-ramp-aleid~b5601c4c/> (12 juni 2019, [🔒]); <https://www.nieuwsindeklas.nl/praktijkvoorbeeld-jeroen-steenbakkers-nieuws-laait-leerlingen-lezen/> (12 maart 2020) of <https://www.slo.nl/publish/pages/7968/nederlands-anders.pdf> (SLO, februari 2018)

⁵⁶ Jaap Scheerens, Arnold Brouwer, Piet Sanders, Bernard Veldkamp & Anne Luc van der Vegt (2019) *Fundamentele vragen over examens en toetsing. Eindrapportage*. Oberon. Zie: <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2019/04/Fundamentele-vragen-over-examens-en-toetsing-Scheerens-en-Oberon.pdf>

⁵⁷ Zie bijvoorbeeld: Kuiper, W., Van Silfhout, G. & Trimboos, B. (2017). *Curriculum en toetsing. Een curriculaire herbezinning op toetsing*. In: Folmer, E., Koopmans-van Noorel, A. & Kuiper, W. (eds.) *Curriculumspiegel 2017*. Enschede, SLO (p. 83 – 109). Zie: <https://www.slo.nl/publish/pages/3175/curriculumspiegel-2017.pdf>

⁵⁸ Curriculum.nu, *Verkenning: Toetsing voor de toekomst: naar een evenwichtige toetspraktijk*, 7 oktober 2019.

Zie: <https://www.curriculum.nu/assets/uploads/2019/10/Verkenning-toetsing-en-examinering.pdf> [zie ook noot 137]

16 Nederlands

In het vorige punt heb ik al de problematiek rond de toetsing en examinering genoemd. Deze beperkt zich niet alleen tot het eindexamen. Jeroen Steenbakkers⁵⁹ stelt in zijn positionpaper dat er op alle niveaus sprake is van een spanningsveld door de gerichtheid op meetbare leerdoelen. Hij stelt bijvoorbeeld dat de invoering van de referentieniveaus paradoxaal genoeg geleid heeft tot een zekere verschraving van het onderwijs en, met name op het vwo, tot een vervlakking van het niveau. In belangrijke mate kan hij zich daarom ook vinden in de voorstellen van het ontwikkelteam die pleiten voor meer ruimte voor de docent en voor meer ruimte voor bijvoorbeeld *taalplezier* en *creatief schrijven* in het curriculum.

Volstrekt helder is het in ieder geval dat de kwaliteit van het **lees- en schrijfonderwijs** een punt van grote zorg is.⁶⁰ Iemand die nog niet gehoord heeft over de laatste PISA-resultaten met betrekking tot het leesonderwijs heeft waarschijnlijk het afgelopen halve jaar onder een steen geleefd. Nu moet je met het interpreteren en gebruiken van dit soort internationale peilingen altijd een beetje voorzichtig zijn, maar onmiskenbaar is het dat verbetering beslist dringend gewenst is. Voor een deel zal die verbetering ook door middel van aanpassingen in het curriculum in gang gezet, dan wel gestimuleerd kunnen worden. Niet voor niets werd er door de Kamer in twee moties expliciet (ook) aandacht gevraagd voor deze problematiek.⁶¹

In de tweede van deze moties wordt aan de Onderwijsraad gevraagd om “onderzoek te doen naar de oorzaken van de afgenomen leesvaardigheid”. Dat kan natuurlijk geen kwaad, maar hopelijk leidt dit niet tot onnodige vertraging. Ook op dit gebied is er namelijk al zo ontzettend veel informatie beschikbaar! Als leek op dit terrein waag ik me niet aan een oordeel over de precieze gewenste koers, maar er zijn bijvoorbeeld twee recente adviezen van Levende Talen Nederlands (het advies met vier aandachtspunten van de Werkgroep Onderzoek en Didactiek Nederlands⁶² en een advies voor het curriculum van de bovenbouw⁶³), een visiedocument van de Meesterschapsteams Nederlands⁶⁴, een veelheid aan persoonlijke opinies⁶⁵, presentaties⁶⁶ en uiteraard een enorme stapel aan boeken en andere publicaties⁶⁷. De vraag dringt zich op of extra onderzoek waar de Kamer om vraagt wel echt nodig is.⁶⁸

⁵⁹ Zie eerder al (noot 55).

⁶⁰ Ook in het vervolgonderwijs overigens, zie het KNAW-advies: *Nederlands verdient meer*, KNAW, oktober 2019. Zie: <https://www.knaw.nl/nl/actueel/nieuws/knaw-advies-over-een-sterkere-positie-voor-de-neerlandistiek>

⁶¹ Tweede Kamer: *Motie van de leden Van Meenen en Rog over prioriteiten bij de verbetering van het curriculum* (31293-522, 16 juni 2020) en *Motie van het lid Rog c.s. over onderzoek naar de oorzaken van de afgenomen leesvaardigheid* (31293-528, 16 juni 2020). Voor link zie noot 13.

⁶² Levende Talen Nederlands (LTN), WODN. *Tussentijds advies leerplanontwikkeling via Curriculum.nu*, 11 november 2019. Zie: https://lerennederlands.nl/wp-content/uploads/2019/11/WODN-advies-Cur.NU_.pdf

⁶³ Levende Talen Nederlands (LTN). *Advies curriculum Nederlands in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs*, Juli 2019. Zie: <https://lerennederlands.nl/wp-content/uploads/2019/07/LT-advies-curriculum-Nederlands-2019.pdf>

⁶⁴ Meesterschapsteams Nederlands, *Visie op de toekomst van het curriculum Nederlands (versie 1.5)*, februari 2018. Zie: <https://nederlands.vakdidactiekgw.nl/wp-content/uploads/sites/4/2018/02/Visie-Curriculum-Nederlands-Meesterschapsteams-1.5-definitief.pdf>

[Overige publicaties Meesterschapsteams Nederlands, zie: <https://nederlands.vakdidactiekgw.nl/publicaties/>]

⁶⁵ Zie bijvoorbeeld: Gert Rijlaarsdam, *Over de dingen die niet voorbijgaan*, Didactief-online (23 januari 2020, eerder ook gepubliceerd op didactieknederlands.nl). <https://didactiefonline.nl/blog/blonz/over-de-dingen-die-niet-voorbijgaan>

⁶⁶ Zie bijvoorbeeld ResearchEd-Nederland, 11 januari 2020, Nijkerk: Kees Vernooy (https://researched.eu/?smd_process_download=1&download_id=19059) of Aryan van der Leij (https://researched.eu/?smd_process_download=1&download_id=19075),

⁶⁷ Bijvoorbeeld: *Rijke taal. Taaldidactiek voor het basisonderwijs* van Erna van Koeven en Anneke Smits. Boom uitgevers. Zie (bespreking): <https://meesterlezer.wordpress.com/2020/08/11/rijke-taal-binnen-versnipperd-onderwijs/>

⁶⁸ En dan ook de Onderwijsraad, die juist kritiek kreeg op een eerder advies (*Lees! Een oproep tot een leesoffensief*, 2019, <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2019/06/24/leesadvies>), dat dit teveel alleen over motivatie ging.

Er is één begrip dat ik inmiddels wel al veelvuldig tegen ben gekomen. Dat is “rijke teksten”. Daarin zien veel betrokkenen in ieder geval een deel van de oplossing, is mijn indruk. Ook het voorstel van het ontwikkelteam ging al in deze richting.

Dit idee van *rijke teksten* sluit ook aan bij de veel geuite gedachte dat de verantwoordelijkheid voor het lezen en schrijven niet alleen een opdracht is voor de leraren Nederlands⁶⁹. Mede door het goed gebruiken van teksten van voldoende niveau⁷⁰ kan er ook bij en door andere vakken een bijdrage geleverd worden aan het lees- en schrijfonderwijs. Sterker nog: Hier kan een kruisbestuiving plaatsvinden, die zowel de kennisontwikkeling (bij bijvoorbeeld zaakvakken) als de leesvaardigheid ten goed komt. Mede ook vanuit die gedachte pleitte het knag in een nadere notitie aan de Kamerleden voor een geïntegreerde ontwikkeling van ‘wereldoriëntatie’ in het po, waarbij ook burgerschap betrokken zou kunnen worden.⁷¹ Dit is in lijn met mijn eerdere advies in punt # 12. Internationaal zijn er ook wel voorbeelden te vinden van materiaal waar zo’n meer integratieve benadering ook is toegepast.⁷²

17 Hoe benaderen we het jonge kind?

Op dit moment wil ik even stil staan bij de thematiek rond ‘*het jonge kind*’. Zojuist heb ik bij mijn opsomming van de vele beschikbare ideeën over het lees- en schrijfonderwijs ook de presentaties van Kees Vernooy en Aryan van der Leij tijdens de laatste ResearchEd in Nederland genoemd⁷³. Zij pleiten voor een ‘evidence-informed’ aanpak door het hanteren van doelgerichte instructie. En omdat de eerste ontwikkeling zo enorm belangrijk is voor het verdere vervolg moet je hier tijdig mee starten, anders doe je leerlingen te kort, zo stellen zij. Ik ben op dit terrein niet deskundig genoeg om de precieze details van hun visie goed te kunnen duiden, maar duidelijk is dat deze twee deskundigen een bepaalde visie over de benadering van het jonge kind vertegenwoordigen. Daar tegenover staan andere deskundigen die er juist voor pleiten om te wachten ‘tot een kind er aan toe is’. Kleuters zijn volgens hen nog niet toe aan het leren door instructie, maar zij leren vooral op een natuurlijke wijze van, door en tijdens hun spel⁷⁴. Ook Ewald Vervaet pleitte tijdens de hoorzittingen stellig in deze laatste richting.⁷⁵ Het lijkt er op dat juist bij het jonge kind de meningen het allersterkst verdeeld zijn over het thema ‘instructie versus natuurlijke ontwikkeling’.⁷⁶

Feitelijk is dit natuurlijk niet echt een curriculum-kwestie. Dit gaat immers over ‘het hoe’. Maar persoonlijk acht ik het ondenkbaar dat wij over het curriculum, in de brede zin van ‘wat wij met ons onderwijs willen’, kunnen spreken zonder deze thematiek van het jonge kind ook goed te adresseren. Dit lijkt mij nu een zo’n punt waar bijvoorbeeld via een soort symposium vertegenwoordigers van de verschillende visies met elkaar in gesprek gaan.

⁶⁹ De noodzaak om de taalopdracht ook bij andere vakken neer te leggen werd ook nadrukkelijk onderstreept door Judith Richters, namens Levende Talen (zie noot 48)

⁷⁰ Zie over dit niveau bijvoorbeeld ook de recente kritische blog van Marjolein Zwik, *Tekstarm II (een vervolg)*, 26 augustus 2020, Blogcollectief Onderzoek Onderwijs: <https://onderzoekonderwijs.net/2020/08/26/tekstarm-ii-een-vervolg/>

⁷¹ Tine Béneker & Carla van Boxtel, *Wereldoriëntatie biedt een uitgelezen kans om begrijpend lezen en burgerschap te versterken*. KNAG, maart 2020. https://geografie.nl/sites/geografie.nl/files/paragraaf/attachment/file/Wereldoriëntatie%20om%20begrijpend%20lezen%20en%20burgerschap%20te%20versterken_Beneker_Van%20Boxtel.pdf

⁷² Zie bijvoorbeeld <https://www.coreknowledge.org/curriculum/language-arts/> [N.B. waar ik verder weinig van weet...]

⁷³ Zie noot 66.

⁷⁴ Zie bijvoorbeeld het recente interview met Sieneke Goorhuis-Brouwer in het Friesch Dagblad, *Kleuters zijn wezenlijk anders*, 8 augustus 2020. Zie: <https://frieschdagblad.nl/2020/8/8/sieneke-goorhuis-kleuters-zijn-wezenlijk-anders>

⁷⁵ ● Ewald Vervaet, Werk-/Steungroep Kleuteronderwijs, WSK (dag 1, blok 2, zie bijlage). Positionpaper: http://www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2020/02/2020-01-20_hoorzitting-tweede-kamer-curriculum.pdf

⁷⁶ Zie voor een mooie overzichtelijke schets van deze controverses de blog van Erica Ritzema (7 juni 2018) op: <https://www.wsk-kleuteronderwijs.nl/media/onderzoekers-wijzen-op-belang-vroeg-leesonderwijs/>

Hopelijk kan men elkaar vinden in een compromis of in een soort ‘best of both worlds’. Iedereen heeft immers toch primair het belang van het kind voor ogen...! Maar mogelijk kan ook geconstateerd worden dat de visies echt onverenigbaar blijken. Dan dient mijns inziens een helder advies aan de politiek aangeboden te worden om ofwel een bepaalde mate van diversiteit te accepteren, hetzij een (politieke) keuze te maken voor zover het inrichtings- en deugdelijkheidsaspecten betreft die niet ingeperkt zijn door de vrijheid van onderwijs. Maar laat niet deze discussie te lang voortslepen, waarbij er soms vooral ook veel energie gaat zitten in het zagen aan elkaars stoelpoten. Dat is m.i. hoe dan ook een slechte keuze.

18 Rekenen & Wiskunde

Nadat ik bij het vorige punt geëindigd ben met de potentieel scherpe controverse rond het jonge kind, kan ik nu mooi aansluiten met mijn beschouwing over **Rekenen & Wiskunde**. Ook hier lijken partijen het immers – zacht gezegd – niet altijd helemaal eens te zijn...

Ondanks dat ik hier als docent wiskunde wel meer expertise bezit dan bij de andere leergebieden, wil ik ook nu graag vooral de grote lijn weergeven en niet te veel op details in gaan.

Over het reken- en wiskunde bestaan verschillende visies. Dit is een internationaal fenomeen. De discussie wordt ook elders soms fel gevoerd, getuige bijvoorbeeld ook de ‘Math wars’ in de V.S.⁷⁷ Nederland neemt hierin een enigszins aparte positie in omdat het realistisch rekenonderwijs hier, meer dan in andere landen, in de voorgaande decennia zelfs een bijna monopolistische positie had kunnen verwerven. Het is zelfs vandaag de dag in zekere zin nog steeds een soort ‘exportproduct’⁷⁸. Tegenstanders vinden juist dat de kwaliteit van het Nederlandse rekenonderwijs op bijna onherstelbare wijze ondergraven is door de brede verspreiding van deze door het Freudenthal Instituut gepropageerde didactische aanpak⁷⁹.

Hoewel er inmiddels meer keuze is in bijvoorbeeld leerboeken voor het rekenonderwijs, is het verschil in visie soms nog steeds problematisch. Het lastige is dat het onderscheid tussen het ‘Hoe’ en het ‘Wat’ hier ook geen oplossing biedt. Wat je tot het ‘Wat’ rekent en wat tot het ‘Hoe’ hangt juist mede af van de visie op wiskunde die je aanhangt: van wat je wel en niet tot de kern van de wiskunde rekent. In de meer traditionele visie is het formele systeem, en dus het toepassen van de instrumentele vaardigheden, het ‘Wat’. Of en hoe je daar contexten bij gebruikt (“*liever niet te veel, want dat leidt leerlingen maar af van de kern...*”) hoort dan bij het ‘Hoe’. Denk je meer aan wiskunde als een bredere menselijke activiteit, als een manier van het benaderen van de wereld door het kunnen toepassen van de rekenregels in contexten (met o.a. meer aandacht voor begripsvorming), dan horen het (leren) werken met contexten en de bredere vaardigheden zoals modelleren juist ook tot het ‘Wat’.^{80,81}

⁷⁷ Zie bijvoorbeeld: Schoenfeld, A. H. (2004). The math wars. *Educational Policy*, 18, 253–286; Of: Wright, P. (2012). The math wars: tensions in the development of school mathematics curricula. *For the Learning of Mathematics*, 32(2), 7-13.

⁷⁸ Zie bijvoorbeeld: Marja van den Heuvel-Panhuizen (ed.), 2020. *International Reflections on the Netherlands Didactics of Mathematics*. Springer (ICME13-monographs, open access). Zie: <https://www.springer.com/gp/book/9783030202224>

⁷⁹ Zie bijvoorbeeld: Jan van de Kraats, 2007. Waarom Daan en Sanne niet kunnen rekenen. *NAW* 5/8(2), 132-136. Zie: <https://staff.science.uva.nl/~craats/CraatsRekenenNAW.pdf> [Of het wat uitgebreidere ‘zwartboek’ <https://staff.fnwi.uva.nl/j.vandecraats/zwartboek.pdf>]

⁸⁰ Zie bijvoorbeeld: Keijzer, R, & Veldhuis, M (2019). Discussie reken-wiskundeonderwijs. In: *JSW (Jeugd, school en Wereld)* (mei 2019). ThiemeMeulenhoff. <https://www.jsw.nl/rekenen-wiskunde/discussie-reken-wiskundeonderwijs/> [📄]

⁸¹ Overigens speelt dit probleem niet alleen bij Rekenen & Wiskunde, getuige de volgende tekst in het toelichtingsdocument *Mens & Natuur*: “*In het curriculumvoorstel Mens & Natuur zijn de grote opdrachten Werkwijzen en Denkwijzen opgenomen. De bijbehorende bouwstenen werden door feedbackgevers soms gezien als een didactische benadering, terwijl deze bedoeld zijn als lesinhoud: leerlingen leren werk- en denkwijzen toe te passen.*” (Curriculum.nu, 2019, Toelichtingsdocument *Mens & Natuur*, pag. 19). Zie: <https://www.curriculum.nu/download/toelichting-mens-natuur/>

Tijdens de hoorzittingen vertegenwoordigde de **NVORWO**⁸² de brede en ambitieuze visie op het rekenonderwijs. Zij pleiten voor reken-wiskundeonderwijs met een *“hedendaagse en constructieve balans”* tussen lagere-orde vaardigheden en hogere-orde vaardigheden, waarbij de ontwikkeling van beide soorten vaardigheden elkaar positief beïnvloeden. In die zin kunnen zij zich dan ook goed vinden in de voorstellen. Marcel Schmeier⁸³ vindt de voorstellen daarentegen juist veel te vaag. Hij pleit (overigens niet alleen wat betreft *Rekenen & Wiskunde*) voor hele heldere doelen en normen: *“Wat moeten kinderen precies kennen en kunnen. Maar daar ook normen aanhangen zodat we zorgen dat kinderen dat ook beheersen.”*

Probleem lijkt te zijn dat de ontwikkelteams en hun adviseurs toch te weinig representatief zijn geweest voor de verschillende visies en meningen die er in het veld aanwezig zijn. *“Critici lijken te veel geschuwd.”* stelde, naast Schmeier, ook Cecile Heesterman in haar betoog⁸⁴. Mij lijkt het goed om deze onvrede zich niet langer voort te laten slepen, maar om ook hier (net zoals ik eerder ook al voorstelde rond de benadering van het jonge kind) in een open discussie te zoeken naar ofwel een compromis, ofwel een ‘best-of-both-worlds’ of anders een (politieke) keuze voor diversiteit of juist (binnen de grenzen van de onderwijsvrijheid) een keuze voor een van beide visies. Die laatste keuze is stellig het minst aantrekkelijk. Laten we daarom hopen dat de verschillende partijen bereid zijn hun loopgraven te verlaten en samen willen zoeken naar een werkbare invulling voor een breed gedragen curriculum. Bijvoorbeeld in de sfeer zoals Schmeier al voorstelde: *“een mooi compromis waar ook brede vaardigheden in thuis horen, maar wel op het moment dat kinderen flink wat kennis hebben opgedaan.”* Ook Keijzer en Veldhuis pleitten in hun artikel⁸⁵ al voor een meer inhoudelijke dialoog: De twee beelden van wiskunde zijn immers *“twee zijden van dezelfde medaille”*. Maar laten we in elk geval niet om deze ‘olifant in de kamer’ heen blijven lopen!⁸⁶

Tenslotte, nog even over de concrete inhoud van de voorstellen bij *Rekenen & Wiskunde...* Naast alle zaken die slechts ‘groot onderhoud’ nodig hebben⁸⁷, zijn er twee meer wezenlijke aanpassingen die voorgesteld worden: Het schuiven in de wijze waarop breuken worden aangeboden en het introduceren van statistiek in het po.

Voor het eerste, het ‘schuiven’ met de breuken, lijkt simpelweg toch te weinig draagvlak te bestaan. Deze wijziging lijkt mede ook ingegeven door niet onomstreden gedachte achter de voorstellen om juist aan de brede vaardigheden meer aandacht te willen schenken. Eerder gaf ik al aan dat juist die discussie nog onvoldoende (en onvoldoende open) gevoerd is.⁸⁸

⁸² ● Michiel Veldhuis, Nederlandse Vereniging tot Ontwikkeling van het Reken/Wiskunde Onderwijs, **NVORWO** (dag1, blok 6, zie bijlage). Positionpaper zie: https://www.nvorwo.nl/wp-content/uploads/2020/01/Reactie-NVORWO-op-eindproduct-Curriculum.nu_.pdf

⁸³ ● Marcel Schmeier, onderwijsadviseur en o.a. auteur/vertaler van boeken over directe instructie en over rekenonderwijs (dag 1, blok 4, zie bijlage). Zijn uitgesproken ‘positionpaper’ staat o.a. hier: <https://komenskypost.nl/?p=5384>

⁸⁴ Zie eerder (noot 45)

⁸⁵ Zie noot 80.

⁸⁶ Persoonlijk ondersteun ik de ‘brede en ambitieuze’ visie op het reken-, en wiskundeonderwijs, maar de realiteit is denk ik wel dat die ambitie ook contraproductief kan werken. Het eerdere visie document van de NVORWO (december 2017, zie: http://www.nvorwo.nl/wp-content/uploads/2017/12/NVORWO-visiedocument-tbv-curriculum.nu_.pdf) eindigt met het nadrukkelijk uitspreken van die ambitie, maar eerder wordt geconstateerd: *“Op pragmatische gronden wordt in de huidige onderwijspraktijk het ontwikkelen van hogere-orde vaardigheden en inzicht regelmatig ondergeschikt gemaakt aan het aanleren van basisvaardigheden.”* (pag. 7). We moeten ons denk ik ook voldoende blijven realiseren dat die “pragmatische gronden” voor leraren in het veld simpelweg concrete realiteit is. Ik kan ook wel de (lovenswaardige en mooie) ambitie hebben om tijdens mijn vakantie in de bergen via gletsjervelden een bergtop van 3800 meter te bedwingen, maar ongetraind en zonder stijgijsers e.d. kan ik mij wellicht (“op pragmatische gronden”) toch beter beperken tot een top van 2600 meter (waar ik dan al voldoende spierpijn aan overhoud...). Ik heb eerder al betoogd dat dit soort aspecten van implementatie tijdens *Curriculum.nu* tot nu toe onvoldoende aandacht hebben gekregen.

⁸⁷ Zie ook noot 28.

⁸⁸ Zie ook de opmerkingen die ik eerder over dit thema (het ‘waarom’ van de herziening) maakte bij mijn punt # 2.

Het tweede, de vroege introductie van statistiek, is interessanter om te onderzoeken. Maar deels zou dit thema mijns inziens mogelijk ook meegenomen kunnen worden in de meer integratieve benadering van de natuur- en maatschappij-vakken op het po. De verschillende verschijningsvormen van kwantitatieve en statistische informatie (en hoe je hier mee om gaat) kunnen immers voor de leerlingen juist meer betekenis krijgen wanneer deze aangeboden worden in een concrete context. Het is toch een beetje een omweg om statistiek eerst als zelfstandig onderwerp binnen *Rekenen & Wiskunde* uit te gaan werken, om *daarna* dan weer een punt te gaan maken van de gewenste samenhang met de andere leergebieden.

19 Digitale geletterdheid

Het leergebied **Digitale geletterdheid** is op een bepaalde manier een van de lastigste thema's van de hele curriculumherziening. Wat houdt het leergebied precies in? Is het wel überhaupt wel een 'leergebied'? Zelf heb ik zo'n 30 jaar geleden het toen nieuwe en verplichte vak "*informatiekunde*" nog gegeven. Ik zal u de vele anekdotes in de sfeer van "*weet je nog toen...*" besparen, maar het was een continu zoeken naar de juiste balans tussen het geven van 'knoppencursussen' enerzijds en het aandacht besteden aan relevante ontwikkelingen op het terrein van het gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ICT) in de maatschappij anderzijds. En voor beide gold dat ontwikkeld en verzameld lesmateriaal doorgaans na enkele jaren al weer achterhaald en daardoor onbruikbaar geworden was.

Nu zijn we inmiddels natuurlijk wel heel wat verder, maar het lijkt er op dat we toch nog niet echt goed onze vinger achter deze problematiek hebben kunnen krijgen. Vakvereniging **i&i**⁸⁹ verwijst in hun positionpaper o.a. naar een rapport van de KNAW. Het belang van het leergebied wordt daarin als volgt beschreven: "*Digitale geletterdheid is het vermogen digitale informatie en communicatie verstandig te gebruiken en de gevolgen daarvan kritisch te beoordelen. In de 21ste eeuw behoort digitale geletterdheid tot de basisvaardigheden van de ontwikkelde mens. Het is een voorwaarde om te kunnen functioneren in de informatiemaatschappij. Digitale geletterdheid vraagt, net als taalbeheersing en rekenvaardigheid, om een vormingstraject dat iedereen gedurende langere tijd moet doorlopen. Het onderwerp hoort daarom in het onderwijs thuis.*"⁹⁰, pag. 8

Dat het onderwerp in het onderwijs thuis hoort zal uiteraard niemand betwisten, maar de antwoorden op vragen als 'wat precies?' en 'in welke vorm dan?' kwamen tijdens de hoorzittingen niet echt heel helder boven tafel. De vakvereniging ondersteunt het voorstel van het ontwikkelteam om zowel in te zetten op een apart vak als op integratie binnen andere vakken. Misschien blijft juist daardoor het gevoel bestaan dat men teveel blijft hinken op twee gedachten. Misschien moet meer echt ingezet worden op integratie in andere vakken. (Denk bijvoorbeeld ook aan de opmerking die ik bij het vorige punt maakte ten aanzien van Statistiek in het po.) Informatievaardigheden, het gebruik en beoordelen van (digitale) bronnen, het inzetten van ICT bij presentaties... Zou dit immers niet juist optimaal aandacht en invulling kunnen krijgen bij concrete toepassing binnen andere vakken of leergebieden?

Dit laat onverlet dat (na)scholing van veel docenten op dit terrein nog wel wenselijk of zelfs nodig is. In feite zou zowel het praktische gebruik van ICT als (in meer conceptuele zin) het 'verzamelen, toepassen en presenteren' van (digitale) informatie simpelweg een regulier onderdeel van een brede vakdidactische competentie van de (vak)leraar moeten zijn. Dit past

⁸⁹ • Ramon Moorlag, vakvereniging Informatica en digitale geletterdheid, i&i (dag 1, blok 3, zie bijlage). Positionpaper zie: <https://ieni.org/nieuws/DG/> [Een uitgebreidere niet gedateerde visie staat hier: <https://ieni.org/curriculum>]

⁹⁰ KNAW (2013) *Digitale geletterdheid in het voortgezet onderwijs. Vaardigheden en attitudes voor de 21ste eeuw*. Zie: <https://www.knaw.nl/nl/actueel/publicaties/digitale-geletterdheid-in-het-voortgezet-onderwijs>

ook in een breder gehoord pleidooi voor meer aandacht voor (het ontwikkelen van) een goede en brede vakdidactische basis bij de ‘echte’ vakdocent.⁹¹

Overigens, laats gezegd zijn dat er uiteraard wel gekozen kan worden voor handhaving van bijvoorbeeld *Informatica* als apart (examen)vak op het havo en vwo. Maar dit staat los van de vraag hoe ‘alle’ leerlingen in het funderend onderwijs digitaal geletterd kunnen raken.

Tenslotte wil ik bij dit leergebied nog even aandacht besteden aan een onderscheid dat ik hoorde tijdens een lezing in de tijd dat ik zelf nog informatiekunde gaf. Het is nog steeds actueel en belangrijk bij dit leergebied maar ook elders van toepassing. Het gaat om het onderscheid tussen ‘*market-pull*’ en ‘*technology-push*’. Van *market-pull* is sprake als er iets nieuws komt, bijvoorbeeld een technische toepassing, waar vraag naar is: Die de oplossing is voor een bestaand probleem. Van *technology-push* is sprake als er iets, een product of een toepassing ofzo, ontwikkeld is, *waarna* er dan later een markt voor gezocht of zelfs voor gecreëerd moet worden. Bij veel ICT-zaken ligt het risico van ongewenste *technology-push* al snel op de loer. In het onderwijs kan die ‘push’ zich soms zelfs tot aan de leerdoelen uitstrekken. Laten daarom eventuele opname van zaken in het leerplan altijd kritisch blijven afwegen! Niet alles wat ‘kan’ is automatisch ook meteen van toegevoegde waarde...

20 Het leergebied *Burgerschap*

Het leergebied ***Burgerschap*** is weer op een andere manier problematisch. Sowieso is het denk ik belangrijk om vast te stellen dat bij dit leergebied hoe dan ook gedeeltelijk een andere benadering gewenst is dan bij bijvoorbeeld *Nederlands* of bij *Mens & Maatschappij*. Waar burgerschapsonderwijs aan de ene kant namelijk gezien kan worden als een onderwijs met feitelijke en objectieve (kennis)inhouden (“Hoe zit ons parlementair stelsel in elkaar?”) en met vaardigheden die daar mee samenhangen (“Hoe formuleer je een mening?”, “Hoe kan je iets aankaarten bij de gemeente?”, etc.) is er anderzijds een grijs gebied richting persoonsvorming (“Wat is mijn mening?” en “Wat is een goede burger of zelfs een goede wereldburger?”). Deze laatste invalshoek dient scherp onderscheiden te blijven van de eerste invalshoek. En dan nog niet eens alleen vanwege de vrijheid van onderwijs natuurlijk...

De vereniging van leraren maatschappijleer, de **NVLM**^{92, 93}, pleit dan ook voor een heldere afbakening van het begrip burgerschap. In hun positionpaper schrijven zij: “*De denk- en handelwijzen die bij Burgerschap geformuleerd worden zijn erg breed en ook wat braaf geformuleerd. Communicatie, overleg en onderzoek zijn voor elk leergebied van belang en niet specifiek voor burgerschap. Hier wreekt zich dat het leergebied Burgerschap onvoldoende wordt afgebakend, waardoor het soms meer sociaal-emotionele ontwikkeling of persoonsvorming wordt.*” Zij pleiten voor de heldere leerlijn waarvoor in hun ogen in het voorstel van het ontwikkelteam al goede aanzetten zijn gegeven, maar die een meer (vak)deskundige uitwerking zeker nog nodig hebben. Zij zien voor maatschappijleer, als een apart en verplicht vak, een centrale plaats weggelegd bij de uitwerking en uitvoering van zo’n leerlijn. Voorgaande jaren hebben immers geleerd dat als iedereen verantwoordelijk is, “*uiteindelijk niemand in de school die handschoen oppakt, terwijl de leraar maatschappijleer daarvoor in het voortgezet*

⁹¹ Carla van Boxtel, *De noodzaak van vakdidactische kennis*, Didactief-online, 24 februari 2020. Zie: <https://didactiefonline.nl/blog/blonz/de-noodzaak-van-vakdidactische-kennis>

⁹² ● Coen Gelinck, Nederlandse Vereniging Leraren Maatschappijleer, **NVLM** (dag 2, blok 3, zie bijlage). Het positionpaper van de NVLM heb ik online niet kunnen traceren. Wel is beschikbaar een eerdere (kortere) reactie op de voorstellen via http://nvlm.nl/wp-content/uploads/2019/10/Reactie-NVLM-op-eindrappport-Curriculum.nu_.pdf (Zie ook noot 36).

⁹³ Zie eventueel ook: NVLM, *Advies NVLM voor de bovenbouw van het vo*, 31 oktober 2019. Zie: <http://nvlm.nl/wp-content/uploads/2019/11/Advies-NVLM-curriculumherziening-bovenbouw-voortgezet-onderwijs.pdf>

onderwijs de aangewezen persoon is". Hierbij sluit men tevens nadrukkelijk ook aan bij eerdere aanbevelingen in deze sfeer van de *Commissie Remkes*.⁹⁴

Maar burgerschapsonderwijs is ook nog op een hele andere manier nogal problematisch, zo bleek mij. Waar de politiek "meer samenhang" heeft meegegeven als een van de grote doelstellingen van *Curriculum.nu*, kan deze bal ook rustig naar de politiek teruggekaatst worden. Vreemd genoeg nog geen week na de stemmingen over de moties over Curriculum.nu ontving de Kamer een nota met een aantal punten onder meer betreffende het "*Wetsvoorstel aanscherping burgerschapsopdracht onderwijs*"⁹⁵. In dit wetsvoorstel worden, parallel aan het proces van *Curriculum.nu*, (nadere) politieke richtlijnen vastgesteld over het burgerschapsonderwijs. Terecht leidde dit ook bij Kamerleden vanuit diverse fracties tot vragen. Er wordt geconstateerd dat er "*veel parallelle projecten gaande zijn rond burgerschap, zoals de adviezen van de Commissie Remkes, de herziening van het curriculum en de wettelijke verankering van burgerschapsonderwijs.*" Zij vragen de regering nader toe te lichten "*hoe deze projecten zich tot elkaar verhouden en samenhangen.*" en "*of de knip tussen het algemeen wettelijk kader en de nog vast te stellen kerndoelen in het kader van Curriculum.nu een bron kan zijn van onduidelijkheid en inconsistenties, en hoe de regering dit wil voorkomen.*"

De beantwoording komt er onder andere op neer dat het voorstel gaat "*over een verduidelijking van de bestaande algemene burgerschapsopdracht aan scholen. Deze opdracht onderscheidt zich in de onderwijswetten uitdrukkelijk van de wettelijke bepalingen over de inhoud van het onderwijs. De kerndoelen en eindtermen zijn expliciet gericht op de inhoud van het onderwijs en bevatten concrete leerdoelen per sector, toegespitst op de specifieke ontwikkelingsfase van een leerling. De burgerschapsopdracht ziet op het zorgdragen voor een samenhangende en doelgerichte bevordering van actief burgerschap en sociale cohesie en op de schoolcultuur. De invulling van deze opdracht bevat óók inhoudelijke componenten, maar daarbij is meer ruimte voor een eigen invulling. De burgerschapsopdracht is dus meer algemeen van aard.*"⁹⁶ (§2.1, pag. 5 en 6) Het is maar dat u het weet...

Ik wijs hier opnieuw naar mijn eerdere advies (zie punt # 5) om eerst te praten over wat je wilt met het onderwijs en pas daarna dan te bezien hoe dat goed en helder in regelgeving kan en moet worden vastgelegd. Maar het is toch te bizar voor woorden om te moeten constateren dat (parallel lopende...!) trajecten van regelgeving bij Kamerleden al tot vragen leiden, maar dat voor scholen en leraren dan kennelijk maar helder en duidelijk genoeg moet zijn wat er precies van hen verwacht wordt. Mij lijkt het dat dit beter kan en moet...

21 Naast Kwalificatie ook Socialisatie en Subjectificatie...

Een belangrijk doel van het onderwijs is het overdragen van kennis. Hierbij kan dan bijvoorbeeld nog onderscheid gemaakt worden tussen declaratieve kennis (begrippen en feiten) en procedurele kennis (vaardigheden), maar beide vallen onder het domein 'kwalificatie'. Toch geeft het onderwijs, bijvoorbeeld alleen al door de vorm waarin het ingericht is, hoe dan ook meer mee aan de geleidelijk richting "volwassenheid" opgroeiende kinderen.

⁹⁴ Staatscommissie parlementair stelsel (Commissie Remkes). *Lage drempels, hoge dijken. Eindrapport* (december 2018) Zie: <https://www.staatscommissieparlementairstelsel.nl/actueel/nieuws/2018/12/13/commissie-remkes-presenteert-eindrapport-%E2%80%98lage-drempels-hoge-dijken%E2%80%99-aan-minister-ollongren>

⁹⁵ Tweede Kamer: *Wetsvoorstel aanscherping burgerschapsopdracht onderwijs* (in behandeling). Zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorsteldetails&qry=wetsvoorstel%3A35352>

⁹⁶ Tweede Kamer: *Wetsvoorstel aanscherping burgerschapsopdracht onderwijs*; Nota naar aanleiding van het verslag, 26 juni 2020. Zie: <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=9ee1e731-be03-4381-a117-1aa13fa51f51&title=Nota%20naar%20aanleiding%20van%20het%20verslag.pdf> [zie bijv. paragraaf 2.1]

Onderwijskundige Gert Biesta heeft de laatste decennia een lans gebroken om het gesprek over wat wij willen met ons onderwijs (over het curriculum ‘in brede zin’ dus) minder uitsluitend te richten op de (meetbare) doelen in het domein van de **kwalificatie**, maar om ook expliciet aandacht te schenken aan en ruimte te vinden voor de domeinen **socialisatie** (“*leerlingen helpen wegwijs te worden in de wereld*”) en **subjectificatie** (“*leerlingen uitdagen en aanmoedigen om vrij, volwassen en verantwoordelijk in die wereld te staan*”).⁹⁷

In het traject van *Curriculum.nu* is er ook veel aandacht geweest voor deze “*drieslag van Biesta*”. Biesta zelf stelt dan ook dat “*het belangrijk is de waarde van het proces dat door curriculum.nu in gang is gezet niet te onderschatten*”. Toch is hij ook kritisch over de nogal rommelige vorm waarin zijn gedachten uiteindelijk in de producten van de ontwikkelteams verwerkt zijn. Hij stelt dat het “*curriculumbegrip nog onvoldoende doordacht is*” en dat “*het proces een onderwijsmatige inkadering ontbeert*”. Er lijkt hier zeker nog wel een opdracht te liggen voor het vervolgtraject (en voor de nieuwe curriculumcommissie).

Persoonlijk denk ik dat het zich hier ook wreekt dat er tot nu toe onvoldoende onderscheid is gemaakt tussen het gesprek over het curriculum in brede zin (wat willen we met ons onderwijs) en de problematiek van de regelgeving. Ik kaartte dat al aan bij mijn punt # 5. *Socialisatie* en *subjectificatie* zijn als ‘doelen’ van ons onderwijs immers van een andere orde dan de doelen binnen het domein van de kwalificatie. Vergelijk het met het plannen van een vakantie naar Frankrijk. Je kunt daarbij gemakkelijk een aantal concrete doelen formuleren: het bezoeken van een kathedraal, het maken van een bergwandeling en zwemmen in een mooi meer, bijvoorbeeld. Deze doelen kan je ook goed plannen (en later afvinken). Maar doelen van je vakantie zullen ook zijn: “genieten” en “ontspannen”. Deze doelen zijn van een ander karakter. Je gaat niet plannen: Woensdagochtend de kathedraal bezoeken en dan kunnen we woensdagmiddag ‘genieten’. Of als je ‘ontspannen’ op een terrasje hebt gezeten zeggen: Mooi, dan kunnen we dat nu afvinken en dan zijn we klaar met ‘ontspannen’...

Op dezelfde wijze komen *socialisatie* en *subjectificatie* onvoldoende tot hun recht in een curriculumtraject dat (in ‘enge zin’) toch overwegend gericht lijkt te zijn op het formuleren van kerndoelen en eindtermen. Dit wordt overigens ook bevestigd vanuit het ministerie. Op een Kamervraag over ‘de functionele samenhang’ tussen deze drie doeldomeinen (tijdens het debat n.a.v. de laatste *Staat van het Onderwijs*) wordt niet verwezen naar het curriculum, maar naar de kaders van het toezicht door de inspectie: “*De doeldomeinen staan in het onderwijs zelden los van elkaar en overlappen elkaar. Daar waar de drie doeldomeinen elkaar overlappen vindt vaak de groei en ontwikkeling van leerlingen plaats. In het kader van de aangekondigde evaluatie van de deugdelijkheidseisen voor het funderend onderwijs bekijkt OCW, samen met de inspectie, hoe deze domeinen gewaardeerd kunnen worden in het toezicht en beleid.*”⁹⁸ (vraag 19, pag. 8) Het lijkt mij vanzelfsprekend dat bij dit voorgenomen overleg tussen OCW en de inspectie ook de nieuwe curriculumcommissie betrokken zou moeten zijn.

Een laatste punt van aandacht is specifiek het domein van de *subjectificatie*. Niet voor niets gebruikt Biesta bij voorkeur deze term en liever niet de term *persoonsvorming*. Verwarring ligt immers op de loer: Biesta stelt dat in de voorstellen “*de thematiek van persoonsvorming – nog steeds – een conceptueel en pedagogisch rommeltje is. Er lopen te veel verschillende begrippen door elkaar (persoonsvorming, persoonlijke vorming, persoonlijkheidsvorming,*

⁹⁷ Biesta was verhinderd voor het ‘ronde-tafel-debat’ met de Kamerleden (zie noot 7), maar zijn schriftelijke inbreng is later gepubliceerd via Didactief-online: *Gert Biesta over de voorstellen van 'curriculum.nu'*, 14 januari 2020. Zie: <https://didactiefonline.nl/blog/blonz/gert-biesta-over-de-voorstellen-van-curriculumnu>

⁹⁸ Tweede Kamer: *Lijst van vragen en antwoorden over o.a. de Staat van het Onderwijs (Onderwijsverslag)*, 25 juni 2020. Zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z12158&did=2020D26062>

persoonlijke ontwikkeling) en het blijft onhelder waar het nu precies om gaat, wat dit betekent voor onderwijs, en hoe het een zinvolle dimensie van curricula kan zijn. (--) Het is nog steeds belangrijk dat deze kwestie wordt 'opgeschoond'."

Deze problematiek speelt nog eens extra bij het leergebied *Burgerschap*. Eerder, bij punt # 20, gaf ik al aan dat daar sowieso een 'grijs gebied' en een delicate grens ligt tussen de curriculaire inhoud van het leergebied en het bredere terrein van de 'persoonsvorming'. Dit wordt verergerd als persoonsvorming "ook nog verward wordt met *persoonlijkheidsvorming* en dan vervolgens benoemd als *persoonlijke vorming*. Dit zijn drie heel verschillende dingen die niet zomaar op een hoop geveegd kunnen worden."⁹⁹

22 Klassieke talen

Laat ik toch ook nog stil staan bij de positie en de inbreng van de **klassieke talen**. Waar de klassieke talen binnen het gymnasiale onderwijs een structurele positie innemen (waar ook niet aan getornd zou gaan worden, zo begreep ik), zijn zij voor het totale funderend onderwijs niet echt van belang. Er waren dan ook geen vertegenwoordigers van de Klassieke talen uitgenodigd om actief deel te nemen binnen de ontwikkelteams van *Curriculum.nu*.

Toch is de Vereniging Classici Nederland (**VCN**) niet bij de pakken neer gaan zitten. Zij hebben met een zelf ingesteld 'volgteam' niet alleen feedback gegeven op het werk van een aantal van de reguliere ontwikkelteams, maar ook een eigen voorstel ontwikkeld voor hun vakken en kort na de andere voorstellen ook aan de minister aangeboden¹⁰⁰ Mede naar aanleiding daarvan zijn zij ook door de Kamerleden uitgenodigd voor de hoorzittingen.¹⁰¹

Gezegd moet worden dat hun inbreng helder en enthousiast was. Vanuit de hoofdgedachte van het onderwijs in de Griekse en Latijnse taal en cultuur (*Reflectie op het eigene via het vreemde*) zien zij, juist door het discipline-overstijgende karakter van het vak, goede mogelijkheden voor een inbreng op het terrein van taal, literatuur, geschiedenis, kunst, filosofie, burgerschap en persoonlijke ontwikkeling.¹⁰² Via een eigen website¹⁰³ benadrukt de VCN juist ook dit vakoverstijgend karakter en de multidisciplinaire achtergrond van de klassieken. Hoewel de oproep om GLTC (vooral ter bescherming van de positie van het vak op gymnasiale afdelingen van scholengemeenschappen) op te nemen in het kerncurriculum van het vwo mogelijk wat al te ver gaat, lijkt het verstandig om hun wens om nu rechtstreeks betrokken te worden bij het verdere curriculumtraject niet op voorhand af te wijzen.

23 Loopbaanoriëntatie en -begeleiding

Een betere oriëntatie van de leerlingen van het vo, op de mogelijkheden van vervolgonderwijs en beroepskeuze, is al jaren – terecht – een belangrijk aandachtspunt van zowel onderwijs als politiek.¹⁰⁴ Bij de overstap van het vo naar het vervolg blijkt het immers voor veel leerlingen lastig een 'goede' keuze te maken. Hoewel het voor een aantal leerlingen mogelijk ook wel nuttig en leerzaam kan zijn om 'een omweggetje' te maken, is dit voor de meeste

⁹⁹ Citaat uit het artikel van Charlotte Goulmy n.a.v. haar mailwisseling met Gert Biesta in Didactief-online: *Gert Biesta over curriculum...*, 9 oktober 2019. Zie: <https://didactiefonline.nl/artikel/gert-biesta-over-curriculum>

¹⁰⁰ VCN volgteam, *Selfie met Sappho, Een nieuw curriculum voor de vakken GTC en LTC*, oktober 2019. Zie: https://www.vcnonline.nl/images/afbeeldingen_algemeen/Rapport-VCN-Volgteam-Selfie-met-Sappho.pdf

¹⁰¹ • Jet van Gelder, Vereniging Classici Nederland, **VCN** (dag 2, blok 6, zie bijlage). Het positionpaper staat hier: https://www.vcnonline.nl/images/Vereniging_Classici_Nederland_Position_Paper_hoorzitting_OCW_27.01.2020.pdf

¹⁰² Ook 'digitale geletterdheid' werd nog in dit rijtje nog genoemd, maar dit kwam mij minder overtuigend over...

¹⁰³ <https://klassieken.nu>

¹⁰⁴ Zie bijvoorbeeld: Tweede Kamer, brief regering, *Loopbaanoriëntatie en -begeleiding*, 28 september 2016.

Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?pid=2016Z17525&did=2016D36118

leerlingen waarschijnlijk vooral toch onbevredigend. Sinds de invoering van het leenstelsel ligt er bovendien – ook voor de leerlingen – extra druk op omdat een deel van de extra kosten ten gevolge van switchen ook bij henzelf terecht komt (nog los van de kwestie dat deze extra kosten sowieso maatschappelijk uiteraard ongewenst zijn).

Een van de adviezen van de Coördinatiegroep van Curriculum.nu was dan ook om **loopbaan-oriëntatie en -begeleiding (LOB)** te borgen in het onderwijsprogramma van vo: *“Loopbaanontwikkeling en –begeleiding speelt een cruciale rol in het voorbereiden van leerlingen op een passende vervolgopleiding en een volwaardige rol in de samenleving. Het is essentieel dat leerlingen een beter beeld krijgen van hun vervolgopleiding en daarin een passende keuze maken (‘wie ben ik, wat kan ik en wat wil ik?’). is dan ook van groot belang, aansluitend bij de oproep van het vervolgonderwijs – en in het verlengde van de plek die het recent heeft gekregen in het vmbo, dat loopbaanontwikkeling en –begeleiding een volwaardige rol in het onderwijs krijgt.”*¹⁰⁵ (pag. 22)

Dit advies werd uiteraard onderschreven en nog eens extra benadrukt door een gezamenlijk positionpaper van de beide verenigingen van decanen en begeleiders in het onderwijs (**VvSL** en **NVS-NVL**)¹⁰⁶ gericht aan de Kamercommissie in de periode van de hoorzittingen. Ook een bredere coalitie, met o.a. organisaties uit het vervolgonderwijs, wees zowel de Kamercommissie als de minister nogmaals op het belang van een goede borging van LOB in het vo.¹⁰⁷

Het lijkt helder dat de positie van LOB aandacht moet krijgen in de (brede) discussie over het curriculum. Toch wringt hier ook wat. In feite is LOB vooral een onderdeel van de persoonsvorming van de leerling (“Wie ben ik?”, “Wat wil ik?”). Het is denk ik lastig om landelijk voor te schrijven hoe dit precies vorm gegeven zou moeten worden (en al helemaal in het kader van het vaststellen van het curriculum). Het blijkt dan ook dat bij lopende trajecten op dit terrein vooral aandacht gevraagd wordt voor het vaststellen en vormgeven aan een LOB-beleid op schoolniveau.¹⁰⁸ Tevens blijkt uit een recente monitoring dat de verschillende inspanningen die al in gang gezet zijn zeker niet zonder positieve resultaten zijn.¹⁰⁹ Naar mijn idee zou de curriculumdiscussie zich – inhoudelijk – dan ook niet al te veel met LOB moeten inlaten. In lijn met de kwaliteitsagenda waar ik eerder aan refereerde¹¹⁰ kan de vaststelling dat er in ieder geval wel voldoende ruimte en aandacht voor moet zijn hier mogelijk volstaan.

Dit laat overigens onverlet dat er (verder) geïnvesteerd kan worden in het ontwikkelen en verspreiden (en misschien ook het beoordelen...!) van les- en voorlichtingsmateriaal op dit terrein. Vanuit de verenigingen zoals de VvSL en de NVS-NVL gebeurt dit natuurlijk al en ook vanuit het onderwijs zelf zijn er zowel brede¹¹¹ als kleinere en meer specifieke initiatieven¹¹².

¹⁰⁵ Curriculum.nu, Advies coördinatiegroep, 10 oktober 2019

Zie: <https://www.curriculum.nu/download/advies-coordinatiegroep/>

¹⁰⁶ Vereniging van Schooldecanen en Loopbaanbegeleiders, **VvSL**, en **NVS-NVL**, de Vereniging voor alle begeleiders in vo en mbo. Gezamenlijk positionpaper, 16 januari 2020.

Zie: https://www.vvsl.nl/_media/1243082/bb16c5e207a54e92a992b7a134179049/view

¹⁰⁷ AVS, Bijzondere leerstoel Leeromgeving en -loopbanen, FvOv, ISO, JOB, LAKS, LSVb, NVS-NVL, Platform TL, SPV, VH, VSNU, VvSL, Gezamenlijke brief aan de Kamercommissie OCW (*Formele plek voor LOB in vervolg curriculumherziening*, 27 februari 2020. Zie: https://nvs-nvl.nl/images/brief_kamerleden_27-02-2020.pdf

¹⁰⁸ VO-raad, Laks, VvSL en NVS-NVL, *Kwaliteitsagenda LOB in het vo*, november 2017 (februari 2018). Zie: <https://www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/000/507/original/2017Kwaliteitsagenda-LOB-VO.pdf?1512036410>

¹⁰⁹ Arbeid Opleidingen Consult B.V. *Rapport monitor LOB 2020. Samenvatting 2^e meting*, juni 2020. Zie: https://www.expertisepuntlob.nl/files/materialen/200603_rapport_monitor_lob_tweede_meting_publieksversie_definitief.pdf

¹¹⁰ Zie noot 108.

¹¹¹ Bijvoorbeeld *Expertisepunt LOB* (VO-raad, MBO-raad en Vereniging Hogescholen): <https://www.expertisepuntlob.nl/>

¹¹² Bijvoorbeeld: (Nationaal platform voor de talen) Radboud Universiteit, *Het vergeten examendomein. Oriëntatie op studie en beroep in de vakles*, juli 2020: <https://platfortalen.nl/2020/07/16/orientatie-op-studie-en-beroep-in-de-vakles/>

6. De curriculumdiscussie in breder perspectief

Ik besef dat de voorgaande twee hoofdstukken uiteindelijk een nogal lange (en daardoor mogelijk ook een wat saaie) opsomming geworden zijn van allerlei ideeën over en aspecten van de curriculumherziening. In het laatste hoofdstuk zal ik trachten uit deze opsomming toch een aantal hoofdzaken en ‘rode draden’ te destilleren.

Voor het zover is wil ik nu eerst echter de blik juist nog verder verruimen en tracht ik de curriculumherziening te plaatsen in een breder perspectief van een aantal andere zaken en beleidsontwikkelingen die op dit moment in het onderwijs aan de gang zijn.

De positie van het beroepsonderwijs...

Hoewel dat al decennia misschien een van de meest urgente en meest heikele kwesties van het Nederlandse onderwijs is, wil ik nu maar niet zo ver gaan om ook het punt van de vroege selectie hier nog te behandelen. Het is genoegzaam bekend dat Nederland internationaal gezien opvalt door de vroege en scherpe selectie, met name bij de overgang van po naar vo. En ook dat dit negatieve consequenties heeft wat betreft de kansen(on)gelijkheid. Voor eerdere initiatieven om dit probleem te aan te pakken, zoals de Middenschool en de Basisvorming, bleek politiek en vooral maatschappelijk onvoldoende draagvlak te bestaan. Er zijn signalen dat deze problematiek wel opnieuw meer in de aandacht komt te staan¹¹³, maar het staat te ver af van het thema van de curriculumherziening om er nu verder en dieper op in te gaan.

Maar juist omdat die vroege ‘keuze’ tussen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs vooralsnog een ‘vast’ gegeven lijkt is het wel uitermate belangrijk om stil te staan bij de vraag wat dit betekent voor de lopende discussie over het curriculum.

Van alle zaken die ik bestudeerd heb over de curriculumdiscussie zijn er twee die echt meer specifiek over het vmbo (en eventueel het mbo) gaan. Het eerste is de ‘Verkenning-vmbo’ die rond dit thema in opdracht van *Curriculum.nu* zelf is opgesteld¹¹⁴. Het tweede is de inbreng van de voorzitter van de **SPV** tijdens de hoorzittingen met de Kamercommissie¹¹⁵.

Als je je realiseert dat toch nog altijd zo ongeveer de helft van alle leerlingen de vmbo-route volgt is het vooral verbazingwekkend dat deze groep in de discussies over het curriculum zo weinig aandacht lijkt te krijgen. “In de discussies over het curriculum gaat het altijd vooral over het havo en het vwo en niet over het vmbo” zo klinkt het dan regelmatig.

Is deze klacht terecht? Ik denk het wel.

Sterker nog: Ik denk dat er mogelijk sprake is van een nog dieper liggende kloof tussen de twee hoofdstromingen van ons onderwijs. Waar voor havo en vwo de avo-vakken¹¹⁶ het volledige curriculum beslaan, geldt dit bij het vmbo en het mbo maar voor een deel van het curriculum. Het viel mij dan ook enorm op dat de inbreng vanuit de vmbo-hoek, die ik hierboven al noemde, direct een andere sfeer, een andere toon ‘ademt’ dan veel van de andere stukken van en over *Curriculum.nu*. Minder primaire aandacht voor de afzonderlijke vakken, meer nadruk op het belang van betekenisvol onderwijs, meer directe aandacht voor de leerling en meer nadruk op (het belang van) de pedagogische taak van de leraar: “*In het vmbo leren leerlingen vaardigheden: hoe voer je een klantgesprek, hoe spreek je met een patiënt.*”

¹¹³ Zie bijvoorbeeld het nieuwe verkiezingsprogramma van D66 op dit punt. Zie: <https://d66.nl/onderwijsvisie/>

¹¹⁴ Stichting Platforms Vmbo (SPV) en Platform Theoretische Leerweg. *Het vmbo en zijn leerlingen*, februari 2018. Zie: <https://www.platformsvmbo.nl/wp-content/uploads/2020/06/Vmbo-en-zijn-leerlingen.pdf>

¹¹⁵ ● Jan van Nierop, Stichting Platforms Vmbo, SPV (dag 1, blok 1, zie bijlage). Het positionpaper lijkt niet online te staan.

¹¹⁶ “avo-vakken”: van *algemeen vormend* onderwijs, in contrast met de beroepsgerichte praktijkvakken.

Wij pleiten ervoor dat deze vaardigheden meer aandacht krijgen en dat er minder tijd besteed wordt aan stampwerk en feitenkennis.”¹¹⁷

Er lijkt sprake van een cultuurverschil dat dieper gaat dan alleen het curriculum. Ik denk dat het van belang is om ons dit bij de verdere curriculumdiscussie goed bewust te zijn.

De vraag dringt zich ook op of alle sturing vanuit *Curriculum.nu*, richting samenhang en leergebieden, richting “betekenisvol onderwijs” en richting vaardigheden, niet vooral ingegeven is vanuit de wens om de avo-vakken op het vmbo meer vanuit die invalshoek te benaderen. In contrast daarmee staan namelijk de leraren van havo en vwo, die, met name waar het de bovenbouw betreft, in veel gevallen juist hameren op het belang van afzonderlijke en herkenbare vakken met diepgang en kwaliteit en met een (vak)docent die primair vakinhoudelijk geschoold is. Begrijp me goed: Ik zeg niet dat dit ‘cultuurverschil’ een goede zaak is, ik constateer slechts dat het er is. En ik constateer ook dat het tot nu toe weinig aandacht heeft gekregen in de discussie. En dat laatste is naar mijn idee een grote fout. Nu er sprake is van verschillende invalshoeken en uiteenlopende prioriteiten is het beslist geen goede zaak om dit bij de verdere herziening te veronachtzamen.

In dit verband is het ook van belang op te merken dat er op het vmbo, naast *Curriculum.nu*, sinds enkele jaren sprake is van een in zekere zin veel wezenlijkere en omvangrijkere curriculumvernieuwing: de invoering van de beroepsgerichte vmbo-profielen. Al langer zijn er immers grote zorgen over het beroepsonderwijs en daarom ook belangrijke initiatieven tot verbetering.¹¹⁸ Het traject van het vernieuwen van het curriculum van de avo-vakken is daarom vanuit de optiek van het vmbo slechts een ‘sluitstuk’ op een al lopend vernieuwingstraject. Het lijkt daarom van groot belang om in het vervolgetraject dan ook meer en specifiekere aandacht te besteden aan de gewenste invulling van een herzien curriculum op het vmbo. Het zou mijns inziens niet misstaan om hiervoor een aparte themagroep in het leven te roepen. Wensen vanuit het vmbo (bijvoorbeeld splitsing in een kern- en keuzegedeelte voor de bovenbouw¹¹⁹) zullen dan de aandacht kunnen krijgen die ze verdienen.

De lastige ‘grens’ tussen het vmbo en havo/vwo

In het licht van het voorgaande is het toch ook goed om nog even apart stil te staan bij de lastige grens tussen enerzijds het vmbo en anderzijds het havo en het vwo.

Daar is een tweetal zaken over op te merken:

Ten eerste: Op dit moment is de theoretische leerweg van het vmbo, de bestaande ‘schakel’ tussen vmbo en havo/vwo. Deze leerweg, voorheen de “mavo”, wordt gerekend tot het vmbo, maar er worden uitsluitend avo-vakken aangeboden. In het licht van de eerder genoemde invoering van de beroepsgerichte profielen wordt ook de theoretische leerweg opnieuw bezien. In de “*nieuwe leerweg*” zullen de gemene en de theoretische leerweg samengevoegd worden tot een hybride leerweg waarbij zowel een vervolg op mbo4 als op havo mogelijk is. Voor deze “*nieuwe leerweg*” zijn voor het jaar 2021/2022 de eerste pilots voorzien¹²⁰. In de optiek van het **platform-TL** dient maatwerk geboden te worden waarbij de praktische component onderdeel is van keuzemogelijkheden voor de leerlingen.¹²¹

¹¹⁷ Uit het positionpaper SPV, zie noot 115 (niet online beschikbaar, lijkt het)

¹¹⁸ Zie bijvoorbeeld: Tweede Kamer: brief regering, *Sterk beroepsonderwijs*, 20 februari 2017.

Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?pid=2017Z02774&did=2017D05738

¹¹⁹ Uit het positionpaper SPV, zie noot 115 (niet online beschikbaar, lijkt het)

¹²⁰ Zie: <https://www.sterkberoepsonderwijs.nl/nieuwe-leerweg>

¹²¹ Zie: <https://www.platform-tl.nl/de-nieuwe-leerweg/> of <https://www.sterkberoepsonderwijs.nl/nieuwe-leerweg>

Ten tweede: Juist omdat in Nederland sprake is van zo'n ongewenste vroege selectie bij de overgang van het po naar het vo, hecht men er aan om de latere overstapmogelijkheid van vmbo-tl naar havo goed te bewaken. Gezien het belang van deze overstapmogelijkheid voor een grote groep leerlingen is dit uiteraard een goede zaak. Toch zit er ook een keerzijde aan deze medaille. Om deze overstap zinvol aan te kunnen bieden mag het curriculum van de eerste drie jaar van de havo en de vier jaar van de theoretische leerweg niet te veel uit elkaar lopen. Dit levert knelpunten op, zoals bijvoorbeeld – om een voorbeeld uit mijn eigen vakgebied te noemen – bij het aanbieden van de meer abstracte algebra. Voor de doorsnee vmbo-leerling is dit een lastig onderwerp en voor een vervolg op het mbo meestal ook minder relevant. Maar als basis voor de bovenbouw van de havo is het, zeker voor de natuurprofielen, onontbeerlijk om dit op voldoende niveau te behandelen. Dit is een van de lastige dilemma's van de curriculumherziening. Ik heb er zelf ook niet direct de juiste oplossing voor. Maar ik pleit er wel voor om dit soort lastige dilemma's, zeker waar het die overstap van vmbo naar havo betreft, goed te inventariseren en bevredigende oplossingen te zoeken.

Een beetje aandacht voor het beroepsonderwijs op de basisschool...?

Laat ik hier – nu we het toch over het beroepsonderwijs hebben – nog een punt inbrengen: Een kwestie die ik in alle discussies niet of nauwelijks tegen ben gekomen is de vraag of we op de basisschool eigenlijk wel voldoende aanbieden voor (die grote groep...) leerlingen die later op het vmbo verder gaat. Als je kijkt naar de hele curriculumdiscussie, dan lijkt het toch of er één traject is voor vooral havo en vwo, en dat leerlingen die meer praktisch ingesteld zijn maar moeten wachten tot het vo voordat ze voor het eerst iets praktisch mogen doen. Let wel: Ik pleit er hier zeker niet voor dat de vmbo-leerling niet een goed en ambitieus pakket aan 'avo-scholing' aangeboden moet krijgen. Maar waarom krijgt bijvoorbeeld een leerling die in het weekeinde enthousiast meehelpt bij het sleutelen aan de landbouwmachines op het bedrijf van zijn ouders wel steeds te horen dat hij wat vaker een boek moet lezen, en de zoon of dochter van de ambtenaar of advocaat, die al veel leest, niet te horen dat hij of zij eens zou moeten leren om bijvoorbeeld een gebroken spaak in een fietswiel te vervangen?

Nu we toch over het curriculum nadenken moeten we ons deze vraag misschien ook maar eens stellen. De status van het vmbo (en van de praktische beroepen) is al langer een behoorlijk maatschappelijk probleem. Maar er gaat gedurende jaren een impliciete boodschap uit van een primair onderwijs dat vrijwel volledig gericht is op de cognitieve ontwikkeling. Dit kan in latere jaren natuurlijk nimmer goed gemaakt worden door reclamecampagnes om het imago van het beroepsonderwijs te verbeteren noch door campagnes van werkgevers in de techniek-branche om werknemers te werven. Het 'kwaad' is dan al geschied, vrees ik.

Er zijn ook voorbeelden van bijvoorbeeld inspirerend 'maak-onderwijs'¹²², al heeft dat al vaak weer de neiging om opnieuw heel erg richting 'robotica' en 'ontwerpen en uitvinden' en dergelijke te gaan. Nodig liever een keer een vakman uit om met de leerlingen een oude wasmachine of stofzuiger of zo open te schroeven. Zelf ben ik erg gecharmeerd van de ideeën op dit gebied van de Amerikaan Gever Tulley¹²³. Zijn precieze ideeën zijn in het reguliere onderwijs waarschijnlijk erg lastig uit te voeren. Maar laten we ons tijdens de curriculumdiscussie wel de vraag stellen of we niet een grote groep leerlingen de kans onthouden om al tijdens het po hun sterke(re) kant te ontdekken. Laat het ontwikkelteam voor het po dit thema meenemen. En LOB (zie punt # 23) kan niet jong genoeg beginnen, denk ik...

¹²² Zie bijvoorbeeld: <https://makereducation.nl/>

¹²³ Zie onder andere: https://www.ted.com/speakers/gever_tulley

Over samenhang gesproken...

Na mijn punten over het beroepsonderwijs even iets heel anders: Hoe zit het eigenlijk met de samenhang in het onderwijsbeleid? Waar de minister ‘meer samenhang’ regelmatig als een van de voornaamste doelen van de curriculumherziening noemde, is het denk ik volkomen terecht de bal op dit punt ook eens terug te kaatsen.

Ik loop zelf toch al ruim 35 jaar mee in het onderwijs. En ik heb me altijd redelijk goed en breed laten informeren, denk ik. Maar je bent als leraar natuurlijk toch vooral gericht op je school, op het lesgeven en op je leerlingen. En niet op het onderwijsbeleid. Daarvan verwacht je dat het gewoon goed geregeld is (al weet je vaak wel beter...). Maar nu ik deze zomer dieper in de materie rond de curriculumherziening gedoken ben, viel ik soms van de ene verbazing in de andere. Ronduit bizar hoeveel verschillende beleidstrajecten er in het politieke en bestuurlijke speelveld parallel aan elkaar aan de orde zijn. Ik schrok er echt van!

Eerder, bij mijn opmerkingen over *burgerschap*, constateerde ik bijvoorbeeld al dat er compleet parallel aan de discussie over *Curriculum.nu* (met een leergebied “*Burgerschap*”) ook een afzonderlijk wetsvoorstel “*aanscherping burgerschapsopdracht onderwijs*” in de politiek aan de orde is. Zelfs de Kamerleden waren daarover enigszins in verwarring (zie punt # 20). Maar ook de zojuist genoemde invoering van de beroepsgerichte profielen en de invoering van de ‘*nieuwe leerweg*’ in het vmbo lijkt vrijwel volledig losstaand van de discussie over het curriculum plaats te vinden. Ik vind dat vreemd en het lijkt mij ongewenst.

Een ander onderwerp is de mogelijke herziening van de bevoegdheden. Plotseling – ten minste voor mij – was daar dit voorjaar opeens de *Commissie Onderwijsbevoegdheden*. Nu heb ik op zichzelf niets tegen deze commissie. Het is inderdaad goed om bijvoorbeeld te onderzoeken of het beroep misschien aantrekkelijker gemaakt kan worden door het creëren van meer carrièreperspectieven. Uitstekend, wat mij betreft. En hoewel wij inhoudelijk nog weinig van hun plannen hebben kunnen vernemen, lijkt de commissie voornemens om open en helder te communiceren en zal zij ook te rade gaan bij twee deskundige externe panels.¹²⁴ Toch schuurt het dat bij hun opdracht nogal stellig staat: “*Het bevoegdhedenstelsel is onvoldoende toekomstbestendig en past op sommige vlakken niet meer bij het onderwijs dat leerlingen nodig hebben*”. Hoezo: “*het onderwijs dat leerlingen nodig hebben*”? Zijn we daar op dit moment niet juist over in gesprek in de curriculumdiscussie? Moet de *Commissie Onderwijsbevoegdheden* eigenlijk niet even pas op de plaats maken tot we de curriculumdiscussie afgerond hebben omdat we *dan* weten wat voor soort (bevoegde) leraren we nodig hebben? Nee, het lijkt politiek gezien een apart traject dat geheel los van *Curriculum.nu* bestaat.¹²⁵

En dan hebben we natuurlijk ook nog de “*taskforce*”, een van de aanbevelingen die de beide ministers lijken te willen overnemen uit het rapport van mevrouw Van Vroonhoven, onze nationale ‘aanjager aanpak lerarentekort’: “*Het inrichten van een taskforce (en een programmabureau), met meer slagkracht, dat werkt vanuit een gezamenlijke visie en meerjarenplan lijkt ons een goede manier om de aanpak te intensiveren.*”¹²⁶

Dan hebben wij dit najaar dus mogelijk een *Commissie Onderwijsbevoegdheden*, een *Curriculumcommissie* en een *Taskforce intensivering aanpak lerarentekort*. Tel uit je “samenhang”!

¹²⁴ Zie bijvoorbeeld de verantwoording van hun aanpak op de website: <https://www.onderwijsbevoegdheden.com/>

¹²⁵ Zie in dit verband ook: Tweede Kamer, Brief regering, *Rapport ‘Naar een stelsel met toekomst – bouwstenen voor een toekomstbestendig bevoegdhedenstelsel voortgezet onderwijs’*, 14 februari 2020.

Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z03062&did=2020D06394

¹²⁶ Tweede Kamer: Brief regering *Aanbevelingen mevrouw Van Vroonhoven, aanjager aanpak lerarentekort*, 2 juli 2020.

Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z13098&did=2020D27895

De mening en de rol van de scholieren

In dit hoofdstuk, waarin ik tracht de curriculumdiscussie in een breder perspectief te bezien, wil ik ook nog even stil staan bij enkele van de groepen die meedoen in het debat. Natuurlijk is het aantal groepen waarvan het gewenst is dat vertegenwoordigers betrokken zijn bij de herziening, of dat zij hun mening er over kunnen geven, erg groot. Denk bijvoorbeeld alleen al aan vervolgopleidingen, ouders, werkgevers en bedrijfsleven enzovoort. Het zijn echter twee groepen die ik hier nu specifiek wil benoemen. Nu eerst bespreek ik scholieren.

De scholieren zijn via het **LAKS** rechtsreeks vertegenwoordigd geweest in de Coördinatiegroep van *Curriculum.nu*. Uiteindelijk ontpopten zij zich als fervente pleitbezorgers van het project, onder meer tijdens de hoorzittingen met de Kamercommissie.¹²⁷ En vlak voor het debat in de Kamer werden, onder het motto “*Willen jullie aan ons denken tijdens het curriculumoverleg?*”, op twitter zelf nog een aantal video-oproepen aan de Kamerleden geplaatst om toch vooral met de vernieuwingsplannen in te stemmen.¹²⁸ Door tegenstanders werd er nogal schamper gedaan over deze filmpjes met oproepen. Andere, krachtigere, organisaties uit de Coördinatiegroep zouden de scholieren ‘voor hun karretje’ hebben gespannen en de filmpjes zouden door hen als ‘propaganda’ geësceneerd en zelfs gefinancierd zijn.

Ik denk dat dit niet het geval is geweest. De scholieren kozen er zelf voor om deze oproepen te doen, omdat zij inderdaad oprecht geloofden dat de voorstellen van *Curriculum.nu* op een groot aantal punten een grote verbetering zouden betekenen voor het onderwijs dat aan de Nederlandse leerlingen voorgeschoteld wordt. En het is prima dat zij daar voor opkomen. Het probleem was mijns inziens eerder dat de scholieren van het LAKS gedurende het project gewoon veel te veel zijn gaan geloven in de veronderstelde positieve opbrengsten van de plannen. Maar daarin stonden zij beslist niet alleen! Ook docenten en afgevaardigden van andere organisaties, die direct bij *Curriculum.nu* betrokken waren geweest, toonden onder meer tijdens de hoorzittingen een haast ‘devoot’ enthousiasme voor de plannen.¹²⁹ Waar de reclameleus “*Samen werken aan het onderwijs van morgen*” naar buiten toe weinig effect heeft gesorteerd, lijkt deze intern welhaast een soort ‘bezwerende’ uitwerking te hebben gehad. Het valt de scholieren niet speciaal te verwijten dat ook zij daar gevoelig voor bleken.

En inhoudelijk had het LAKS een punt: Uit onder meer onderzoek van de OECD¹³⁰ blijkt dat de Nederlandse scholieren internationaal gezien tot de minst gemotiveerde behoren. Dat is een zorgelijke constatering en het is terecht dat het LAKS aandacht vraagt voor dit thema.

Met de “*LAKS-monitor*” laat het LAKS zeker al sinds 2010 systematisch onderzoek doen naar het welbevinden en de opvattingen van de Nederlandse scholieren. Uit dit onderzoek blijkt onder andere dat de leerlingen graag meer ruimte willen voor actuelere onderwerpen: “*Met name over de mate waarin de lessen aansluiten bij gebeurtenissen uit het nieuws zijn scholieren vaak (zeer) ontevreden. Dit jaar [2018, WvdH] oordeelt 44 procent hier negatief over, ten opzichte van 22 procent die wel tevreden is. Vergeleken met 2016 is de aansluiting*

¹²⁷ ● Pieter Lossie, Landelijk Aktie Komitee Scholieren, **LAKS** (dag 2, blok 2, zie bijlage). Het positionpaper lijkt niet ergens online te staan.

¹²⁸ Zie onder andere <https://twitter.com/LAKStweets/status/1234405845447868417> en andere tweets van @LAKStweets van 2 maart 2020.

¹²⁹ Zie bijvoorbeeld ● Jan de Vries, CNV-Onderwijs (dag 1, blok 2, zie bijlage) en de leraren en schoolleiders uit ontwikkelteams en van ontwikkelscholen: ● Gea Verburg, ● Mariëlle Smulders (dag 1, blok 5, zie bijlage) en ● Judith Hagedoorn, ● Johannes Visser en ● Anja van Hirtum-Smits (dag 2, blok 5, zie bijlage)

¹³⁰ Zie bijvoorbeeld: De Volkskrant, *OESO: Nederlandse scholier ongemotiveerd, amper orde in klas, veel talent onbenut*, 26 mei 2016. Zie: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/oeso-nederlandse-scholier-ongemotiveerd-amper-orde-in-klas-veel-talent-onbenut~b98bcef68/> [of het originele onderzoeksverslag via de OECD: <https://www.oecd.org/education/pisa-2015-results-volume-i-9789264266490-en.htm>]

van de lessen bij actuele gebeurtenissen iets verslechterd.”¹³¹, pag. 40 Zo ontstaat het beeld bij scholieren dat ‘het onderwijs achterblijft’. De leerlingen weten ook onvoldoende waarom bepaalde lesstof relevant is: *“Waar we wel van schrokken zijn de antwoorden op de vraag ‘Weet je waarom je iets moeten leren?’ Er lijkt een negatieve trend te zijn. In 2016 was nog 61 procent positief, in 2018 daalde dit naar 59 procent. Dit jaar [2020, WvdH] daalde de groep die hier positief over is nóg een beetje, naar 55 procent.”*¹³², pag. 12

Juist voor dit soort problemen zag he LAKS in de plannen van *Curriculum.nu* een oplossing. Maar ik denk dat deze inschatting veel te optimistisch en te naïef is geweest. Alsof de voorstellen ineens tot actueel en ‘betekenisvol’ onderwijs zouden gaan leiden. Zo simpel ligt dat niet. In mijn eerdere opmerkingen over het vo (punt # 13) hield ik al een pleidooi voor een meer vakgerichte benadering, waarin diepgang kwaliteit meer centraal staat. Leerlingen blijken daar toch ook wel oren naar te hebben: In een peiling uitgevoerd in het kader van de verdiepingsfase van *Onderwijs2032* geeft een aanzienlijke groep leerlingen (61%) aan dat zij liever *“veel van een paar vakken dan van veel vakken een beetje”* willen leren.¹³³ (tabel 2.2)

Het beeld wat voor leerlingen aantrekkelijk en meer motiverend onderwijs is ligt dus genuanceerd. Dit blijkt ook uit onderzoek dat recent door de inspectie uitgevoerd is.¹³⁴ Hieruit blijkt dat zaken die in het curriculum geregeld en vastgelegd worden slechts zeer beperkt van invloed zijn op de mate waarin leerlingen het onderwijs als uitdagend en motiverend (kunnen) ervaren. Veelal blijken aangrijpingspunten tot verbetering eerder te liggen in de wijze waarop de lesstof aangeboden wordt en hoe de leerlingen benaderd worden, zoals: *“Spreek hoge verwachtingen uit en handel ernaar”* en *“Maak duidelijk welke kennis of vaardigheden een leerling leert en benoem tijdens de les hoe de verschillende opdrachten bijdragen aan dit doel”*, enzovoort^{idem}, pag. 5 Vaak meer het ‘hoe’ dan het ‘wat’ dus...

Maar desalniettemin is het natuurlijk nog steeds wel volkomen terecht dat het LAKS de thematiek van actueel en uitdagend onderwijs ook binnen de discussie over het curriculum een plaats heeft willen geven. En dit punt zal in het vervolgtraject ook een punt van aandacht moeten blijven. Terecht als het LAKS daar aandacht voor zal blijven vragen en eisen. In die zin moeten ook de leerlingen zeker bij het vervolgtraject betrokken blijven. Maar dan misschien beter wat meer ‘van afstand’ dan dat zij zichzelf zo gaan vereenzelvigen met het project. Zoals bij *Curriculum.nu* naar mijn idee veel te veel het geval is geweest...¹³⁵

Het belang en de inbreng van de VO-raad

Na de leerlingen zijn de sectorraden, en in het bijzonder de VO-raad, de tweede ‘groep’ waarbij ik wat betreft hun rol en positie in het proces nog bij stil wil staan. Toen ik eerder het thema ‘toetsing en examinering’ besprak (punt # 15) gaf ik al aan dat ik nog terug zou komen op de vrij expliciete sturende invloed van de VO-raad die ik daar tegen gekomen was. Nu was de VO-raad natuurlijk gewoon een van de organisaties in de Coördinatiegroep. Daardoor hadden zij uiteraard hun invloed. Maar er lijkt meer aan de hand. Laat mij dat toelichten.

¹³¹ LAKS, *LAKS-monitor-2018*, juni 2018. Zie: <http://onderzoeksrapportlaks.destaatvancreatie.nl/>

¹³² LAKS, *LAKS-monitor-2020*, juni 2020. Zie: https://laks-monitor.nl/wp-content/uploads/2020/06/LAKSrapport_2020-.pdf

¹³³ ResearchNed, 2016. *Peiling onder leerlingen, ouders en lerarenopleiders ten behoeve van de verdiepingsfase Onderwijs2032*. <https://www.researchned.nl/wp-content/uploads/2016/11/Eindrapportage-Peiling-Onderwijs2032-16-november-2016.pdf>

¹³⁴ Inspecties van het Onderwijs, Themarapport: *Motivatatie om te leren: motiverende kenmerken van het voortgezet onderwijs*, juni 2019. Zie: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/07/18/motivatatie-om-te-leren>

¹³⁵ “... hebben we nu bij *Curriculum.nu* ...” sprak Pieter Lossie, voorzitter van het LAKS, wat dit betreft nogal tekenend in een kort interview n.a.v. het debat in de Kamer op nporadio1, 5 maart 2020. Zie: <https://www.nporadio1.nl/radio-eevandaag/onderwerpen/42600-2020-03-05-laks-reageert-op-debat-in-kamer-over-nieuw-curriculum>

In het uiteindelijke advies aan de minister komt de Coördinatiegroep met de aanbeveling: *“Laat toetsing het curriculum volgen en het realiseren van de onderwijsdoelen optimaal ondersteunen.”*¹³⁶ (advies 7) Dit lijkt nogal een open deur. Wie zou het hier niet mee eens zijn? Maar bij de toelichting staat het er al iets scherper: *“Een actualisatie van het curriculum vereist aanpassing van de toetsing (--) Om dit te realiseren zijn een juiste balans tussen schoolleiden en centrale toetsing en een variatie in toetsvormen noodzakelijk.”* idem (pag. 24) Dus kennelijk acht men *aanpassing* van de toetsing in ieder geval wel degelijk noodzakelijk. Toch is hierover nooit het open debat gevoerd en was dit nimmer een punt waarover feedback gevraagd is. Nee, het was toch simpel: De toetsing *volgt* gewoon het curriculum...

En als je wat dieper graaft wordt duidelijk dat er binnen *Curriculum.nu* wel degelijk is nagedacht over de toetsing en dat men ook een beeld had welke kant dit op zou moeten gaan. In de ‘verkenning’ die hierover opgesteld is (*“naar een evenwichtige toetspraktijk”*), is onder meer het volgende op te tekenen: *“In zijn positionpaper benoemt de VO-raad dat binnen de vo-sector een ontwikkeling is ingezet naar meer eigentijds onderwijs en maatwerk, waarbij talenten van leerlingen meer ruimte krijgen, ze meer worden uitgedaagd en ze gericht zijn op de intrinsieke motivatie om te leren. Dat vraagt ook om daarbij passende toets- en evaluatie-instrumenten.”*¹³⁷ (pag. 8) en *“Zo krijgen ze [de leerlingen] de gelegenheid om alsnog zichtbaar te maken dat ze de leerdoelen beheersen: opnieuw proberen en herkansen vormt zodoende een inherent onderdeel van het curriculum.”* idem (pag. 9)

En wanneer we dit ‘positionpaper’ van de VO-raad er bij pakken, dan lezen we onder meer het volgende: *“Blijkbaar is het behalen van een vo-diploma onvoldoende garantie voor succes in de toekomst. Dit stelt het onderwijs voor de vraag hoe nieuwe generaties beter kunnen worden toegerust voor hun toekomst.”* en *“Het gevoel dat verdere verbetering van het onderwijs mogelijk én noodzakelijk is leeft breed. Vanuit dat besef is binnen de vo-sector een ontwikkeling ingezet naar meer eigentijds onderwijs dat talenten van leerlingen meer ruimte geeft, leerlingen meer uitdaagt en hen intrinsiek motiveert om te leren. Steeds meer scholen maken – op hun eigen manier en tempo – de beweging van een relatief statische werkwijze vanuit het jaarklassensysteem, naar een meer flexibele schoolorganisatie en meer maatwerk voor leerlingen. Door deze flexibilisering ontstaat er ruimte voor tempo- en niveauverschillen per vak en voor de talentontwikkeling van leerlingen in de brede zin van het woord.”*¹³⁸ (pag. 1)

Zo blijkt dus achter het vrij onschuldig klinkende motto *“de toetsing volgt het curriculum”* vooral ook het pleidooi van de VO-raad¹³⁹ schuil te gaan. Namelijk om te komen tot meer flexibilisering en tot meer maatwerk in de toetsing van het voortgezet onderwijs. Het pleidooi van de VO-raad in deze richting is echter niet onomstreden. *“Juist het feit dat leerlingen allemaal door dezelfde ‘hoepel’ hebben moeten springen, geeft vertrouwen dat ze het vervolgonderwijs aankunnen. Om deze reden waarschuwde de Onderwijsraad in een advies uit 2015 (‘Maatwerk binnen wettelijke kaders’) voor een flexibel examen: een gevolg zou kunnen zijn dat vervolgonderwijs extra toelatingseisen gaat stellen. Dat zou de toegankelijkheid van het onderwijs beperken.”* verwoorden Anne Luc van der Vegt en Jaap Scheerens

¹³⁶ Curriculum.nu, Advies Coördinatiegroep, 10 oktober 2019

Zie: <https://www.curriculum.nu/download/advies-coordinatiegroep/>

¹³⁷ Curriculum.nu, *Verkenning: Toetsing voor de toekomst: naar een evenwichtige toetspraktijk*, 7 oktober 2019.

Zie: <https://www.curriculum.nu/assets/uploads/2019/10/Verkenning-toetsing-en-examinering.pdf> [zie ook noot 58]

¹³⁸ VO-raad, *Pleidooi voor herijking van de examinering in het vo (positionpaper)*,

https://www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/000/591/original/Position_paper_herijking_examinering%29.pdf?1523544778

¹³⁹ Zie ook: VO-raad (nieuwsbericht), *VO-raad: Examinering voortgezet onderwijs toe aan herijking*, 29 maart 2018.

Zie: <https://www.vo-raad.nl/nieuws/vo-raad-examinering-voortgezet-onderwijs-toe-aan-herijking>

bijvoorbeeld een duidelijk tegengeluid¹⁴⁰. Ook Christian Bokhove, als Nederlander werkzaam in Engeland en dus goed bekend met de Engelse situatie, deelde in dit licht recent nog eens een oude overdenking op twitter: “... dat de wens om maatwerk te leveren, naar mijn mening ingegeven door een relatief kleine groep anekdotische dramaverhalen, gaat leiden tot ‘Engelse toestanden’. Dus dat we een groot pluspunt van het Nederlandse systeem op losse schroeven zetten voor een ideaal dat nooit bereikt gaat worden...”¹⁴¹

Nu ligt het standpunt van de VO-raad ook wel genuanceerder en pleiten ook zij bijvoorbeeld niet direct voor het afschaffen van het centrale examen¹⁴². En een aantal van hun overwegingen is misschien zeker relevant (en mogelijk zelfs urgent). Dat wil ik hier niet ter discussie stellen. Mijn punt is dat dat een eventuele (mogelijk omstreden) flexibilisering van de toetsing en de examinering niet op de achtergrond, enigszins ‘slinks’ en uit het zicht, mee mag liften met de curriculumherziening. Laten we de toetsing en examinering echt in samenhang met het curriculum bekijken en vooral deze discussie toch ook met open vizier voeren!

En het zijn dit soort ‘half-verborgen’ agenda’s die naar mijn idee het wantrouwen vanuit het veld jegens het project van *Curriculum.nu* de afgelopen jaren ook enorm gevoed hebben. In het vervolgtraject mag deze fout niet opnieuw gemaakt worden.

Evidence-informed onderwijs... Op weg naar een nieuwe schoolstrijd?

Er is nog één laatste punt dat ik in dit hoofdstuk over het ‘bredere perspectief’ graag nog wil benoemen. Maar dan slechts heel kort, zonder er op dit moment dieper op in te gaan.

Er is de laatste jaren een sterke toename in de pleidooien voor ‘*evidence-informed onderwijs*’. Op zichzelf is dit een goede zaak. Gebruik van goede wetenschappelijke inzichten kan (de kwaliteit van) het onderwijs uiteraard meestal zeer ten goede komen. Toch maak ik mij ook zorgen. De eenzijdigheid en de absolute stelligheid waarmee de boodschap soms ook uitgedragen wordt draagt zeker niet altijd bij aan een goed debat. En jegens leraren en beleidsmakers die er (iets) anders over denken dreigt een soort negatieve onverdraagzaamheid te ontstaan, waarin de ‘goede docent’ karikaturaal geplaatst wordt tegenover de ‘charlatan’: “*Academica gaat Master opleidingen verzorgen voor de bewust kiezende onderwijsprofessionals die genoeg hebben van praatjes voor de vaak zoals 21ste eeuw Skills, gepersonaliseerd leren, sociaal-constructivisme, ontdekkend leren, realistisch rekenen, spelend leren, ...*”¹⁴³

De heftigheid van dit debat lijkt toe te nemen. Je ziet dit ook in andere landen, zoals in Engeland. Er lijkt een soort nieuwe ‘schoolstrijd’ te ontstaan. Dit gaat dan niet direct over het curriculum, maar een sfeer van meer polarisatie kan ook het gesprek daarover gaan gijzelen...

¹⁴⁰ Anne Luc van der Vegt en Jaap Scheerens, *Behoud het centraal examen*, 1 oktober 2019, Didactief-online.

Zie: <https://didactiefonline.nl/artikel/behoud-het-centraal-examen>

Zie voor het aangehaalde advies van de Onderwijsraad bijvoorbeeld het persbericht: Onderwijsraad, *Verruiming wettelijke kaders voor eindtoetsing risicovol*, 13 november 2015 (<https://www.onderwijsraad.nl/binaries/onderwijsraad/documenten/publicaties/2015/11/13/persbericht-maatwerk-binnen-wettelijke-kaders/Persbericht-Maatwerk-1.7.1a.pdf>) of uiteraard het advies zelf: Onderwijsraad, *Maatwerk binnen wettelijke kaders: eindtoetsing als ijkpunt voor het funderend onderwijs*, 13 november 2015 (<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2015/11/13/maatwerk-binnen-wettelijke-kaders-eindtoetsing-als-ijkpunt-voor-het-funderend-onderwijs> ; via deze pagina zijn ook de rapporten van een aantal voorafgaande en onderliggende deelonderzoeken te downloaden)

¹⁴¹ Christian Bokhove in een oudere overdenking n.a.v. recente tweets over de wenselijkheid van een maatwerkdiploma, twitter, 12 juli 2020: <https://twitter.com/cbokhove/status/1282356876978597888> [Christian Bokhove was leraar in Nederland en is sinds 2012 Associate Professor in Mathematics Education aan de Universiteit van Southampton.]

¹⁴² VO-raad (toelichting), *Wat stelt de VO-raad precies voor (en wat niet)?*, 29 maart 2018

Zie: <https://www.vo-raad.nl/artikelen/faq-aanpassing-examinering>

¹⁴³ Pim Pollen, voorman van Academica Business College (CBE-groep) op twitter over zijn nieuwe masteropleidingen, 11 juli 2020. Zie: <https://twitter.com/pimcbe/status/1281832622877016064>

7. Conclusies

U zult het waarschijnlijk niet geloven: Toen ik zo'n anderhalve maand geleden startte met deze analyse was het mijn bedoeling om 'even' een blog van enkele pagina's te schrijven. Mijn eerste conclusie moet zijn dat dát in ieder geval niet gelukt is. In mijn onbedwingbare aandrang om zowel een breed overzicht als toch ook enige diepgang te willen bieden is het allemaal een stuk uitgebreider geworden. Reden te meer om te trachten nu allereerst de hoofdlijnen nog even op een rij te zetten.

De hoofdlijnen van mijn analyse

Directe aanleiding voor mijn analyse is geweest het bericht, begin deze zomer, dat de SLO al startte met de werving van lerarenopleiders voor nieuw op te zetten ontwikkelteams. Hiermee leek de SLO, naar alle waarschijnlijkheid met medeweten van het ministerie, voorbij te gaan aan de toezegging van de minister aan de Kamer dat er geen nieuwe grootschalige ontwikkelteams ingesteld zouden worden. Hoewel mij later verklaard werd dat men wel degelijk de intentie had om te wachten op de adviezen van de nieuwe, nog in te stellen '*wetenschappelijke curriculumcommissie*' was mijn wantrouwen gewekt. Het had er de schijn van dat het ministerie en de SLO toch vooral 'op de oude voet' door wensten te gaan en dat er niet de wezenlijke koerswijziging gemaakt werd die de Kamer leek te wensen.

Ik ben vervolgens gaan nadenken over hoe het vervolgtraject er dan wel uit zou kunnen en moeten zien. Hierbij heb ik mij vooral gebaseerd op de standpunten die o.a. door vertegenwoordigers van verschillende vakverenigingen tijdens de hoorzittingen met de Kamercommissie (mondeling of in positionpapers) naar voren zijn gebracht. Waar tot nu toe de vraag "*waar is dit allemaal nu eigenlijk voor nodig?*" steeds onvoldoende onbeantwoord bleef, bleken de Kamerleden tijdens deze hoorzittingen – door een goede selectie van genodigden en een open en zorgvuldige bevraging – toch vrij goed een beeld boven water te krijgen van de wensen en noden die er in het veld spelen wat betreft het curriculum. Het zou zonde zijn om deze waardevolle input in het vervolg van het traject niet te gebruiken. Daarnaast heb ik nog een aantal andere bronnen geraadpleegd, zoals o.a. relevante brieven van de regering.

Het beeld dat uit mijn inventarisatie naar voren kwam was opmerkelijk helder:

In de verschillende leergebieden spelen hele verschillende zaken en een meer gedifferentieerde aanpak lijkt hoe dan ook noodzakelijk. Een aantal malen werd ook expliciet aangegeven dat de uniforme aanpak van het project tot nu toe soms contraproductief of vertragend had gewerkt. Hier en daar blijken ook zaken urgent die niet zozeer direct aan het curriculum gerelateerd zijn, maar waar problemen bijvoorbeeld liggen bij de examinering (Nederlands en de moderne vreemde talen) of vooral in de praktische randvoorwaarden (*Bewegen & Sport* en *Kunst & Cultuur* in het po bijvoorbeeld). Daarnaast bleek toch ook dat soms voor het po toch duidelijk een andere benadering wenselijk lijkt dan voor het vo. Met name bij de 'meervakkige' leergebieden *Mens & Natuur* en *Mens & Maatschappij* bleek men zich voor het po goed in een geïntegreerde benadering te kunnen vinden, terwijl voor het vo (met name voor de bovenbouw van havo en vwo) een vakgerichte benadering juist bepleit werd.

Duidelijk is in ieder geval dat het idee om weer negen uniforme ontwikkelteams in te richten (zoals dat deze zomer door de SLO geïnitieerd werd) de plank volkomen mis lijkt te slaan. De

nieuwe *Curriculumcommissie* zal naar mijn idee een diversiteit aan (kleinere) ontwikkelgroepen en 'themateams' aan het werk moeten zetten. De aansturing moet hierbij zo zijn dat deze groepen enigszins dynamisch en flexibel kunnen opereren, zodat zij zich optimaal kunnen richten op het specifieke doel of thema waarvoor zij ingesteld zijn. Vanzelfsprekend is ook het op de juiste momenten (kunnen) betrekken bij het proces van vakdidactici, leraren, vakverenigingen en andere (externe) deskundigen, een essentieel en onmisbaar onderdeel binnen deze dynamische en flexibele aanpak. En het zal van de *Curriculumcommissie* de nodige (aan)stuurmanskunst vragen om te bewaken dat de samenhang voldoende behouden blijft en dat een goed evenwicht in het gehele project behouden blijft.¹⁴⁴

Tevens bevestigde mijn inventarisatie dat er natuurlijk ook een aantal lastige kwesties is waar sprake is van echte dilemma's, of waar de meningen gewoon erg sterk verdeeld liggen: De benadering van het jonge kind (vroeg instructie of 'wachten tot ze er aan toe zijn') of de bekende controverse in de benadering van het rekenonderwijs bijvoorbeeld. Of nog vele malen fundamenteler: "Hoe staan wij in ons onderwijs nu precies tegenover het thema van de brede en meer generieke vaardigheden?", een vraag die nog steeds onvoldoende beantwoord is en die als een nare kwelgeest steeds maar weer in de discussie blijft opduiken. Hier lijkt het wenselijk om (mogelijk zelfs in een soort 'symposia') vertegenwoordigers van de verschillende visies met elkaar in gesprek te brengen. Zo kan bekeken worden wat hier dan de beste vervolgkoers kan zijn. Opties voor zo'n vervolgkoers zijn mijns inziens dan globaal: *hetzij* het accepteren van diversiteit, *hetzij* het vinden van een compromis (of een soort van 'best-of-both-worlds'), *hetzij* het besef dat een keuze uiteindelijk toch onvermijdelijk is.

Van belang is in ieder geval dat de discussie open en transparant gevoerd wordt en dat niet een van de partijen zich buitengesloten voelt. Bij *Curriculum.nu* is dat af en toe het geval geweest en dit is denk ik mede een van de redenen geweest dat er tot nu toe voor het project zo weinig enthousiasme en draagvlak ontstaan is. Ik geloof er namelijk juist stellig in dat 'draagvlak' niet iets is dat achteraf bevochten en gecreëerd zou moeten worden, maar dat het iets is dat gedurende het proces moet groeien en ontstaan. En dat kan alleen door een open en transparante discussie. Juist ook waar het de lastige en heikele thema's betreft...

In hoofdstuk 6 heb ik daarna getracht de curriculumherziening ook nog in een breder perspectief van het gehele onderwijsbeleid te plaatsen. Onder meer heb ik hier aandacht besteed aan de positie van het beroepsonderwijs (het vmbo), dat er in het traject tot nu toe enigszins bekaaid van af gekomen leek te zijn. Voor een meer gedetailleerde uitwerking van de diverse punten verwijs ik uiteraard verder naar de betreffende hoofdstukken.

De diepere problemen van de onderwijsbeleids- en organisatiestructuur

Het zal duidelijk zijn dat ik zelf, vanuit het perspectief van de curriculumontwikkeling, een goede en inspirerende aanpak voor het vervolgtraject goed mogelijk acht. Toch ben ik er nog niet gerust op. Die vreemde actie van de SLO lijkt namelijk niet geheel op zichzelf te staan.

En al langer leeft vrij breed de gedachte dat er aan de grote problemen in het onderwijs (zoals bijvoorbeeld de kwaliteitsdaling en het oplopende lerarentekort) meer fundamentele oorzaken ten grondslag liggen. In een beschouwing in *De Correspondent* werd vorig najaar

¹⁴⁴ Met deze aanpak zal de (tijdelijke) *Curriculumcommissie* ook als een goede 'pilot' kunnen functioneren voor de *Permanente Curriculumcommissie*, waarvan het in de planning ligt dat deze later (wettelijk) ingesteld wordt.

bijvoorbeeld geheld dat de marktwerkingsgedachte aan invloed gewonnen had en dat steeds onduidelijk werd wie er nu eigenlijk precies verantwoordelijk draagt: *“De overheid kreeg de afgelopen dertig jaar steeds minder te zeggen over het onderwijs. Daardoor raakte het maatschappelijk belang van onderwijs uit het zicht, en werd het meer en meer een product dat aan de wensen van ouders en kinderen moest voldoen.”*¹⁴⁵

In een zeer recente publicatie bekijkt Bram Verhelst de thematiek van goed bestuur vanuit een bestuurskundige invalshoek en hij heeft hierbij het onderwijs als ‘casus’ gekozen: *“Bestuur en politiek lijken vast te zitten in denk- en organisatiepatronen, waar steeds meer weerstand tegen komt. Willen we anders over het onderwijs en het besturen daarvan nadenken, dan zullen we die patronen moeten doorberekenen en echt out-of-the-box moeten gaan”*. Hij werkt in zijn boek een perspectief uit om naar ‘goed bestuur’ te kijken, vanuit een centrale gedachte van de *“intrinsieke betekenis van sociale praktijken”*. Hij komt via een soms wat abstract-filosofische analyse tot de eenvoudig klinkende conclusie *“dat een goede bestuurder zich niet focust op regels, protocollen en procedures, maar dat die bezig is met wat goed is aan de sociale praktijken waar hij of zij zich in mengt. Een goede bestuurder in het onderwijs is bezig met goed onderwijs, een goede bestuurder in de zorg is bezig met goede zorg. En beide zijn ze niet bezig met iets anders.”*¹⁴⁶

Ik denk dat Verhulst de spijker op zijn kop slaat. In mijn analyse stuitte ik op situaties waarin (politieke) beleidstrajecten op nogal bizarre wijze parallel naast elkaar bestonden, terwijl dit uit het oogpunt van ‘goed onderwijs’ beslist onwenselijk lijkt.¹⁴⁷ En het leek inderdaad of hierbij vooral de regels en de procedures van het politiek-bestuurlijke domein leidend waren en dat het onderwijs zelf soms slechts een ondergeschikte bijzaak geworden was.

Maar hoe kan de onderwijsbeleids- en organisatiestructuur verbeterd worden...?

Maar als we de structuur en cultuur van het onderwijsbeleid willen verbeteren dan moeten we dat in ieder geval niet te zoeken in meer rapporten en nieuwe onderzoeken. *“Het regent onderwijsrapporten. Waarom gebeurt er niets mee?”* luidde de titel van een recent blog al zeer treffend.¹⁴⁸ En er is een hele industrie ontstaan die er goed geld aan verdient.

Regelmatig wordt er daarom gesuggereerd dat het wijzigen van de bekostigingssystematiek een uitweg zou kunnen bieden uit de scheefgegroeide verhoudingen. Er bestaat immers brede onvrede dat extra geld dat vanuit de politiek beschikbaar wordt gesteld onvoldoende leidt tot de uitkomsten waarvoor het bedoeld was (zoals bijvoorbeeld werkdrukverlaging). Mogelijk dat dit soort initiatieven¹⁴⁹ inderdaad tot enige verbetering zouden kunnen leiden:

¹⁴⁵ Johannes Visser, *Het grootste onderwijsprobleem is niet het lerarentekort*, 5 november 2019, De Correspondent. <https://decorrespondent.nl/10459/het-grootste-onderwijsprobleem-is-niet-het-lerarentekort/830998927-9f52f499>

¹⁴⁶ Bram Verhelst (2020), *Goed geschoold. Over waarden in het onderwijs en andere praktijken*, Boom Uitgevers Den Haag. De citaten zijn uit een promotiefilmpje op Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=qiq1G6IG6_M
Uitgebreider (en beter) komt het boek overigens aan de orde in de bespreking op de site van de Stichting Beroepseer (zie: <https://beroepseer.nl/aanbevolen-boeken/aanbevolen-boeken-iii/#goedgeschoold>) en in het gesprek van Ad Vergruge met de schrijver: *De wanorde van bestuur en beleid in ons onderwijs. Een gesprek met Bram Verhelst*, De Nieuwe Wereld, 4 augustus 2020. Zie: <https://www.youtube.com/watch?v=sCElaGPMWRk>

¹⁴⁷ Zie o.a. de paragraaf ‘Over samenhang gesproken...’ op bladzijde 34.

¹⁴⁸ Sezgin Cihangir *Het regent onderwijsrapporten. Waarom gebeurt er niets mee?* Onderwijsblog NRC, 9 juli 2020. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/07/09/het-regent-onderwijsrapporten-waarom-gebeurt-er-niets-mee-a4005419>

¹⁴⁹ Tweede Kamer motie Van Meenen over het direct bekostigen van scholen in het basis- en voortgezet onderwijs, 25 juni 2018 [34950-VIII-10]. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z12364&did=2018D35993>

Het is immers een kwalijke zaak dat veel geld niet terecht komt op de plaats waar het bedoeld is, namelijk op de werkvloer. Dat moet inderdaad veel beter kunnen.

Maar het echte probleem ligt denk ik dieper. Wanneer je de reactie van de regering leest op de motie waar ik net (in de voetnoot) aan refereerde, dan wordt het je zwaar te moede. Het zijn twee bladzijden waarin inderdaad vooral uitgebreid ingegaan wordt op regels en procedures, en waarbij je als leraar dus juist niet denkt: "Fijn, dat gaat aangepakt worden".¹⁵⁰

Nu heeft het politieke bestuur natuurlijk zijn eigen mores en regels. Dat besef ik ook wel. Maar je ziet hier vooral toch ook die pijnlijke kloof tussen bestuur en praktijk, waardoor leraren en scholen zich door het politieke bestuur zo vaak onvoldoende gehoord (en daardoor onvoldoende erkend) voelen. Natuurlijk zijn er wel initiatieven waarmee men – oprecht... – tracht die kloof te overbruggen. Maar zaken als de *'Leraren Community OCW'* en *'de Praktijkspiegel'*, onder het motto "*Denk mee met OCW*"¹⁵¹ lijken voorsnog slechts een druppel op een gloeiende plaat. Mogelijk dat deze initiatieven voor het ministerie enige goede input opleveren, dat kan natuurlijk. Maar wat betreft verbetering of herstel van het vertrouwen van het veld in het ministerie lijkt het nog weinig zoden aan de dijk te zetten. Een gelikt promotiefilmpje¹⁵², waarin je leraren o.a. post-its ziet plakken, werkt bij mijzelf in ieder geval vooral averechts... Inbreng van professionals kan en moet echt beter dan dat!

De vinger op de zere plek...?

Hoewel er dus ongetwijfeld verbeteringen mogelijk zijn als je naar de geldstromen in het onderwijs(beleid) kijkt, ligt een oplossing van het kernprobleem mijns inziens dus niet primair in het eventueel aanpassen van de bekostigingssystematiek. Bij voorstellen in deze richting, o.a. in het nieuwe verkiezingsprogramma van D66¹⁵³, zijn overigens ook wel kanttekeningen te plaatsen.¹⁵⁴ Financiële en bestuurlijke taken moeten immers misschien juist niet teveel bij scholen en leraren gelegd worden. Liever niet zelfs. Dat moet gewoon goed geregeld zijn (en dan bij voorkeur wel met een medezeggenschap die meer is dan een wassen neus...).

Nee, het probleem ligt anders lijkt mij. In het vorige hoofdstuk stond ik al stil bij het belang en de positie van de VO-raad.¹⁵⁵ In het licht van de thematiek van toetsing en examinering besteedde ik niet toevallig nogal wat aandacht aan hun positionpaper hierover. Mijn grootste vraag was namelijk vooral: Een positionpaper...? ...uh...? ...wat...? Van de VO-raad...? Waarom moet de VO-raad in vredesnaam een 'positie' innemen en uitdragen (!) over de toetsing en de examinering? En namens wie doen ze dat dan eigenlijk...?

Hier stuiten we denk ik op de kern van de problematiek van de misère in het overleg en de besluitvorming over het onderwijs. De sectorraden hebben zich een positie aangemeten waarin zij niet alleen allerlei praktische en financiële zaken coördineren *ten behoeve* van de onderwijsinstellingen die zij vertegenwoordigen. (Dat is immers de mooie en schone taak die

¹⁵⁰ Tweede Kamer: (Reactie regering op de) *Motie Van Meenen over het direct bekostigen van scholen in het basis- en voortgezet onderwijs*. In: Brief regering, *Uitvoering van diverse moties en toezeggingen op het gebied van het funderend onderwijs en lerarenbeleid*, 10 juli 2020. (pag. 6)

Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z13860&did=2020D29447

¹⁵¹ Ministerie van OCW, "*Denk mee met OCW*". Zie: <https://www.leraar.nl/news/view/60169467/denk-mee-met-ocw>

¹⁵² Ministerie van OCW: Filmpje *Praktijkspiegel*, 21 november 2018: <https://www.youtube.com/watch?v=S4cR2UKCIIY>

¹⁵³ D66, *De nieuwe onderwijsvisie van D66*, juli 2020. Zie: <https://d66.nl/onderwijsvisie/> [zie ook noot 113]

¹⁵⁴ Zie bijvoorbeeld: Jeroen Goes, *Van je onderwijsvrienden moet je het hebben*, LinkedIn, 21 juli 2020.

Zie: <https://www.linkedin.com/pulse/van-je-onderwijsvrienden-moet-het-hebben-jeroen-goes/>

¹⁵⁵ Zie hoofdstuk 6: *'Het belang en de inbreng van de VO-raad'* pag. 36

hun bestaan rechtvaardigt...) Nee, zij hebben zich een positie aangemeten waarin zij beleid initiëren en over dit beleid – zogenaamd “namens het veld” – standpunten innemen en vaak zelfs ongegeneerd het overleg domineren. En dit allemaal als een soort ‘koninkrijkjes’ waar van de Trias politica nog nooit gehoord lijkt te zijn: Men draait er de hand niet voor om, om tegelijkertijd het beleid te initiëren of te sturen, dat men dan vervolgens zelf moet uitvoeren en vaak ook in bepaalde mate nog moet controleren. Sinds Montesquieu weten we dat dit een ongewenste situatie is. Hier lijkt mij de kern van het probleem te liggen.

En het valt moeilijk te overschatten hoe groot en diepgeworteld dit probleem is! In de brief van de ministers waarmee het rapport van Van Vroonhoven aan de Kamer werd aangeboden schrijven zij bijvoorbeeld: *“Vorige week heeft mevrouw Van Vroonhoven haar bevindingen ook aan de landelijke tafel aanpak lerarentekort gepresenteerd. Alle daarbij aanwezige partijen (PO-Raad, VO-raad, MBO-Raad, VH, VSNU, CNV Onderwijs, AVS, FvOv, Vf/Pf en G4) hebben de aanbevelingen onderschreven.”* en *“De komende periode werken wij de vormgeving samen met de partijen aan de landelijke tafel verder uit.”*¹⁵⁶

En dit lees je bij (onderwijs)beleidsstukken steeds weer opnieuw: Dat altijd weer overlegverbanden die gegroepeerd zijn rond de sectorraden ‘instemmen’, ‘akkoord zijn’ of ‘er om gevraagd hebben’.¹⁵⁷ Zij lijken de belangrijkste vinger in de pap te hebben en het beleid gedeels te bepalen. En het ministerie volgt dan gewillig en braafjes...

Het belang van een sterke vertegenwoordiging van de beroepsgroep

Toch gaat het denk ik te ver om dit alleen aan de sectorraden te verwijten. Dat zou een wat al te simpele voorstelling van zaken zijn.

De leraren en de lerarenorganisaties hebben hier zelf ook schuld aan. Omdat iedereen het toch altijd maar weer beter lijkt te weten is er een grote versnippering ontstaan van vertegenwoordigende organisaties. Samenwerking is vaak ver te zoeken en op die manier ondergraaft men de eigen status en geloofwaardigheid.

Ook Rinnooy Kan concludeerde dit in zijn *‘Verkenning Leraren’* twee jaar geleden al: *“De versterking van de beroepsgroep, in mijn ogen onverminderd de belangrijkste aanbeveling, is onvoldoende tot stand gekomen.”*¹⁵⁸ Hij verwees daarbij onder andere naar het mislukken van de *Onderwijscoöperatie*.¹⁵⁹

En het is in dit ‘gat’ dat de sectorraden hun invloedssfeer steeds verder hebben kunnen vergroten en hun positie hebben kunnen bestendigen. Leraren (en ook scholen) hebben verzuimd om zich voldoende sterk te verenigen om gezamenlijk uit te kunnen dragen hoe het met het onderwijs verder moet. Professionele bestuurders, met soms weinig achtergrond in het onderwijs, zijn simpelweg in dit ‘vacuüm’ gesprongen dat de leraren en scholen zelf hebben laten ontstaan. Het is niet anders...

¹⁵⁶ Tweede Kamer: Brief regering *Aanbevelingen mevrouw Van Vroonhoven, aanjager aanpak lerarentekort*, 2 juli 2020. Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z13098&did=2020D27895 [noot 126]

¹⁵⁷ In het tweede van mijn eerdere twee blogs viel ik in deze zin al uit naar het zogenaamde “pact” achter het discussiestuk *“De toekomst van ons onderwijs”*, dat dit voorjaar plotseling uit de lucht kwam vallen, terwijl Kamerleden nota bene net druk bezig waren de besluitvorming rond *Curriculum.nu* nog in goede banen te leiden... [Wim van de Hulst, *Overdenkingen rond curriculum.nu 2*, Blogcollectief Onderwijs en Onderzoek, 2 maart 2020 Zie: <https://onderzoekonderwijs.net/2020/03/02/overdenkingen-rond-curriculum-nu-2-gastblog/>, zie ook noot 3]

¹⁵⁸ Alexander Rinnooy Kan (2018). *Verkenning Leraren*. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z20970&did=2018D54214

¹⁵⁹ En dit mislukken van de *Onderwijscoöperatie*, en hoe dat gelopen is, lijkt bij sommige partijen in het debat diepe littenkens geslagen te hebben, die soms nog steeds niet volledig geheeld lijken te zijn. Ik kies er bewust voor om verder niet bij dit verleden stil te staan, om mij niet te begeven in dit mijnenveld van gevoeligheden en gevoelens van wrok...

Hoe nu verder...?

Toch ben ik zelf optimistisch over (de mogelijkheden voor) het vervolg. Ik heb in mijn tekst (met name in hoofdstuk 5) niet voor niets de hoorzittingen van de Kamercommissie steeds als belangrijkste leidraad gekozen. “Een goede bestuurder in het onderwijs is bezig met goed onderwijs” citeerde ik net Bram Verhulst eerder al.¹⁶⁰ En precies dat was het wat de Kamerleden deden! “Wat vindt u dat er moet gebeuren?”, “Hoe ziet u dat...?” was steeds de teneur van hun open en zorgvuldige vragen aan de genodigden. Dankzij die aanpak heb ik denk ik, ondanks ongetwijfeld de nodige onvolkomenheden, in mijn analyse een redelijk goed beeld kunnen schetsen van hoe het verder zou moeten met de curriculumdiscussie. Laten we vooral proberen om langs die weg verder te gaan: “...bezig zijn met goed onderwijs”.

Er ligt dan wel een opdracht voor de vakverenigingen en andere lerarenorganisaties om zich nu eindelijk goed te verenigen en zich samen sterk te maken. Voor het po kan nu ook het *Lerarencollectief* aanschuiven. Laten we hopen dat zij zich niet teveel ontpoppen als al te eenzijdige pleitbezorgers van vooral het (strikte) *evidence-informed* onderwijs. Dat zou jammer zijn. Het po verdient nu immers eindelijk een vertegenwoordiging die aan het veld in de volle breedte recht doet. En binnen het vo zijn er al de verschillende vakverenigingen. Ik heb begrepen dat er ook al initiatieven zijn om te trachten tot een betere samenwerking te komen. Hoe mooi zou het niet zijn als er met een samenwerking van de vakverenigingen uit het vo en het *Lerarencollectief* uit het po een sterke nieuwe speler in het debat zou kunnen ontstaan: Een “Breed Inhoudelijk Overleg Onderwijsorganisaties” (BIOO, maar misschien kan iemand een betere naam bedenken...). Gewoon: “...bezig zijn met goed onderwijs”.

De beslissing van de Kamer om niet verder te willen gaan met de oude *Coördinatiegroep* van *Curriculum.nu*, die bij uitstek een exponent was van de doorgeslagen bestuurderscultuur, is in mijn ogen een dappere en een gedenkwaardige keuze geweest: Goed luisteren naar de beroepsgroep en dan ruimte geven aan het werken aan goed onderwijs. Dat was de boodschap van de Kamer! Helaas dat die boodschap bij het ministerie en de SLO voorlopig nog onvoldoende geland lijkt.

En het is ook verwarrend natuurlijk. Het hele overleg is vergeven van de samenwerkingsverbanden en ‘vertegenwoordigende clubjes’ die allemaal claimen ‘het onderwijs’ te vertegenwoordigen. Een grondige sanering zou hier zeker niet misstaan!

Maar hoe mooi zou het toch zijn als de Kamer bijvoorbeeld binnenkort aan de minister ook duidelijk maakt dat al weer een nieuwe ‘taskforce’ (niet echt gedragen en niet geïnitieerd door de beroepsgroep zelf, ondanks de verwijzing van de minister naar de “landelijke tafel”), dus gewoon niet de goede keuze is. Laat de minister eerst eens komen met een initiatief dat wel gedragen wordt in het veld. Bijvoorbeeld ook onderschreven door organisaties als de *AOb* en *Leraren in Actie*. Dat zou opnieuw een mooi signaal zijn...

Geef nu vooral de inhoud van het onderwijs de focus die het verdient

Maar zeker waar het om de *inhoud* van het onderwijs gaat, wat toch de essentie van de curriculumdiscussie is, dienen niet de bestuurders, maar vooral de leraren en vakdidactici e.d. de eerste en belangrijkste gesprekspartner te zijn. Laten we hopen dat de nieuwe *Curriculumcommissie* zich kan onttrekken aan de al te sterke invloedssfeer van de sectorraden en andere bestuurders-organisaties. Nee, gewoon “...bezig gaan met goed onderwijs”.

Voor *CNV-Onderwijs* en de *FvOv* betekent het dat ze hun ‘januskop’ af moeten leggen en dat ze zich meer zouden moeten durven distantiëren van de bestuurscultuur waar zij inmiddels

¹⁶⁰ Zie bladzijde 41 (en noot 146)

zo verweven mee zijn geraakt. Zeker voor de FvOv is dit van belang. Binnen deze Federatie zijn immers een groot aantal vakverenigingen vertegenwoordigd (en ook niet de minst belangrijke). Onder andere rond het Algemeen Overleg in de Kamer was duidelijk dat de FvOv moeite had om de juiste koers te vinden tussen enerzijds bijvoorbeeld de vereniging Levende Talen en de wiskundeleraren (NVvW), die zich kritisch over *Curriculum.nu* opstelden¹⁶¹, en anderzijds de bestuurlijke verwevenheid die men zelf had in het project. Er moet aan gewerkt worden dat vakverenigingen zich ook in gezamenlijk verband klip en klaar kunnen uitspreken zonder dat er sprake is van verwevenheid met andere (vooral bestuurlijke, maar zelfs ook enige financiële) belangen. Ook wat dit betreft zou de overlegstructuur mijns inziens beslist ‘gezonder’ gemaakt kunnen en ook moeten worden.

Onderdeel daarvan moet denk ik onder meer zijn een meer heldere scheiding tussen vertegenwoordiging waar het de arbeidsvoorwaarden betreft en waar het de onderwijsinhoud betreft. Dit loopt nu soms te veel door elkaar en dat werkt niet goed. Het Lerarencollectief heeft dit goed begrepen en daar distantieert men zich dan ook nadrukkelijk van het overleg over de arbeidsvoorwaarden (de ‘vakbondskant’)¹⁶². Maar vertegenwoordigers van de traditionele vakbonden zag je tijdens de hoorzittingen met de Kamer enigszins worstelen met hun positie. Zij hadden immers weinig inhoudelijks toe te voegen hadden (anders dan “*Er moet draagvlak zijn*” en “*Er moeten voldoende middelen beschikbaar gesteld worden*”)¹⁶³.

Maar het aller, allerbelangrijkste is het volgende: De beroepsgroep moet zich eindelijk eens als een sterke eenheid willen en durven presenteren. Juist nu met de curriculumherziening is er de kans om de discussie over de inhoud (en ook over de vorm) naar ons toe te trekken. Hier zijn wij als leraren immers de echte experts... Laten we hopen dat de Curriculumcommissie ook vooral op die inbreng uit het veld aan zal sturen en de oneigenlijke druk uit de bestuurlijke gremia, waar het ministerie en de SLO nu nog zo gevoelig voor lijken, weet te negeren (net als eerder dit voorjaar de Kamerleden deden).

Maar dat vereist ook een wezenlijk andere opstelling van de leraren en hun organisaties. Laten wij ons niet langer gedragen als een stel kleine kleuters die er in de zandbak om ruziën wie het schepje mag vasthouden en wie het emmertje. Die af en toe steun zoeken bij grote broer of zus naast de zandbak (de sectorraden) of af en toe blèrend, krijsend en huilend bij pappa en mamma (de politiek) aankloppen om nukkig en morrend het eigen gelijk op te eisen. Daarmee komen we er echt niet. Laten we ons van de goede kant tonen, zoals tijdens de hoorzittingen met de Kamercommissie. Gewoon, “*... bezig zijn met goed onderwijs*”.

De Kamerleden hebben mijns inziens een prima aanzet gegeven. Als de nieuwe *Curriculumcommissie* nu ook die kant op wil – laten we dat toch wel hopen... – dan moeten wij als leraren er klaar voor zijn om daar ook een goede en volwassen invulling aan te geven.

In mijn tekst heb ik daarvoor een aantal mogelijke opties geschetst en aandachtspunten geformuleerd. Maar zoals ik in de inleiding al zei: Misschien heeft de nieuwe Commissie nog wel veel betere ideeën. Dat kan natuurlijk heel goed. Laten we het zelfs hopen!

¹⁶¹ Zie de inbreng van Judith Richter, Levende Talen (zie eerder al, noot 48) en

- Ebrina Smallegange, Nederlandse Vereniging van Wiskundeleraren, NVvW (dag 2, blok 4, zie bijlage)

Het positionpaper is te vinden via: <https://nvvw.nl/2020/03/03/standpunten-nvww/>

¹⁶² Zie: Lerarencollectief, promotiefilmpje, 28 augustus 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=HtqzOtLZfK4>

¹⁶³ • Jan de Vries, CNV-Onderwijs (dag 1, blok 2, zie bijlage) en

- Jelmer Evers, Algemene Onderwijsbond, AOb (dag 2, blok 2, zie bijlage)

Opmerkelijk was het overigens dat, naast de gezamenlijk wens voor meer geld en middelen, CNV-Onderwijs nog steeds voor 100% achter het project bleef staan (zie: <https://onderwijs.cnvconnectief.nl/nieuws/middelen-tijd-en-ruimte-voor-waarde-implementatie-curriculum/>, en zie ook noot 129), terwijl de AOb zich inmiddels meer kritisch en afstandelijk opstelt (zie: <https://www.aob.nl/nieuws/aob-geld-en-draagvlak-nodig-voor-curriculum-nu/>)

Bijlage: Overzicht inbreng hoorzittingen Kamercommissie

Bij mijn analyse heeft de inbreng van de verschillende genodigden tijdens de hoorzittingen met de Kamercommissie OCW een belangrijke rol gespeeld. Op een groot aantal plaatsen, nogal verspreid in mijn analyse, verwijs ik (d.m.v. voetnoten) naar verschillende bijdragen. Vanwege het totaalbeeld, maar ook om te verantwoorden waarom ik bepaalde inbreng ook niet gebruikt heb, geef ik in deze bijlage een compleet overzicht van de verschillende genodigden, steeds met een korte toelichting.

Praktisch

De hoorzittingen vonden plaats op 20 januari 2020 (dag 1) en 27 januari 2020 (dag 2). De genodigden werden steeds in 'blokken' van 3 personen ontvangen, met 6 blokken per dag (van driekwartier elk).

dag 1: ma. 20 januari 2020	blok 1	blok 2	blok 3	blok 4	blok 5	blok 6
tijd:	10.15-11.00	11.00-11.45	12.00-12.45	13.30-14.15	14.15-15.00	15.15-16.00
terugkijken (geheel):	https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/curriculumnu-0					
timeline start blok (en directe link):	0:00:00	0:48:05	1:44:05	3:16:47	4:03:07	5:00:47

Lijst genodigden: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2019A04698 (punt 1)

dag 2: ma. 27 januari 2020	blok 1	blok 2	blok 3	blok 4	blok 5	blok 6
tijd:	10.15-11.00	11.00-11.45	12.00-12.45	13.30-14.15	14.15-15.00	15.15-16.00
terugkijken (geheel):	https://debatgemist.tweedekamer.nl/debatten/curriculumnu-1					
timeline start blok (en directe link):	0:00:00	0:46:06	1:44:27	3:15:27	4:03:51	5:02:00

Lijst genodigden: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2019A04699 (punt 1)

Van beide hoorzittingsdagen zijn op Didactief-online impressies/commentaren verschenen:

Dag 1 (deel 1): <https://didactiefonline.nl/artikel/stoppen-of-doorgaan-met-curriculumvernieuwing-1>

Dag 1 (deel 2): <https://didactiefonline.nl/artikel/nl-mvt-tevreden>

Dag 2: <https://didactiefonline.nl/artikel/vakexperts-in-the-lead-graag>

'Wetenschappers'

Een van de specifieke groepen die uitgenodigd waren, waren de 'wetenschappers'. Hoewel hun bijdragen bijna zonder uitzondering zeer interessant en scherp waren, heb ik in mijn tekst niet of nauwelijks naar hun bijdragen verwezen. Zij werden met name bevraagd over de (wenselijke) voortgang van het proces en dit was voor mijn meer inhoudelijke beschouwingen nu minder interessant.

Genodigden onder het wat abstracte hoofdje 'wetenschap' waren:

- **Amber Walraven** (dag 1, blok 1), universitair docent universitaire lerarenopleiding Radboud Universiteit. Zij had vooraf geen positionpaper ingediend maar zij heeft wel achteraf haar ideeën gedeeld via: <https://didactiefonline.nl/blog/blonz/wat-zijn-uw-ideeen>.
- **Klaas van Veen** (dag 1, blok 1), vice-decaan Faculteit GMW, hoogleraar onderwijskunde en directeur Lerarenopleiding. Er was een positionpaper ingediend, maar dit is bij mijn weten niet ergens online op te vragen (wel in mijn bezit). Zie ook de '[Aanvullende opmerking](#)' eind deze bijlage.
- **Joke Voogt** (dag 2, blok 1), emeritus hoogleraar curriculum en ICT. Joke Voogt was ook als vakinhoudelijk expert betrokken bij *Curriculum.nu*. Er was een positionpaper ingediend, maar dit is bij mijn weten niet ergens online op te vragen (wel in mijn bezit).
- **Fred Janssen** (dag 2, blok 1), hoogleraar didactiek natuurwetenschappen. Als positionpaper was een complete PowerPointpresentatie ingediend, met voorbeelden van de door Janssen gepropageerde 'perspectief gerichte benadering' van het curriculum. Zie daarover ook de '[Aanvullende opmerking](#)' eind deze bijlage. Daar staan ook nog enkele links.
- **Wilna Meijer** (dag 2, blok 1), universitair hoofddocent pedagogiek Universiteit Groningen (pensioen). Er was een positionpaper ingediend, maar dit is bij mijn weten niet ergens online op te vragen (wel in mijn bezit).

Vertegenwoordigers onderwijsorganisaties

- **Jan van Nierop**, Stichting Platforms Vmbo, SPV (dag 1, blok 1).
Het positionpaper lijkt niet online te staan.
Inbreng heb ik gebruikt bij het bespreken van de positie van het vmbo (zie noot 115, pag. 31)
- **Ewald Vervae**t, Werk-/Steungroep Kleuteronderwijs, WSK (dag 1, blok 2).
Positionpaper: http://www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2020/02/2020-01-20_hoorzitting-tweede-kamer-curriculum.pdf
Inbreng heb ik gebruikt i.v.m. de benadering van het jonge kind (zie noot 75, pag. 22).
- **Mark Boode**, Teachers for Climate (dag 1, blok 5). Positionpaper: <https://academievoorduurzaam-onderwijs.nl/news/een-pleidooi-voor-curriculum-nu/> Inbreng heb ik aangehaald bij de bespreking van de eventuele wenselijkheid om vakken geïntegreerd aan te bieden (zie noot 40, pag. 18)

Vertegenwoordigers vakbonden

- **Jan de Vries**, CNV Onderwijs (dag 1, blok 2) Er was geen positionpaper ingediend maar wel een standpunt naar buiten gebracht: <https://onderwijs.cnvconnectief.nl/nieuws/middelen-tijd-en-ruimte-voorwaarde-implementatie-curriculum/>
Inbreng heb ik nauwelijks gebruikt, slechts een verwijzing naar de directe betrokkenheid bij Curriculum.nu (zie noot 129, pag. 35) en i.v.m. de positie van de vakbonden (zie noot 163, pag. 45)
- **Hannah Bijlsma**, Beroepsvereniging Academici Basisonderwijs, BAB (dag 1, blok 2)
Er was geen positionpaper ingediend. Haar inbreng heb ik niet gebruikt in mijn analyse. Deze betrof namelijk slechts in geringe mate het *inhoudelijke* aspect van het curriculum.
- **Pieter Lossie**, Landelijk Actie Komitee Scholieren, LAKS (dag 2, blok 2)
Het positionpaper lijkt niet ergens online te staan. Inbreng heb ik gebruikt bij het bespreken van de mening en de rol van de scholieren (zie noot 127, pag. 35; zie overigens ook noot 135)
- **Jelmer Evers**, Algemene Onderwijsbond, AOb (dag 2, blok 2)
Er was geen positionpaper ingediend maar wel een standpunt naar buiten gebracht: <https://www.aob.nl/nieuws/aob-geld-en-draagvlak-nodig-voor-curriculum-nu/> Inbreng heb ik slechts gebruikt i.v.m. een verwijzing naar de positie van de vakbonden (zie noot 163, pag. 45)

Vakverenigingen

Van de vertegenwoordigers van de vakverenigingen heeft de inbreng in alle gevallen een zeer belangrijke rol gespeeld bij mijn analyse. Ik volsta hieronder met het verwijzen naar noten en pagina.

- **Judith Richters**, Vereniging van Leraren in de Levende Talen, “Levende Talen” (dag 1, blok 3).
Zie voor links en andere informatie noot 48 (pag. 19)
- **Ramon Moorlag**, vakvereniging Informatica en digitale geletterdheid, i&i (dag 1, blok 3).
Positionpaper zie: <https://ieni.org/nieuws/DG/> . Zie noot 89 (pag. 25)
[Een uitgebreidere niet gedateerde visie staat hier: <https://ieni.org/curriculum>]
- **Cees Klaassen**, Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke opvoeding, KVLO (dag 1, blok 3).
Positionpaper: https://www.kvlo.nl/mysite/modules/MEDIA0100/view.php?fil_Id=4464
Zie noot 30 (pag. 15)
- **Michiel Veldhuis**, Nederlandse Vereniging tot Ontwikkeling van het Reken/Wiskunde Onderwijs, NVORWO (dag1, blok 6). Positionpaper: https://www.nvorwo.nl/wp-content/uploads/2020/01/Reactie-NVORWO-op-eindproduct-Curriculum.nu_.pdf
Zie noot 82 (pag. 24)
- **Jeannet Hommel**, Vereniging van Leraren in de Economisch/maatschappelijke vakken, VECON (dag 2, blok 2). Zie noot 36 (pag. 16)
Positionpaper: <https://www.vecon.nl/document/33363/position-paper-vecon-januari-2020>

- **Coen Gelinck**, Nederlandse Vereniging Leraren Maatschappijleer, NVLM (dag 2, blok 3). Het positionpaper heb ik niet online kunnen traceren. Wel is beschikbaar een eerdere (kortere) reactie op de voorstellen via http://nvlm.nl/wp-content/uploads/2019/10/Reactie-NVLM-op-eindrapport-Curriculum.nu_.pdf Zie vooral noot 92 (pag. 26), maar ook noot 36 (pag. 16)
- **Diederik Jekel**, Nederlandse Natuurkundige Vereniging, NNV (dag 2, blok 3). Positionpaper: https://www.nnv.nl/media/files/Reactie_Curriculum.nu_door_NNV_-_2020-01-14.pdf Zie noot 36 (pag. 16) [Daar staat ook nog een link naar de reactie van de NVON]
- **Tine Béneker**, Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, **knag** (dag 2, blok 3). Positionpaper: <https://geografie.nl/sites/geografie.nl/files/paragraaf/attachment/file/KNAG%20standpunten%20voor%20hoorzitting%20OCW.pdf> Zie noot 36 (pag. 16) [Overigens was Tine Béneker ook als vakinhoudelijk expert betrokken bij *Curriculum.nu*.]
- **Ton van der Schans**, Vereniging van docenten Geschiedenis en maatschappijleer in Nederland, **VGN-Kleio** (dag 2, blok 4). Het positionpaper heb ik niet online kunnen traceren, maar wel de eerdere reactie op de voorstellen: <http://www.vgnkleio.nl/content/uploads/2019/10/VGN-aanbevelingen-Versie-10-oktober.docx> Zie noot 36 (pag. 16)
- **Ebrina Smallegange**, Nederlandse Vereniging van Wiskundeleraren, NVvW (dag 2, blok 4) Het positionpaper is te vinden via: <https://nvvw.nl/2020/03/03/standpunten-nvw/> Zie noot 161 (pag. 45). Bij het leergebied *Rekenen & Wiskunde* (punt # 18, pag. 23) ben ik meer op de situatie rond rekenen ingegaan en heb ik geen verwijzing gebruikt naar de NVvW.
- **Yvonne Lebbink**, Vereniging Onderwijs Kunst en Cultuur, VONKC (dag 2, blok 4). Positionpaper: https://vonkc.nl/downloads/position-paper-vonkc-hoorzitting-vkc-ocv-27-januari-2020_def.pdf Zie noot 30 (pag. 15)
- **Jet van Gelder**, Vereniging Classici Nederland, VCN (dag 2, blok 6). Positionpaper: https://www.vcnonline.nl/images/Vereniging_Classici_Nederland_Position_Paper_hoorzitting_OCW_27.01.2020.pdf Zie noot 101 (pag. 29)

Leraren en schoolleiders (betrokken bij *Curriculum.nu*)

Er waren enkele leraren en een schoolleider uitgenodigd die betrokken waren bij het ontwikkelen van de voorstellen. Hun inbreng heb ik in mijn analyse niet of nauwelijks gebruikt, moet ik bekennen. Doorgaans ondersteunden zij de voorstellen volledig en in die zin voegde hun inbreng weinig nieuws toe. In mijn tekst schetste ik hun inbreng zelfs als “een haast ‘devoot’ enthousiasme voor de plannen” (pagina 35, noot 129).

Met uitzondering van Mariëlle Smulders hadden allen een positionpaper ingediend, maar deze zijn voor zover ik weet geen van alle online op te vragen (wel in mijn bezit).

- **Gea Verburg**, schoolleider po, ontwikkelschool (dag 1, blok 5)
- **Mariëlle Smulders**, docent po, ontwikkelschool, Nederlandse taal (dag 1, blok 5)
- **Judith Hagedoorn**, docent vmbo, lid ontwikkelteam Engels/MVT (dag 2, blok 5)
- **Johannes Visser**, docent bao, lid ontwikkelteam Burgerschap (dag 2, blok 5)
- **Anja van Hirtum-Smits**, docent bao, lid ontwikkelteam Mens & Natuur (dag 2, blok 5)

Overige leraren

Tenslotte waren er nog een aantal leraren uitgenodigd die niet betrokken waren bij *Curriculum.nu*. In tegendeel: De meeste van hen hadden zich in blogs, columns en/of op twitter juist gemanifesteerd als felle critici. In enkele gevallen, maar niet bij iedereen, was hun inbreng dan soms ook meer gereleerd aan de door hen ingenomen positie ten opzichte van het project dan aan hun leraarschap. Ook in mijn tekst heb ik soms meer in die zin naar hun inbreng verwezen (als ik dat al deed).

- **Cecile Heesterman**, docent wiskunde vo (dag 1, blok 4) Positionpaper: <https://newsroom.didactiefonline.nl/uploads/PDF/inbreng%20Heesterman%20TK%20curriculum.pdf>
Zie noot 45 (pag. 18) en noot 84 (pag. 24)
- **Ton van Haperen**, docent economie, lerarenopleider, columnist (dag 1, blok 4). Positionpaper: <https://tonvanhaperen.com/2020/01/27/hoorzitting-tk-curriculum/> [evt. link kopiëren]
Zijn inbreng tijdens de hoorzittingen heb ik niet expliciet gebruikt.
Wel heb ik verwezen naar een tweet van en een podcast met hem. Zie noten 14 en 15 (pag. 7).
- **Marcel Schmeier**, docent bao en speo, onderwijsadviseur en auteur/vertaler didactiekboeken (dag 1, blok 4). Zijn 'positionpaper' staat o.a. hier: <https://komenskypost.nl/?p=5384>
Zijn inbreng gebruikte ik vooral ten aanzien van het rekenonderwijs (noot 83, pag. 24)
- **Huub Philippens**, docent maatschappijleer (dag 1, blok 6) Positionpaper: <https://newsroom.didactiefonline.nl/uploads/PDF/inbreng%20philippens%2027%20jan%20tk.pdf>
Ik heb zijn inbreng in mijn tekst niet expliciet gebruikt.
- **Jeroen Steenbakkers**, leraar Nederlands vo, onderzoeker RUG (dag 1, blok 6)
Zijn positionpaper heb ik niet online gevonden, maar wel andere verwijzingen (zie noot 55).
Zijn inbreng heb ik vooral gebruikt met betrekking de thematiek van toetsing en examinering (noot 55, pag. 20), maar – in gelijke zin – ook met betrekking tot Nederlands (noot 59, pag. 21).
- **Charlotte Goulmy**, docente Frans (dag 2, blok 6). Positionpaper: <https://didactiefonline.nl/blog/vriend-en-vijand/een-leraar-frans-over-curriculumnu>
Haar inbreng heb ik gebruikt met betrekking tot de positie van frans (noot 49, pag. 19).
Tevens heb ik haar artikel n.a.v. haar mailwisseling met Gert Biesta geciteerd (noot 99, pag. 29)
- **Martin Ringenaldus**, docent Duits (dag 2, blok 6). Zijn positionpaper voor de hoorzitting heb ik niet online kunnen traceren, maar wel enkele andere relevante blogs (zie noot 54, pag. 20).
Van zijn inbreng gebruikte ik met name een opmerking wat betreft de veronderstelde overlappendheid van het curriculum (zie eveneens noot 54, pag. 20).

Aanvullende opmerking

Eerder vermeldde ik al dat ik van de inbreng van de wetenschappers nauwelijks iets verwerkt heb in mijn tekst. Het betrof immers meestal vooral de (gewenste) voortgang van het proces. Uitzondering daarop was echter de inbreng van Fred Janssen. Janssen bepleit al langer een specifieke andere manier om naar het curriculum te kijken, door een *perspectiefgerichte benadering*. Zie o.a. de publicaties samen met Klaas van Veen (ook genodigde bij de hoorzittingen) en Hans Hulshof:

Fred Janssen, Hans Hulshof en Klaas van Veen, *Uitdagend gedifferentieerd vakonderwijs*, maart 2016. [Zie: <https://www.universiteitleiden.nl/onderzoek/onderzoeksoutput/iclon/uitdagend-gedifferentieerd-vakonderwijs>] en Fred Janssen, Hans Hulshof en Klaas van Veen, *Wat is echt de moeite waard om te onderwijzen? Een perspectiefgerichte benadering*, april 2018 [Zie: <https://www.universiteitleiden.nl/onderzoek/onderzoeksoutput/iclon/wat-is-echt-de-moeite-waard-om-te-onderwijzen>]

Ik kan zelf niet goed overzien of en hoe deze benadering goed binnen de lopende curriculumherziening te hanteren is. Ik heb de indruk dat het mogelijk wat al te ingrijpend zou zijn om het op grote schaal te hanteren (en om pragmatische redenen dus onwenselijk), maar wellicht is het mogelijk om op kleine schaal deze invalshoek uit te proberen (bijvoorbeeld bij de door mij – en ook wel door de vakverenigingen – bepleite geïntegreerde aanpak van de 'mens & maatschappij'-vakken in het po?). Het kan zeker interessant zijn om dit met betrekking tot het vervoltraject nog te bekijken.

De reactie van Fred Janssen specifiek naar aanleiding van de voorstellen van *Curriculum.nu* is te vinden via: Fred Janssen, *Wat willen we onze kinderen leren?* Didactief-online, 15 oktober 2019. [Zie: <https://didactiefonline.nl/blog/blonz/wat-willen-we-onze-kinderen-leren>]